

Biblioteca Jud. Mureș, Deva
SALA DE LECTURĂ

România literară

Săptăminal editat de
Uniunea Scriitorilor din
Republica Socialistă România

25

PAGINI

DINTR-O ISTORIE EROICĂ

(paginile 3-13)

Înalta responsabilitate

INFAPTUIREA cu succes a hotăririlor Congresului al XII-lea impune perfecționarea și ridicarea la un înalt nivel a întregii activități organizatorice, creșterea necontenită a rolului conducător al partidului în toate compartimentele vieții sociale, — trăsătura esențială a făuritorilor societății socialiste multilateral dezvoltate fiind responsabilitatea. Transformarea cerințelor responsabilității în mod de gândire și de acțiune constituie în această etapă un obiectiv de bază al întregului sistem educațional.

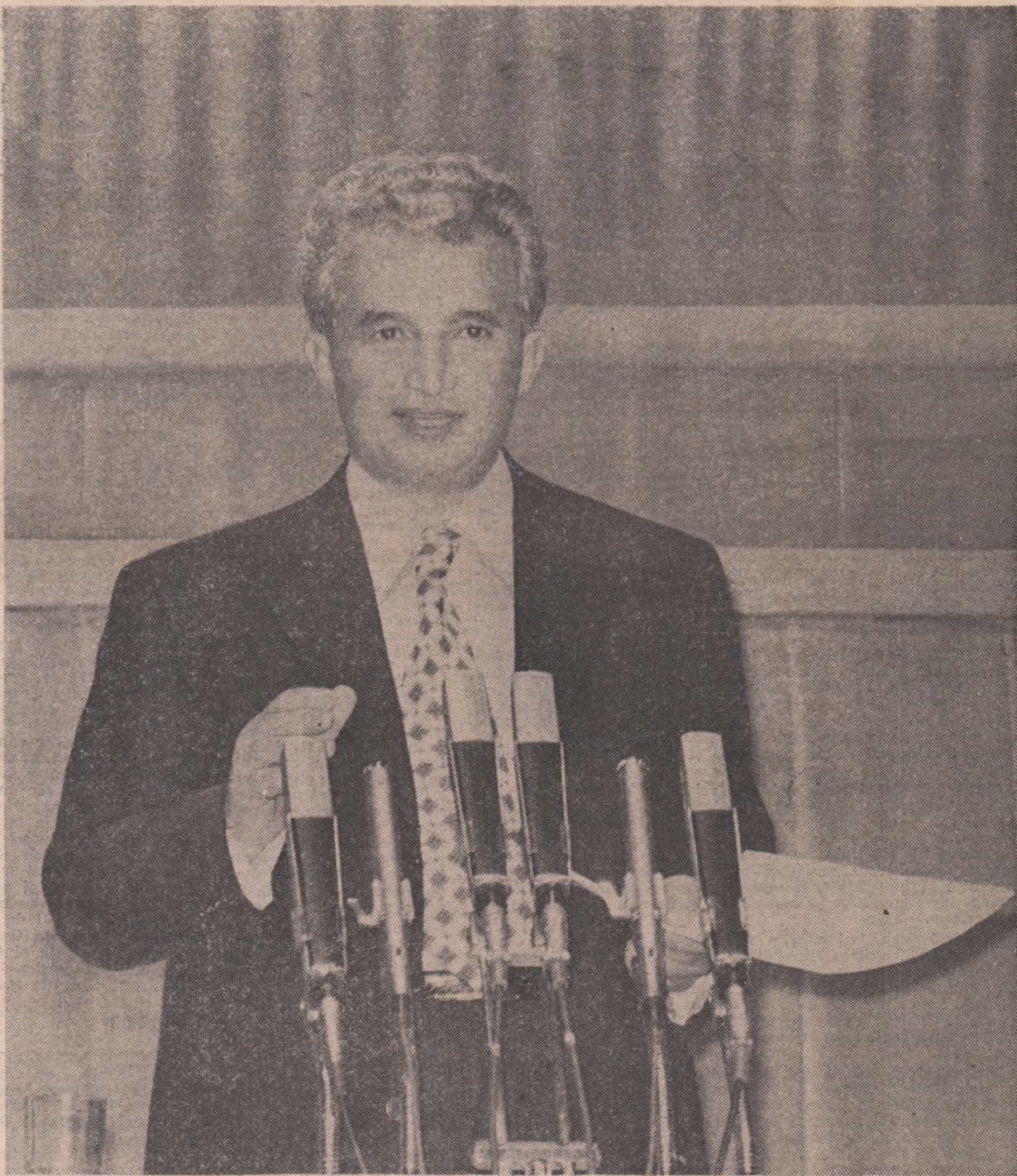
Sedința plenară lărgită a Consiliului Național al Oamenilor Muncii a reunit peste 6000 de participanți, în fața cărora secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a rostit o magistrală cuvântare, cu un amplu ecou și de o inestimabilă valoare pentru aplicarea în practică a hotăririlor Congresului al XII-lea. Acest forum atât de cuprinzător, atât de democratic, de superioară gândire economică, socială și politică și, totodată, atât de concret și realist în substanța măsurilor adoptate a dus — în urma unei analize profunde și exigente — la stabilirea soluțiilor și modalităților de trecere efectivă „la o nouă calitate în toate sectoarele de activitate — în producția materială, în planificare și conducere, în cercetare, în învățămînt, în conducerea tuturor sectoarelor de activitate, în ridicarea nivelului și calității muncii și vieții”. Cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu confirmă încă o dată justetea politicii economice a partidului nostru, dorința neabătută a oamenilor muncii pentru continua perfecționare a procesului de participare la luarea deciziilor, la transpunerea lor în fapte, responsabilă lor angajare pentru ridicarea pe o treaptă nouă, calitativ superioară a întregii activități economico-sociale. În acest cadru, adîncirea democrației noastre economice — prin autoconducere muncitorească și autogestiune — a constituit punctul de plecare spre o aprofundată privire analitică asupra realizărilor de pînă acum, asupra multiplelor posibilități de valorificare superioară a resurselor materiale, a inițiativei colectivelor de oameni ai muncii din fiecare întreprindere, centrală sau minister — reliefîndu-se idei de cea mai stringentă actualitate care vizează, în chip nemijlocit, toate domeniile vieții noastre sociale. „În general — s-a subliniat în cuvîntare — este necesar să asigurăm participarea permanentă, tot mai activă a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, la întreaga activitate a întreprinderilor, a unităților economico-sociale. Aceasta constituie o parte integrantă a democrației noastre socialiste, a făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, care se construiește cu oameni și pentru oameni”.

Spiritul de responsabilitate se manifestă astfel ca o înțelegere a necesității de a participa într-un chip demn, activ și responsabil la acțiunea comună, în vederea construirii conștiente de către masele populare a propriei lor istorii, a propriului lor viitor. Participarea activă la viața socială presupune ca o premisă de primă importanță corelarea eforturilor fiecăruia cu ale celorlalți membri ai societății, sub semnul proiectului comun, al hotărîrii comune pe fundamentul intereselor generale primordiale. „Socialismul — a subliniat secretarul general al partidului — trebuie să asigure oamenilor muncii, poporului, participarea conștientă la conducerea societății, să le dea demnitate, răspundere, să-l ajute să înțeleagă că tot ceea ce se înfăptuiește depinde de ei, fiind hotărîrea lor, că ei sînt adevărații stăpîni ai bunurilor materiale și spirituale”. Astfel, sensul constructiv prin excelență conferit participării responsabile la viața social-politică a țării își află deplinul înțeles în faptul că însuși forța societății socialiste este organic dependentă de măsura în care este valorificată mai profund potențialitatea creatoare a membrilor săi.

Aceasta este și rațiunea pentru care, așa cum se subliniază în Programul partidului nostru, unul din obiectivele fundamentale ale trecerii spre comunism, va fi „afirmarea cit mai deplină în viața socială a capacităților fiecăruia, împlinirea multilaterală a personalității umane, valorificarea a talentelor, aptitudinilor și inițiativei creatoare a oamenilor muncii”. Iar calea fundamentală spre o asemenea înobilare nu poate fi decît munca, în accepțiunea sa cea mai cuprinzătoare, de activitate umană creatoare de valori materiale și spirituale, și, în accepțiunea ei cea mai concretă, — îndeplinirea, cu un înalt simț al răspunderii, a sarcinilor la locul de producție și în domeniul în care lucrează fiecare cetățean al patriei.

Prin complexitatea ei, prin spiritul ei profund realist și mobilizator promovînd în practica socială gîndirea novatoare, mobilitatea și flexibilitatea, operativitatea, raționalitatea și eficiența în oricare sector al activității economico-sociale, Cuvîntarea secretarului general al partidului cheamă pe toți oamenii muncii la propria perfecționare, astfel încît, conduși de partid, „să asigure dezvoltarea continuă a forțelor de producție, a societății noastre socialiste, să transpună cu succes în viață programul de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate, să asigure ridicarea țării pe noi culmi de progres și civilizație”.

„România literară”

Vineri, 13 iunie, la ședința plenară lărgită a Consiliului Național al Oamenilor Muncii

Arhitectura pîinii

Să cumpănești în palme rotundul trup de piine
înveșmîntat în straie de aer preacurat,
ca să auzi bătaia secundelor din Miine
reverberînd prin carnea pămîntului arat.

Arhitectură blindă cu maci la temelie,
cuprindere de chipuri și ardere de dor —
să recunoști în toate un zbor de ciocirle
călătorînd adîncuri de griu ocrotitor.

Istorie și pace clădite cu sudoare —
să-ți fii oglindă vie, de vreme ce-n întreg
pe fiecare-n parte un vis mai larg îl doare
și-l urcă-n stema țării, cînd sevele se-aleg.

Să tencuiești mireasma cuvintelor de rouă
cu spuza de luceferi din spicele fierbinți
și-n foșnetul de aripi zidite-n piinea nouă
să deslușești o doină cu nume de părinți.

Să porți pe umeri bolta ideilor fecunde
cuprins de grija țării la bine și la greu
și măsurîndu-ți vîrsta cu boabele-secunde
să treci prin griu de partea întregului, mereu.

Pe vatra românească dintre pereții zării
să vezi cum incolțește un bob de soare-n prunci
și cum se-nalță griul nehrăzit pierzării
în ctitoria pîinii și-a precinstitei munci.

George Țârnea

Viața literară

România literară

DIRECTOR: George Ivașcu. Redactor șef adjunct: G. Dimisianu. Secretar responsabil de redacție: Roger Câmpăneanu.

DIN 7 ÎN 7 ZILE

Centenarul stabilirii relațiilor diplomatice dintre România și Statele Unite ale Americii

INCĂ din 1859, după proclamarea unirii, în Principatele Române a fost acreditat un consul al Statelor Unite. Tot în acea perioadă, s-au inițiat negocierile pentru încheierea unui tratat de prietenie, comerț și navigație și, cum raporturile economice româno-americane au căpătat o dezvoltare tot mai accentuată, în anul 1879 pe lângă Consulatul Statelor Unite la București s-a constituit și o agenție comercială. În iunie 1880, în urma recunoașterii independenței României de către S.U.A., între cele două state s-au stabilit relații diplomatice. La Washington a fost trimis un reprezentant diplomatic al României cu misiunea specială de „a remitea domnului președinte al Statelor Unite ale Americii scrisoarea destinată a-i notifica independența României, ca stat liber și suveran”. La rândul său, guvernul Statelor Unite recunoaște „în chipul cel mai deplin suveranitatea desăvârșită și independentă a României”. Într-o scrisoare către guvernul României, președintele Rutherford B. Hayes, luind act de proclamarea independenței și suveranității țării noastre, îl asigură că „guvernul și poporul Statelor Unite au primit cu cea mai mare cordialitate acest eveniment” și împărtășea pe deplin dezideratul României „pentru prietenia dintre cele două țări”.

Aceste relații au devenit dealungul timpului tot mai ample și mai satisfăcătoare pentru ambele părți, iar în ultimii ani, în spiritul principiilor coexistenței pașnice între țări cu orânduri sociale diferite, raporturile româno-americane au marcat o dezvoltare continuă în tot mai numeroase domenii de activitate. În determinarea acestui curs ascendent, un rol decisiv l-au avut întâlnirile și convorbirile desfășurate între președinții celor două țări, la București și la Washington. Vizita de stat pe care președintele Nicolae Ceaușescu, împreună cu tovarăsa Elena Ceaușescu, au efectuat-o în aprilie 1978 în S.U.A., la invitația președintelui Jimmy Carter și a doamnei Rosalynn Carter, a constituit prilejul unui aprofundat dialog la nivel înalt, cu rezultate din cele mai rodnice. Schimburile economice reciproce au atins, în 1979, nivelul de un miliard de dolari, iar recenta sesiune a Comisiei economice mixte româno-americane a consemnat noi acțiuni de cooperare în domeniul comercial; colaborarea tehnico-științifică și cea culturală, schimburile de studenți și profesori au înregistrat noi dimensiuni.

MESAJELE de salut pe care le-au adresat președinții Nicolae Ceaușescu și Jimmy Carter cu prilejul centenarului stabilirii relațiilor diplomatice dintre cele două state sînt o expresie elocventă a dezvoltării favorabile a cooperării româno-americane, a convingerii reciproce în buna perspectivă a adâncirii și amplificării unor raporturi deopotrivă de folositoare celor două popoare, ca și cauzei promovării păcii și colaborării între toate națiunile.

„Aniversind centenarul stabilirii relațiilor diplomatice, îmi exprim convingerea — afirma președintele Nicolae Ceaușescu în mesajul său — că vom acționa împreună și în viitor, pentru a impulsi și pentru a da noi dimensiuni raporturilor dintre România și Statele Unite ale Americii, pentru intensificarea contactelor, amplificarea schimburilor comerciale și a cooperării economice și industriale, a schimburilor în domeniile științei, tehnicii, învățămîntului și culturii, ca și în alte domenii de interes comun.

În același timp, îmi exprim speranța că țările noastre vor conlucra pentru oprirea cursului de agravare a situației internaționale actuale, pentru reluarea politicii de pace, destindere și independență, pentru soluționarea exclusiv pe cale politică, prin tratative, a problemelor litigioase dintre state, a stărilor de încordare și conflict existente în diferite zone ale lumii, pentru întărirea securității internaționale, colaborării și înțelegerii între popoare”.

„Deși vechi de 100 de ani, relațiile româno-americane nu au fost niciodată mai intense ca în ultimii 15 ani — releva în mesajul său președintele Jimmy Carter. Importanța pe care Statele Unite ale Americii o acordă legăturilor sale cu România a fost marcată de faptul că România a fost prima țară est-europeană vizitată de un președinte american. De atunci, vizitele prezidențiale, inclusiv întâlnirea noastră din 1978, au devenit o componentă permanentă a dialogului româno-american, iar schimburile la nivel înalt au devenit un lucru normal în relațiile noastre. Comerțul româno-american a devenit tot mai dinamic, asigurînd o bază puternică pentru relațiile noastre culturale și politice. Aceste rezultate ilustrează în mod convingător gradul înalt al cooperării reciproce avantajoase pe care l-am atins.

Îmi exprim speranța că voi continua să conlucrez strîns cu dumneavoastră și guvernul român pentru a găsi căi de a reduce tensiunea în situația internațională actuală, în vederea asigurării stabilității și cooperării în Europa și în alte zone ale lumii.

Am convingerea că cel de-al doilea secol al relațiilor noastre diplomatice va întări și mai mult cooperarea între țările și popoarele noastre”.

PRECUM s-a relevat și cu prilejul manifestărilor ce au avut loc la București și, respectiv, la Washington, ca și, deopotrivă, în presa celor două țări, aniversarea împlinirii a o sută de ani de la stabilirea relațiilor diplomatice dintre cele două state s-a constituit într-un eveniment marcînd tradiția fecundă a legăturilor de prietenie și de stimă reciprocă dintre popoarele române și americane și, totodată, evidențind semnificația creatoare a acestor relații în lumea contemporană, ca o contribuție din cele mai active la concretizarea și promovarea politicii de destindere și cooperare, în spiritul deplin egalității în drepturi, a respectului reciproc, ca atribute majore ale independenței și suveranității naționale, a voinței de pace și conlucrare a popoarelor.

Cronica

Festivalul de poezie „Mihai Eminescu”

● Intre 14-18 iunie s-a desfășurat cea de-a șasea ediție a Festivalului de poezie „Mihai Eminescu”. La festivitatea de deschidere, care a avut loc în sala Teatrului Național „V. Alecsandri”, din Iași, a participat tovarășul Petre Enache, membru suleant al Comitetului politic executiv al C.C. al P.C.R., prim-secretar al Comitetului județean de partid. Au luat cuvîntul Andi Andrieș, președintele Comitetului județean de cultură și educație socialistă, Vasile Nicolae, director în Consiliul Culturii și Educației Socialiste, Constantin Chiriță, vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor, și Mircea Radu Iacoban, secretar al Asociației scriitorilor din Iași. În cadrul festivității, au fost decernate premiile Festivalului. Distincția pentru cel mai valoros volum de debut decernat de Asociația scriitorilor ierani a revenit Domniței Petri (pentru volumul „Eclipsa”, Ed. Junimea). Diploma revistei

„România literară” printre cititorii săi din Brașov:

„Tribuna democrației” pe teme culturale

● Sub acest generic, săptămîna trecută a avut loc la Brașov o suită de manifestări organizate de Consiliul județean al Frontului Democratiei și Unității Socialiste în colaborare cu revista „România literară” — acțiune care s-a bucurat de un deosebit interes din partea publicului brașovean. Debutul s-a produs la Clubul „Tractorul” unde, alături de muncitori, tehnicieni și tineri ai Uzinei de tractoare au luat parte și profesori, bibliotecari, ziaristi, studenți, elevi, membri ai Asociației scriitorilor din localitate. Președinta de tovarăsa Victoria Negrea, președintele Comitetului de cultură și educație socialistă al județului Brașov, întîlnirea a demonstrat încă o dată relația strînsă dintre revistele noastre literare și cititorii lor. Ea merită reținută tocmai pentru faptul de a fi fost o împrejurare în care s-a putut vedea de cită popularitate se bucură acea creație (poezie, proză, critică, dramaturgie) care și propune să dezbătă probleme de importanță fundamentală pentru condiția omului de artă. De aceea și întrebările care s-au pus din sală (la care au răspuns criticii Gabriel Dimisianu, redactor șef adjunct al revistei „România literară”, și Mircea Iorgulescu) au fost deschise și sincere, vizînd direcțiile tematice spre care a gravitat din todeauna arta, mai ales la noi, acum, cînd telul înalt pe plan ideologic, politic și moral îl constituie formarea omului nou, constructor al civilizației comuniste.

În aceeași zi, la Biblioteca județeană, într-o sală ocupată de cititori de toate vîrstele, s-a desfășurat un alt moment al acțiunii — Recitalul literar — unde au citit din creația lor Vasile Băran, Mircea Dinescu, Daniel Drăgan, Angela Nache și Nicolae Stoc. În cea de-a doua zi, scriitorii participanți la manifestare au fost primiți la Comitetul județean de partid de tovarășul Mihai Dulea, secretar cu probleme de propagandă, care, într-o fructuoasă discuție, a conturat largă paletă a preocupărilor oamenilor muncii din oraș și din județ acum, în oreajma aniversării a 15 ani de la cel de-al IX-lea Congres al P.C.R., direcțiile de efort pentru o și mai mare înflorire a acestei zone industrial-agrare din mijlocul țării. Însotit de tovarășul Constantin Cătrina, vicepreședinte al Comitetului județean de cultură și educație socia-

O seară Camoes

● Cenaclul de traduceri și literatură universală „Alexandru Philopide” a organizat, în colaborare cu Institutul de istoria și teoria literaturii „G. Călinescu”, o seară comemorativă consacrată aniversării a 400 de ani de la moartea marelui poet portughez Luis de Camoes. Întîlnirea a fost prezidată de prof. acad. Zoe Dumitrescu-Bușulenga. Despre opera lui Camoes, despre destinul acestei opere în

Avanpremieră editorială

● Muzeul literaturii române continuă seria manifestărilor omagiale grupate sub genericul „EMINESCU 130” cu avanpremieră editorială a Volumului IX — Mihai Eminescu, Opere, realizat în colaborare cu Editura Academiei. Despre semnificațiile acestei inițiative

● Teodor Mazilu și Valentin Silvestru s-au întîlnit cu scriitori, actori, profesori, alți oameni de cultură din Timișoara într-un amplu dialog despre dramaturgia română contemporană. Dezbaterile

„Convorbiri literare”, pentru cele mai valoroase volume de lirică patriotică, a fost atribuită lui Ion Gheorghe, pentru cărțile de poezie „Dacia Feniks” și „Proba logosului”.

Duminică, 15 iunie, în Aula Bibliotecii Universitare „M. Eminescu”, s-a desfășurat o sesiune de comunicări științifice, precedată de vernisajul unei expoziții de manuscrise eminesciene. În aceeași zi, la Arhivele Statului din Iași s-a deschis expoziția „Ediții eminesciene” (colecția Grumăzescu).

Un grup de scriitori din București, Cluj-Napoca, Tg. Mureș, Brașov, Timișoara și Iași au efectuat un pelerinaj pe drumurile lui Eminescu, — la Suceava, Ipotești, Botoșani, Tg. Neamț, Tg. Mureș, Blaj, București. În localitățile vizitate au avut loc recitaturi de poezie și sesiuni de comunicări, spectacole literar-musicale.

De asemenea, la Uzinele Nicolina și la Com-

binatul de utilaj greu din Iași, au fost inițiate șezători literare și concerte de lieduri pe versuri de Eminescu. Marți, 17 iunie, la „Casa Cărții” din Iași, a fost prezentat volumul „Arta cuvîntului la Eminescu” de D. Caracostea, apărut în colecția „Eminesciana” a Editurii Junimea. Seara, la Teiul lui Eminescu de la Corou, s-a desfășurat un alt recital de poezie și muzică.

Au participat: Andi Andrieș, Antoneta Apostol, Paul Balahur, Cezar Baltag, Petre Buceș, Nicolae Barbu, Nikolaus Berwanger, Olga Caba, Constantin Chiriță, Ion Chiriță, Anghel Dumbrăveanu, Dumitru M. Ion, Mircea Radu Iacoban, Carolina Ilica, Dan Laurentiu, Vasile Mihăescu, Dumitru Mureșan, D.R. Popescu, Nicolae Preipeanu, Domnița Petri, Ioanid Romanescu, Nicolae Stoc, Cornelia Sturza, Gheorghe Tomozei, Nicolae Turtureanu, Ion Țăranu, Lucian Țalea, Horia Zilicaru

listă, scriitorii participanți la acțiune au făcut apoi o vizită la străvechea „Cetate țărănească” din comuna Prejmer, impresionantă prin multitudinea evenimentelor istorice legate de numele ei, prezentate de profesorul Johannes Orendi, și o altă vizită la o nouă „Cetate”, ridicată în întregime în anii noștri, puternică în întreprindere agricolă de stat Prejmer, de cînt ori distinsă cu Ordinul Muncii clasa I și de două ori frunțasă pe țară pentru înaltul ei grad de producție, cetate agro-industrială modernă al cărui ghid ne-a fost inginerul principal Teodor Mărușca.

Acțiunea „Tribuna democrației” pe teme culturale s-a încheiat la Casa Armatei cu o Medalion „Tudor Arghezi” deschis de dramaturgul Dan Țăchilă, secretarul Asociației scriitorilor din Brașov, medalion prezentat de redactorii și colaboratorii ai „României literare” — Gabriel Dimisianu, Mircea Iorgulescu, Mircea Dinescu și Vasile Băran. În continuare au recitat și au interpretat lieduri pe versuri argheziene: Dan Dobre, Ruxandra Vlad, Daniela Vlădescu, Dan Săndulescu, Gabriela Săvulescu, Doina Stati Soak, de la Teatrul de Stat din localitate.

În spiritul colaborării reciproce

● Se află la București, în cadrul întîlnirii de colaborare cu Uniunea Scriitorilor Bulgari, poetul Nikolai Zidarov, cunoscut traducător din lirica română.

● La întîlnirea redactorilor șefi ai revistelor literare pentru tineret din unele țări socialiste, organizată de revista „Nowy Wyrz” din Polonia, a participat Nicolae Dan Fruntelă, redactorul șef al revistei „Lucașfăru”.

● În cadrul înțelegerii de colaborare cu Uniunea Scriitorilor din R. P. Ungară, la „Săptămîna cărții” care a avut loc la Budapesta, au participat Toma George Maiorescu și Szekely János.

Întîlnire pe teme teatrale

a fost condusă de Anca Augusta, președinta Comitetului județean de cultură și educație socialistă Timiș. Au participat Marin Iordache, secretar al Comitetului județean P.C.R., și Anghel Dum-

brăveanu, secretar al Asociației scriitorilor. Un colectiv al Teatrului Național a prezentat fragmente din viitoarea premieră Mobilă și durere, pusă în scenă de regizorul Ioan Ieremia.

● *** — UN CINTEC DESPRE ROMÂNIA. Antologie de poezie contemporană greacă realizată, prefată și adnotată de Andreas Rados, cu un cuvînt către cititorul român de Ilias Iliou. Sînt selectate versuri de Leon Koukoulas, Gheorghia Delighiani-Anastasiadi, Rita Euomi-Pappă, Nikos Pappas, Theodosios Pierlidis, Iannis Ritsos, Nikiforos Vrettakos, Victor Sivetidis, Dimos Rendis, Iannis Manikas, Kostas Asimakopoulos, Makis Apostolatos și Aris Tassanis în tălmăcirile semnate de Nina Cassian, Tașcu Gheorghiu, Leonida Maniu, Ioanichie Olteanu, Andreas Rados, Dorina Talaz, Gheorghe Tomozei și Marin Sorescu. (Editura Junimea, XVI+144 p., 12,50 lei).

● Grigore Bugarin — CÎNTECELE MELE. La zece ani de la dispariția prematură a poetului sînt publicate ciclurile de versuri Podoaba stîinii și Omule, zeule... (Editura Litera, 80 p., 13 lei).

● George Munteanu — ISTORIA LITERATURII ROMÂNE. Epoca marilor elasci (Titu Maiorescu, Mihai Eminescu, Ștefan Creangă, I.L. Caragiale, Ioan Slavici). (Editura Didactică și pedagogică, 644 p., 29,20 lei).

● Ion Diaconu — CÎNTECĂRI ȘI POVESTI POPULARE. Precedate de Cîteva criterii asupra monografiilor folclorice, sînt publicate patru monografii etno-folclorice din zona sudică și centrală a Moldovei. (Editura Minerva, 368 p., 16 lei).

● Mihai Giurgariu — MARUL LUI PARIS. Culegere de eseuri. (Editura Eminescu, 216 p., 4,50 lei).

● George Țărnea — SCRISORI DE FIECARE ZI. Al doilea volum de versuri al poetului din acest an ilustrat de Sabin Bălașa. (Editura Scriitură românească, 102 p., 7,25 lei).

● Dumitru Radu Popa — ANTOINE DE SAINT-EXUPÉRY. „Una dintre meriturile cărții de față — atenționează — eseistul la începutul volumului subintitulat Aventura cunoașterii — este aceea de a familiariza publicul tînar cu literatura scriitorului francez și de a-i pune la îndemînă o serie de repere pentru o lectură avizată” (Editura Albatros, 204 p., 4,75 lei).

● Marcel Marcian — PETRECERUL. Volum de povestiri. (Editura Litera, 74 p., 9 lei).

● Mihai Coman — IZVOARE MITICE. Debut cu o incursiune în filonle mitice, împărțită în capitolele Rezonanțele mitului în spațiul colindei laice, Mit și baladă populară și La confluența mitului cu literatura (aces-ta cu referiri la Eminescu, Sadoveanu și Marin Preda). (Editura Cartea Românească, 302 p., 11 lei).

● Dumitru Ceacănica — INSEMNARILE UNUI CRIMINALIST. Memoriile, de fapt „amintiri” dintr-o viață palpitantă, relatate cu un acut simț al responsabilității, sînt prefăcute de Fănuș Neagu. (Editura Militară, 294 p., 8,50 lei).

● Cyrano de Bergerac — STATELE LUNII. Noua apariție în „Biblioteca pentru toți” se datorează lui Ion Hobana care semnează traducerea, prefata și tabelul cronologic. (Editura Minerva, 238 p., 5 lei)

LECTOR

Erată

Dintr-o regretabilă eroare de corectură, pe clapa stîngă a cărții Conversații de bunăvoință, apărută recent la Editura Albatros, prefixul sub (din cuvîntul subprodus) a fost... transpportat în fața termenului unanim(ă). Rog cititorii să facă astfel convenția îndreptare.

Constantin CRISAN

■ In cartea de aur a națiunii noastre va rămâne veșnic înscrisă, alături de celelalte lupte revoluționare, marea mișcare revoluționară condusă de Tudor Vladimirescu. Ne plecăm cu adâncă smerenie și cinștim memoria celor care au condus această mare bătălie, a luptătorilor de la 1821 care s-au ridicat cu hotărîre în numele idealurilor sacre ale poporului nostru.

NICOLAE CEAUȘESCU

La răscrucea istoriei

TREBUIE să cobori într-o vale, ce ascunde printre pomi casele, pentru a putea privi arhitectura din Brebul Maramureșului, să parăsești șoseaua principală pentru a ajunge la Pătrăuții lui Ștefan cel Mare sau pentru a admira splendidul ansamblu al Călușului ridicat de Buzesti în locul în care se plămădește o frumoasă ceramică. La Oboga olteană. Cronica clădită sau, cum explica termenul G.M. Cantacuzino, „totalitatea monumentelor unor vremuri, totalitate din care se exprimă însușirile unui suflet colectiv“, nu apare la drumul mare; cronica aceasta se citește în liniștea pădurilor, după un drum grăbit și nu stie să imbine un fir cu altul pentru a înțelege cum apar florile pe țesături. Dar cine pornește cu răbdare și cu dorința, nu de a opăta, ci de a înțelege, rămâne uimit de cită bogăție și varietate se află în țara noastră unde poți sta zile întregi pentru a culege adevăruri de viață și frumuseți de pe chipurile pictate sau construite, într-o regiune restrînsă, precum munții Orăștiei sau părțile Prislopului. Sau regiunea olteană de sub munte.

Aici poate fi parcurs un itinerar al culeșilor. Mai cunoscute, cele din preajma Horezului rivalizează cu cea de la Brabova sau cu cea de la Cernătești, din părțile Doljului, dar mai ales cu culeșul gorjenc și mehedintene. Cula de la Curtișoara impune prin monumentalitate, așa cum reține îndelung pe privitor cula Glogovenilor, așezată într-o splendidă grădină, ori cula lui Ghiță Cuțui. Cula din Cerneti, ridicată în marginea de pădure, impresurată de flori de câmp, peste care pornește nălucă un iepure speriat, are mai marcat un aer de fortăreață; peste beciul puternic se ridică un foisor cu coloane dese, iar într-o parte pornește o galerie suspendată ce duce la un turn, amintind de turnul de refugiu, „ne boiesc“, adică „nu te teme“, de la castelul Iancului din Hunedoara. Urci treptele, pătrunzi în prima încăpere și întâmpini chipul stăpînului de acolo, însoțit de cuvintele ce-au răsunit, nu departe de aici, la Pades: „Nici o pravilă nu oprește pe om de a întîmpina răul cu rău!“ Din foisor privirile se duc spre malurile Dunării și spre vechea Drobeta.

Din această cronică de piatră se desprinde chipul sever al lui Tudor. El aparține oamenilor care, mai ales din secolul al 18-lea, și-au ridicat case-fortărețe, așezate puternic pe fundații masive în locuri care nu mai aveau să fie temporar părăsite; este un grup nou de oameni care înțelege să se opună ferm loviturilor ce se înnulțeau în secolul ce părea tot mai lipsit de rațiune. În fața deselor războaie, a incursiunilor neprevăzute ale bandelor de pradă din imperiul balcanic ce se destrăma, a epidemiilor crude, această lume de dregători, negustori, cărturari cu rosturi prin cancelarii ia hotărîrea de a nu se mai apăra în deșeușul pădurii, ci de a ieși în marginea ei, răspunzînd atacurilor prin ferestrele înguste ale caselor, cu plumb. Ei sînt aceia care ridică noi lăcașuri la Tîrgu Jiu sau în tîrgul Horezului, la Urșani sau la Preajba, unde deasupra pridvorului a fost construit un foisor de culă și, mai sus, o clopotniță ce pare turn de refugiu, explicînd privitorului că oamenii acestia nu se mai supuneau resemnării vremurilor, ci, după vorba bună rostită în pridvor, stiau să pună mina pe flintă și să tragă în atacatori din turn. Este o lume care împodobește mai toate lăcașurile cu picturi exterioare în care apare mereu unul și același grup de personaje: sibile ce privesc în viitor mai bun și filosofii care vorbesc despre înțelepciune și modul în care se cuvine să trăiască oamenii în obște, în societate. Oamenii aceștia se adună în tîrguri, unde se sfătuie și află lucruri noi de prin lume, ori din auzite, ori din almanahuri, foi volante, calendare care apar tot mai des pentru o pătură tot mai cuprinzătoare de cititori, interesați în cuvîntul tipărit, chiar dacă nu folosesc scrisul în mod curent. Este o lume care se ridică puternic în tot Sud-Estul european la cumpăna veacurilor, dar nu numai aici, ci pe întregul continent, unde secolul 18 a însemnat o ultimă fază, de deplină maturitate, a culturii tradiționale; o cultură în care nivelul cultural hrănit de carte s-a întîlnit permanent cu nivelul comunicării orale mai ales datorită acestui grup care a asigurat osmoza, format din coviști, dascăli, dregători, mici negustori și meseriași. Este ceea ce Peter Burke numește „the chap-book culture“, cultura cititorilor de cărți populare și, totodată, atasati comunicării de la gură la ureche.

PE ACEȘTIA îi reprezintă Tudor, care, după cum ne spune prietenul lui Nicolae Stoica de Hațeg, citea această literatură aflată pe gustul oamenilor cu școală și al celor neînștruiți. Istorisînd cum a revenit Tudor călare din Ardeal, într-o toamnă, scrie cronicarul: „ceru Istoria Rumânească (a lui Petru Maior), calendare c-o să șadă la băi, să ce-tească, să-și petreacă“. De aici și tonul ce pare tradițional din proclamațiile și scrisorile lui Tudor, dar în care cuvintele prind sens nou. După cum remarcă Alexandru Niculescu într-o contribuție recentă (la o dezbateră pe tema conștiinței naționale, publicată în „Revue des études sud-est européennes“, 4/1979), în lim-

bațul lui Tudor nu apar îndemnulurile la „luminare“, ce revin cu insistență la pasoptiști. Dar aceasta nu pentru că el nu ar recunoaște valorile „luminării“ sau nu ar ști ce înseamnă iluminismul, ci pentru că se simte angrenat într-o cultură de caracter omogen, în care nivelele de cultură nu s-au individualizat și distanțat net. „Șarpele cînd îți iasă înainte, dai cu ciomagul de-îl lovosti, ca să-ți apori viața, care mai de multe ori nu să primejduieste din mușcarea lui“, proclamă el la Pades, pentru a adăuga că în fața balaurilor nu mai poate fi ezitare. Poate fi recunoscută aici înțelepciunea izvorită din proverbe, dar și cea din maximele filosofilor care vorbeau oamenilor veniți la tîrguri de pe pereții bisericilor. În *Pildele filosofesti*, Tudor putuse întîlni sfatul: „Lovește capul șarpei cu mina neprietenului tău, pentru că din ceste două bunătăți ti se va întîmpla una: adevă sau se va omori șarpele de va birui vrăjmasul tău, sau biruind șarpele, vrăjmasul tău nu va mai hălădui în lume“. Alte maxime, cu o notă mai incisivă, se aflau presărate prin calendare. Tudor nu simte nevoia să „lumineze“ norodul, pentru că apoi să-l antreneze după sine, pentru că are conștiința că-i exprimă întocmai dezideratele. În 1809, un raport oficial semnala că locuitorii din Caracal sînt într-atîta de sătui de nedreptăți încît „au strigat în glas mare că de nu li se va face vreo mîngiere de ocrotire, sîntiți să face rebelion“. Tudor stia că oamenii nu mai pot îndura abuzurile și asuririle unui aparat administrativ scăpat din mină de puterea princiară; ei cunoștea climatul mental din orasele și satele străbătute pe valea Cerneli, în părțile Sibului și mai ales la sud de Carpați, parte expusă, pe deasupra, raidurilor unei armate care nu mai putea fi controlată de sultan.

TUDOR avusese, apoi, posibilitatea de a compara. Fusese la Viena și observase cum funcționează administrația din imperiul habsburgic. Aflase stiri despre războaiele napoleoniene și reacția marilor imperii. Știa cum se eliberează sîrbii și ce plănuiuau grecii. Ca și aceștia, el acordă un loc de prim ordin unor concepte-cheie, ca binele obștei, patria, dreptatea, fericirea, demnitatea sore care îndeamnă strămoșii. Conceptele aparțin mai curînd limbajului revoluționar al epocii, decît celui filosofic. Dar și atunci cînd facem o comparație între proclamațiile lui Tudor și textele izvorite din pana revoluționarilor europeni (asa cum ni le-a pus la dispoziție Jacques Goddard în *La pensée révolutionnaire, 1780—1799*) găsim în fraza românului mai multă încălcare nu de idei pentru că variația este mai mare la belgieni, francezii sau elvețieni, ci de substanță, deoarece el revine constant la principii, pornind de la originea ideilor sociale pentru a justifica răsturnarea ordinii existente și dreptul la viață al celor mulți. Pentru că, spune el, este momentul să se înțeleasă că oameni adevărați nu sînt numai cei cu stare, cu educație, cu rang politic, ci toți lo utoirii patriei, ba mai mult, raportul trebuie inversat, deoarece „tagma jefuitorilor“ nu aparține patriei. Tudor putuse citi în culegerile de maxime că „toată țara este patria aceea unde se află mulțime de necărturari, căci mai de multe ori se cinștește întîi bogatul, de ar fi și vinovat, și se înalță mai mult decît cărturarii și îmbunătățiii“, maximă posibil ieșită din meditația lui Grigore Rîmniceanu. Dar el nu mai rămîne la imperativul „luminării“, pentru a schimba lucrurile prin răspîndirea cunoștințelor, ci merge mai departe, pornind de la constatările făcute pe viu, în domeniul social. În 1815, cînd vede cum incursiunile unor grupuri de pradă nu pot fi dominate de puterea fanarioasă, el scrie lui Glogovcanu: „O stăpînire cu asa țară mare în mîini și un lucru de nimic n-au putut opri, ci ne lăsară de ne prăpădirăm și ne stînsărăm de tot“; de la această constatare, la justificarea revoluției nu a mai fost decît un pas pe care eroul din Vladimiri l-a făcut atunci cînd a pornit în Cerneti sore București, în fruntea pandurilor lui. I-au stat împotriva ciocoi care cînd se vedeau amenințați încercau bogățiile în căruțe și fugeau spre alte zări; i-au stat împotriva cei care nu au urmărit decît țeluri egoiste poleite în mituri de reconstrucții imperiale. Dar omul de la Cerneti n-a ezitat pentru că stia, fără îndoială, că exprimă o profundă dorință a „popolului“, că pămîntul românesc, întru care avea „strămoșasca naștere“, se cuvine a fi apărat pînă la capăt, și aceasta pentru că oamenii erau vrednici și zideau frumusețea chiar și atunci cînd cădea peste ei abuzul care despoaie și impertința care revoltă. Între izbucnirea firească, asemenea vulcanului, a lui Horea, și mișcarea cu scopuri ideologice clar definite a pasoptiștilor, revoluția lui Tudor este expresia culturii noastre „populare“. Ea izbucnește la capătul unei îndelungate tradiții care încorporase idei ce justificau inovația bruscă. De aceea ea ocupă un loc aparte în lanțul mondial al revoluțiilor dintre 1776 și 1848, așa cum tot de aceea păștează mereu vie imaginea lui Tudor în inimile și mințile tuturor românilor.

Alexandru Dușu

Portret de Theodor Aman

Legămînt

„Mai înainte de a ridica steagul spre a cere drepturile patriei mele, m-am îmbrăcat cu cămașa morții“

TUDOR VLADIMIRESCU

Cînd îmbrăcai cămașa morții,
Un soare tînr se-aprîndea
Din rana mea cît rana țării
Și singe-n inimi picura.

Trezite-s mii și mii de piepturi.
Puști, săbii, coase se-nălțară.
Prea lungă fuse iarna asta l
Grăbim și zori și primăvară.

Pe steag de-am pus pe Sfîntu Gheorghe
E să-nspăiminte pe balaur,
Căci brațul nostru o să-l zdrobească
Chiar de-are capete de aur

Și limbi de fiere n-au putere
Cînd glasurile noastre toate
Unesc un țel din trei cuvinte:
Cinste, dreptate, libertate l

Ne-nvăța mama-n Gorj pe prispă:
Nu-i tot vinzare și chirie,
Să pui în lanțuri nu se poate
Izvor curat de apă vie.

Copilăria e departe
Și totuși visul i-l ascult.
Sub bici păgîn ardea pămîntul,
Traiu-n robie-l știm de mult.

De-aceea inarmat-am gîndul
Din munți, din codri și cîmpii.
Chiar îmbrăcînd cămașa morții,
Sabia poporului voi fi.

Priviri viclene simt în juru-mi,
Ajuns la curtea cea domnească.
Eu strămoșească cer unire,
Ei bogăție tilhărească.

În furci de am suit pe unii,
Ciocoi-s frați cu vinzătorii.
Văd zimbetul străin pe față,
Norod, nu crede trădătorii l

Cămașa albă-i neagră toată,
Unirea s-a făcut sub glie.
Fintina cea de mult secată
E plină iar de apă vie.

Nicolae Liu

Simbol al luptei pentru libertate națională și socială

FĂURITA de popor, istoria românilor este innoțată de o prestigioasă galerie de personalități a căror faptă a modelat în chip hotărâtor procesul devenirii istorice.

La un moment de cumpănă, acum aproape 160 de ani, cind țara era istovită de îndelungata și chinuitoarea stăpânire fanariotă, din rindul pandurimii oltene s-a desprins un om care, în numai câteva luni, a izbutit să intrunească adevărul conaționalilor săi, să determine, în cele din urmă, printr-un efort general, răsturnarea administrației străine turcofanariote.

Produs al burgheziei sătești, clasă socială în formare, implicată în rosturi administrative, comerciale și militare, Tudor Vladimirescu întru-chipează în mod ideal dinamismul și spiritul întreprinzător indispensabile celui ce-și asumă răspunderea intervenției în ordinea socială a lucrurilor. Formația intelectuală și politică și-a implinit-o prin lecturi numeroase și variate (cele din domeniul istoriei, ca lucrările lui Petru Maior, rămin predilecte) ca și prin călătoriile în străinătate, care i-au permis contactul cu medii culturale sensibilizate de suflul revoluționar. Totodată, conducerea unor unități de panduri, la început în cadrul armatei ruse, i-a conferit o prețioasă experiență militară. Temperamental, Tudor a apărut în ochii contemporanilor ca un om aspru, violent, închis și cu vorba poruncitoare, chipul luminându-i-se doar la auzul unor apropiate confruntări cu bandele turcești.

Acțiunea lui Tudor Vladimirescu ar rămâne de neînțeles, ar ieși din canoanele firescului, ar putea părea himerică dacă s-ar raporta numai la însușirile sale. Or, în acel moment, după un secol de administrație străină impusă, întreaga societate românească, indiferent de locul deținut în ierarhia socială de cutare sau cutare individ, ajunsese la un consens: regimul social-politic, aflat în criză, trebuia restructurat din temelii. Această constatare se impune ca o caracteristică a istoriei noastre. Totdeauna cind a planat o gravă amenințare asupra țării s-a creat o solidaritate națională pentru ieșirea din impas. Demersul lui Tudor, programul său revoluționar trebuie înțelese tocmai prin integrarea în situația extrem de complexă, adesea paradoxală existentă la sfîrșitul deceniului al doilea al secolului trecut în Sud-Estul Europei.

Efervescenței revoluționare sesizabile din Spania pînă în Moreea, marile puteri îi răspund printr-o înăsprire a regimurilor politice „legitime”. Instrumentul acestei politici coercitive avea să fie Sfînta Alianță, în cadrul căreia Rusia deținea rolul dominant. Imperiul țarist era, însă, în situația de a încuraja mișcărilor de eliberare națională care se dezvoltau impetuos în Imperiul Otoman. Pe sprijinul său avea să mizeze în primul rînd Eteria, societatea secretă de tip carbonar, creată în 1814 pentru eliberarea grecilor. Planul ei, de largă respirație revoluționară, l-a putut atrage pe Tudor, căci, în măsura în care românii urmau să participe la lupta generală de emancipare a popoarelor balcanice de sub jugul otoman, o atare încadrare nu putea oferi decît mai multă forță și cheazășie de succes. Totodată însă programul social urmărit de Tudor, strategia observată pentru crucea țării de o invazie otomană, intențiile principelui Alexandru Ipsilanti de a „dărui” țările române Rusiei marcau prăpastia care îl separa de acțiunea grecilor.

Din punct de vedere politic, prioritară pentru Tudor era înlăturarea fanariotilor, ceea ce însemna un conflict deschis cu autoritățile otomane. Deși la rîndul lor acestea erau convinse că administrarea prin greci a principatelor și în general folosirea lor ajunseseră prejudiciabile liniștii Imperiului, soluția înlăturării, sugerată din interior, o considerau drept „trădare”. Adoptînd o tactică subtilă, Tudor a început prin a trimite memorii Porții Otomane în care cerea restabilirea privilegiilor de odinioară ale țării. Fără a nădăjdui prea mult, el pregătea în același timp oastea pandurilor pentru ciocnirea previzibilă și inevitabilă cu armatele turcești.

ADÎNCUL simț politic, aprecierea judicioasă a valorii fiecărui factor social, evitarea formulelor tranșante îl caracterizează pe Tudor și în ceea ce privește raporturile cu marea boierime pămînteană a țării. Afectată de atotputernicia clientelei fanariote din preajma domnilor, vechea boierime de țară a văzut inițial în ridicarea lui Tudor o șansă de a-și redobîndi prerogativele, de a înlătura concurența grecilor în administrarea nestingherită a țării. E de observat că aici, ca și în cazul relațiilor cu Eteria sau cu Poarta Otomană, Tudor va folosi cu măiestrie elementele de convergență, stabilînd, chiar dacă vremelnice, o platformă de colaborare. Așa se explică aderarea mării boierimi la programul lui Tudor, aderare izvorită pertinamente din oportunități politice, căci programul său social lansa chemarea familiară întregii Europe încă din timpul Revoluției Franceze: „Pace bordeelor, război palatelor”. Prin urmare, colaborarea cu boierii nu putea fi decît temporară și neîndoios avea să degereze curînd în opoziție ireductibilă. Simburele conflictului s-a aflat chiar în textul proclamației de la Tismana-Padeș, adevărat rechizitoriu al vechiului regim politic și social al țării. Spiritul ei, amintînd de documentele programatice asemănătoare din Franța, Spania sau Italia, mărturisește comunitatea spirituală a revoluționarilor de pe întregul continent, permite plasarea revoluției române în vastul curent de regenerare națională prin care trecea Europa la începutul secolului al XIX-lea.

Tudor incită la rezistență față de opresiune, conferind totodată poporului răs-culat statut de corp reprezentativ cu drept de a legifera „pentru binele și folosul obștesc”; armata revoluționară devine „Obșteasca Adunare”, chemată să „rînduiească” țara, pentru „binele și folosul obștesc”. Efectele unei asemenea chemări nu au întîrziat să se producă. Adresîndu-se tuturor locuitorilor țării, justificînd în ochii fiecărui grup social acțiunea sa, căutînd să micșoreze cit mai mult cu puțință primejdia din afară, Tudor s-a dovedit un excelent diplomat și strateg, omul care pe bună dreptate era considerat în cercurile politice occidentale drept „conducătorul poporului român”.

În ce măsură spiritul de revoltă era treaz iar liniștea ce domnea în satele românești părelnică, o dovedește interesul și nădejdea cu care a fost primită în Transilvania vestea ridicării lui Tudor. Pe căi tainice, proclamația de la Tismana Padeș s-a răspîndit în zeci de exem-

Tudor Vladimirescu părăsind Cătrețeni (15/27 mai 1821) pentru rezistența plănuită în nordul Olteniei (cromolitografie după un desen de A. Murnu)

plare iar „crăișul Tudor” era așteptat cu nerăbdare „să facă dreptate”. Cu o repeziune uimitoare, fapta lui Tudor a devenit în mîntea țărănimii transilvănene continuarea firească, providențială, a ridicării lui Horia.

Tudor capătă o aură legendară încă în viață în marea masă a românilor. Și explicația trebuie căutată în litera și spiritul proclamațiilor sale, în disciplina impusă armatei revoluționare, în atitudinea demnă observată în raporturile cu Eteria, cu boierii, cu puterea suzerană. Mai neobișnuită, dar venind să certifice în chip netăgăduit convingerea românilor — atît a contemporanilor cit și a posterității — rămîne caracterizarea ce i-a fost făcută în presa europeană și în rapoartele diplomatice adresate diferitelor cabinete europene. Voința de fier, perseverența, disciplina strașnică impusă armatei sale, tactul diplomatic, profunzimea programului său politic au fost semnalate opiniei publice continentale, situîndu-l imediat printre marii conducători carbonari ai vremii. Este o imagine care i-l opune, prin contrast, pe principele Alexandru Ipsilanti, conducătorul Eteriei. Ea explică, parțial, eșecul revoluției. Lipsa de stăpînire a acestuia, caracterul aventuros al acțiunilor sale — dintre care declanșarea războiului pentru independența grecilor în afara hotarelor lor, adică pe teritoriul românesc, nu este cea din urmă — clamarea zgomotoasă a ajutorului Rusiei, care l-a obligat pe țar să

renege întreaga ridicare revoluționară a Balcanilor, toate aceste elemente aveau să influențeze în sens negativ întregul curs al evenimentelor.

COLABORAREA românilor cu Eteria, condiționată de păstrarea libertății de acțiune, s-a vădit cu neputință de înfăptuit. Silit de împrejurări să coopereze cu marea boierime, contrariat de dezavuarea țarului, constrins să rămînă față de turci ca simplu postulănt, Tudor a ajuns, la începutul lunii aprilie 1821, într-o situație disperată. Cu atît mai remarcabil apare efortul său obstinat de a salva țara prin proclamarea unei Constituții, „Cererile norodului român”. Lansată tardiv, cînd primejdia invaziei turcești era iminentă iar dezavuarea Rusiei un fapt implinit, Constituția a rămas, în epocă, fără ecou. Ocupația turcească, începută în luna mai 1821, rezultat al refuzului lui Tudor de a depune armele sau de a se uni cu cotropitorii pentru alungarea eteriștilor de pe pămîntul românesc, a marcat începutul sfîrșitului.

În fața turcilor, al căror puhoi amenința să anihileze toate resorturile organismului social, așa cum procedaseră de altfel deja în teritoriile grecești, Tudor face o ultimă și zadarnică încercare de colaborare cu Eteria spre a ține piept turcilor. Este în acest gest toată credința sa nestrămutată, aprigă, de nezdruccinat, că doar prin unirea cu orice preț a tuturor forțelor revoluționare grecești și românești poate face față dușmanului.

Suspectat de colaborare cu turcii, Tudor a căzut fulgerat de mina ucigașă a eteriștilor. Cel care cu dreptate se putea intitula „domnul țării”, care încercase, deși în condiții atît de complexe, să dea răspuns marilor probleme cu care era confruntată societatea românească acum 160 de ani, și-a găsit o moarte cumplită, al cărei tragism îl așează în panteonul eroilor istoriei naționale. Locul neștiut în care zac rămășițele sale, nădejdea atît de brutal risipită a „dreptății” ce promisese au făcut ca mult timp după ziua îndoliată de 27 mai 1821 pandurii să se îndoiască de moartea eroului, continuînd să aștepte:

Să gonească dintre noi
Și pe turci și pe ciocoi

Sacrificiul nobil al lui Tudor, întruchipare de excepție a valorilor morale ale poporului român și-a purtat roadele timp îndelungat în evoluția istorică a națiunii noastre. Revoluția condusă de el, sfîrșită printr-o ocupație militară și un asasinat mișelesc, a impus abolirea regimului fanariot și, fapt esențial, a trezit conștiința revoluționară a miilor de români. Apariția vremelnice, atunci, pe scena politică a țării a forțelor revoluționare dinamizate de energia și patriotismul admirabil al lui Tudor Vladimirescu a constituit un memento, o verigă în șirul glorios, plin de învățămînte, al luptelor poporului nostru pentru independență națională și libertate socială.

Tudor Vladimirescu (dreapta), la București, în martie 1821. Este îmbrăcat cu caftan imblănit, iar pe cap are căciula de hirșie (blană neagră, de miel), „care numai domnitorii este rînduit a purta”. În dreapta sa, un ofițer și cinci panduri. În stînga, Dimbovița, cu două mori de apă și pescari cu undițe

Stampă de K. Danielis, editată și răspîndită în secolul trecut de D. Pappazoglu

Georgeta Penelea

1821 în documentele vremii

MOMENT de cotitură în lupta pentru libertate și dreptate socială, pentru scuturarea jugului dominației străine și afirmarea drepturilor naționale ale poporului român, revoluția din anul 1821 condusă de Tudor Vladimirescu este ilustrată de multitudinea măturilor documentare, interne și externe, care permit și impun o examinare temeinică a resorturilor adânci ale faptelor, o înțelegere complexă a dialecticii lor. Noile măturii descoperite în arhivele de peste hotare, au menirea să adauge noi valențe la trăsăturile naționale și internaționale ale acestui episod eroic, să releve, mai pregnant, însemnătatea momentului de la 1821 ca început al istoriei noastre moderne.

Documentele păstrate în arhivele externe, din care o bună parte se află în prezent în colecția de microfirme și xerografii a Direcției generale a Arhivelor Statului, reflectă interesul acut manifestat de diplomații europeni pentru evoluția evenimentelor desfășurate atât în Principatele Române, cât și în întreaga regiune sud-est europeană, în perioada ianuarie 1821 — august 1822. Ele relevă ecoul european pe care l-a avut revoluția condusă de Tudor, încadrarea sa în ampla mișcare de eliberare socială și națională a popoarelor din Balcani, punând în valoare opinia oficială europeană asupra caracterului și desfășurării revoluției, a relațiilor lui Tudor cu Eteria, a strânselor sale legături cu acțiunile sîrbilor, macedonenilor, muntenegrenilor etc.

Se confirmă, odată în plus, că problema țării române se constituia într-o chestiune de interes internațional, la rezolvarea căreia, așa cum sublinia K. Marx, poporul român și-a adus o contribuție primordială.

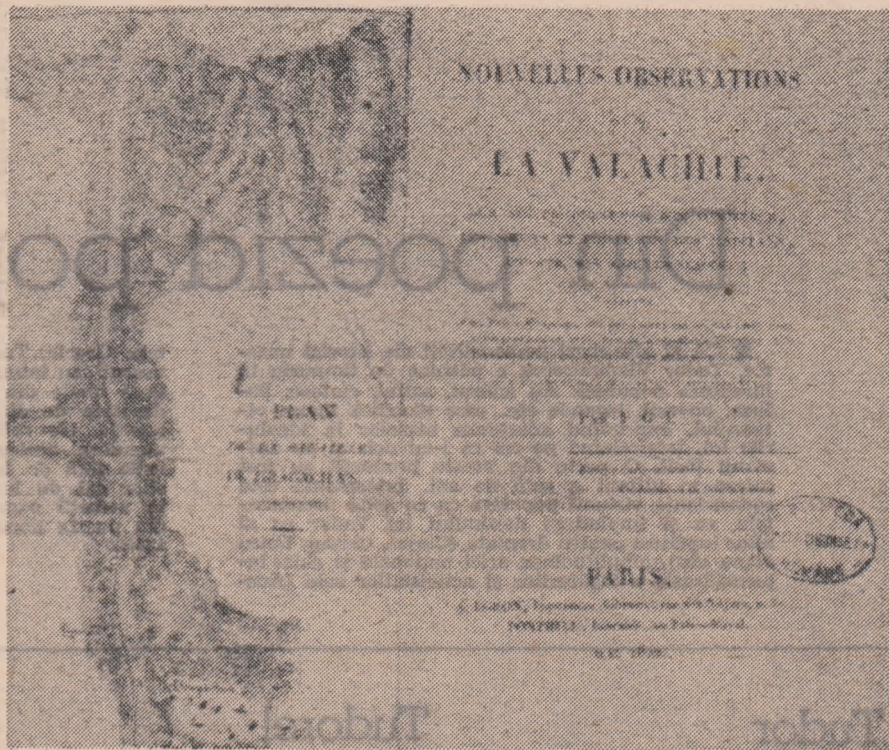
Semnificativ este faptul că opiniile formulate în documentele păstrate în arhivele din Turcia, U.R.S.S., Austria, Franța, Italia, R.S.F. Iugoslavia, Grecia, Portugalia ș.a. sunt unanime în a aprecia caracterul popular al acestei ridicări, faptul că Tudor și-a bazat acțiunea pe masele țărănești și orășenești, forțele de bază ale poporului român, relevând amploarea și tăria mișcării, entuziasmul și însuflețirea cu care Tudor, în fruntea oastei sale, a intrat triumfător în București, încrederea cu care este primit și urmat pretutindeni. Astfel, raportul consulului Austriei, Fr. Fleischhackl, către cancelarul Metternich, din 5/17 februarie 1821, despre desfășurarea revoluției, subliniază participarea entuziastă a țărănimii, disciplina răsculaților, exprimând temerile în legătură cu posibilitatea ca românii transilvăneni să fie „contaminați” de spiritul revoluționar, „...sluzerul Tudor a ocupat nu numai Cerneți și mănăstirea Strehaua, ci înaintea mereu și este pretutindeni primit ca un salvator și ca un zeu protector și își sporește zilnic partizanii, astfel încît e de temut că în curînd va intra în Craiova”. Intrarea în Craiova este considerată un „eveniment care ar putea avea influență foarte periculoasă și asupra acestui oraș, căci aici, în afară de armăuți, umbli înarmată pe străzi multă plebe...”, conchizind că „spiritul de libertate și neapținere insuflat de sluzerul Tudor și țărănimii lui românii oprimați și cuprinde ca o boală contagioasă și pe românii vecini din Transilvania, care nici ei nu sînt tratați cu blîndețe de stăpînii lor domeniului și îi va determina dacă nu la o răscoală similară, dar cel puțin la o emigrare, în număr mare, spre Țara Românească, o situație rea și într-un fel și în altul, a cărei prevenire din timp, prin mijloacele cele mai eficiente, este de cea mai mare importanță”.

Insistînd asupra pericolului pe care îl reprezintă revoluția condusă de Tudor pentru „granița cesaro-craiască” și asupra măsurilor care se impun, un alt raport înaintat la 1/13 februarie lui Metternich, relatează despre continuarea extinderii revoluției în Oltenia, Tudor fiind prezentat ca un „bărbat îndrăzneț, care este foarte apreciat și iubit de pandurii al căror număr se ridică la cîteva mii”, arătînd că „tulburările din Oltenia par să ia din zi în zi un caracter tot mai serios”.

Un număr impresionant de documente pun în evidență ideile de „independență” și „libertate” care i-au călăuzit pe revoluționari. Astfel, raportul agentului diplomatic al Franței în Țara Românească, Pagé, către ministrul de externe Pasquier, din 5/17 februarie, în legătură cu deplasarea lui Tudor de la București în Oltenia și proclamarea acestuia, arată scopul revoluției și entuziasmul populației: „Sosit la Cerneți, în Oltenia, Tudor a adresat locuitorilor mai multe proclamații în care anunță că n-a pus mina pe arme decît pentru a elibera aceste provincii de tirania grecilor și a boierilor, dovedind idei de independență și libertate”.

Subliniind puternicul ecou al revoluției lui Tudor în Moldova, raportul din 18 februarie/2 martie 1821 al agentului Austriei, Iosif Raab, către Metternich, scoate în evidență principiile proclamate de Tudor și modul în care acestea erau îmbrățișate. „Principiile trimbițate de acest Vladimirescu ca: înlăturarea principilor greci, restabilirea vechilor stipulații ale Convenției, limitarea privilegiilor aristocrației boierilor, a arbitrarului, a extorcărilor și a administrării părtinitoare a justiției sînt primite cu cea mai mare satisfacție și laudate în mod public și de tirgoșii de aici, de mica nobilime și de țărani”.

Informînd asupra evenimentelor din Țara Românească, raportul însărcinatului cu afaceri al Prusiei la Constantinopol, Miltitz, către regele Prusiei, din 14/26 februarie 1821, analizează cauzele care au determinat ridicarea la luptă a unui număr mare de răsculați, în continuă creș-

F. G. Laurençon : Nouvelles observations sur la Valachie... suivies d'un précis historique des événements qui se sont passés dans cette province en 1821 lors de la révolte de Théodore... (Paris, mai 1822). În frontispiciu, planul luptei de la Drăgășani

tere, arătînd că „Extorcările îngrozitoare comise de defunctul principe al Țării Românești și venalitatea nerușinată a funcționarilor săi trezise încă de multă vreme cea mai vie nemulțumire în rîndurile poporului zdrobit de greutatea celor mai revoltătoare vexații... pretutindeni se manifestă neliniștea și disperarea”. Într-un asemenea context istoric, Tudor s-a așezat în fruntea „rebelilor” și „într-o jalbă adresată sultanului el a grupat la un loc toate prejudiciile aduse poporului”, despre care diplomatul prusian apreciază că „sînt intradevăr, de natură să provoace cea mai profundă indignare”. Aproape în același ton, raportul ambasadorului englez, lordul John Percy Clinton, către ministrul de externe al Marii Britanii, din 26 februarie/10 martie 1821, relatînd despre izbucnirea revoluției conduse de Tudor, relevă caracterul său și popularitatea de care se bucură conducătorul ei în rîndul maselor, entuziasmul cu care era așteptat în București.

Rapoartele diplomatice italiene, apreciază caracterul „grav” al evenimentelor din Principate acordînd o mare atenție desfășurării acestora. „Ultimele scrisori din București, sosite aici prin curierul din Constantinopol, ne comunică faptul că în Oltenia s-a format un corp de insurgenți, sub conducerea și ordinea unui oarecare Tudor, care a lansat proclamații incendiare și instigatoare purtînd ca motto «război palatelor, pace colibelor». Mai reținem din arhivele italiene, impresiile vicarului general de Napoli, refugiat la Sibiu, Buonauguri, care, încercînd să explice starea de eferveșcență revoluționară existentă în Balcani, arată că se realizase o „unilate spirituală” între Serbia, Bosnia, Țara Românească, Moldova, Bulgaria, Rumelia și Macedonia, iar Tudor „român de neam”, fusese chemat „să accepte tronul vacant al Țării Românești”, populația primindu-l în București „cu entuziasm iar preoții îi sfințiseră steagurile”.

CONTURIND țelurile și obiectivele de luptă ale revoluționarilor, o serie de documente externe pun în evidență faptul că revoluția, de parte de a avea un caracter spontan, a fost bine pregătită avînd un program încheiat, național și social, care a afectat în primul rînd relațiile Principatelor Române cu Poarta, dar și raporturile din interiorul țării, prin cuprinderea unor principii innoitoare care vizau neatinerea politică a poporului român. Relatarea în acest cadru a voinței pentru revenirea la vechiul drept de alegere a domnitorilor de către Sfaturile domnești ale Principatelor constituie o manifestare hotărîtă de afirmare a independenței poporului român, care avea să se constituie într-un rezultat de seamă al ridicării revoluționare. Reprezentantul sard la Viena, Rossi, își informa ministrul de externe, marchizul de San Marzano, la 26 februarie/10 martie și la 2/14 martie, că proclamațiile lui Tudor sînt „incendiare și instigatoare, subliniind amploarea și programul revoluției: „...comandantul Tudor cere restabilirea regimului prin care acest Principat fusese condus de domni pămînteni și reducerea tributului”. De altfel, mai multe rapoarte descriu revoluția „ca foarte bine organizată și foarte amplă”, avînd ca principal scop „iesirea de sub sclavia Porții otomane” și obținerea „libertății pe care o aveau mai înainte”.

Insuși Tudor Vladimirescu, intitulîndu-se „un adevărat fiu al Patriei”, în scrisoarea din 1 februarie 1821 adresată consulului general Pini, arată că acțiunea sa este „pe nedrept socotită ca nelegitimă”, intrucît a acționat în numele Patriei împotriva boierilor „care au adus țara la o stare de golăciune precum aceea în care se află morții în morminturi” și care „nu s-au sfiit să calce dreptățile pe care din vechime le aveau străbunii”.

Deosebit de prețioase sînt știrile extrase din corespondența turcească purtată atît

cu unele cabinete europene cît și cu diferitele autorități provinciale, în special cu dregătorii otomani de la Dunăre, de natură să furnizeze o serie de detalii care, în ansamblu, subliniază caracterul antifanariot al revoluției și al atitudinii lui Tudor față de Poartă. De menționat că informațiile extrase din documentele turcești nu au fost destul de bine cunoscute, ele fiind în măsură să ajute la clarificarea unor aspecte care continuă să rămînă în atenția celor preocupați de cunoașterea profundă și obiectivă a evenimentelor respective. Semnificativ în acest sens este faptul că nici un document turcesc nu arată colaborarea dintre Tudor Vladimirescu și Alexandru Ipsilanti; aceștia sînt prezentați ca situîndu-se pe poziții diferite, cu obiective diferite, conform intereselor naționale ale fiecăruia. Cercetarea documentelor turcești relevă, de asemenea, ample informații în legătură cu negocierile purtate de Tudor cu dregătorii Porții, calitățile acestuia de bun diplomat.

Corespondența diplomatică turcească reflectă „lovitura de trăznet” suferită de Poartă în urma ridicării lui Tudor și a mișcării lui Ipsilanti, precum și violența neașteptată cu care a reacționat. Ea oferă temeuri multiple de cercetare care relevă gravitatea consecințelor revoluției pentru întreaga organizare a imperiului, precum și lipsa totală de înțelegere manifestată de Poartă față de aspirațiile naționale ale popoarelor din Balcani. Deosebit de prețioase sînt știrile desprinse din corespondența cu cabinetele străine sau cu ambasadorii acreditați la Constantinopol referitoare la cele mai severe măsuri prin care Poarta acționează „prompt” pentru a preîntîmpina „pericolul” pe care îl prezenta revoluția. Astfel, la 25 mai, muhafizul din Vidin îl informa pe marele vizir că a luat măsuri severe propunînd ca țările române „să fie trecute prin foc și sabie”, ca să „nu mai rămînă fir din ele”, pentru că în august să ceară transformarea teritoriului de la nord de Dunăre „în cenușă”. Operativitatea cu care erau transmise rapoartele, numărul mare al acestora și caracterul amplu și sever al măsurilor care se propun, precum și violența lor, dovedesc că revoluția condusă de Tudor devenise o grijă permanentă a imperiului. Notele diplomatice schimbate de marele vizir cu baronul Stroganov, ambasadorul rus la Constan-

tinopol, și cu lordul Strangford, ambasadorul britanic, dovedesc că obiectivul principal urmărit de Poartă l-a constituit obținerea unor temeuri de siguranță pentru păstrarea și întărirea poziției sale în Principatele Române.

Documentele rusești argumentează consecvența politicii țariste de sprijinire a popoarelor creștine din Imperiul Otoman dar și de condamnare categorică a revoluțiilor, oferind o largă bază de cercetare în legătură cu poziția diplomatică europeană. Subliniim, în acest sens, nota trimisă de guvernul rus baronului Stroganov, la 23 februarie/7 martie 1821 în legătură cu evenimentele din Principatele Române și cu petiția adresată țarului Rusiei, Alexandru I, de către pandurii, în care se face cunoscută hotărîrea Rusiei și Austriei de a sprijini Poarta și măsurile luate pentru reinstaurarea păcii. „Puterile aliate sînt ferm hotărîte să opună un zid comun torentului revoluțiilor care amenință să zărnicească încă o dată Europa. Interesul care le determină să adopte această conduită este acela de a păstra intacte toate drepturile și toate posesiunile pe care le asigură statelor europene tratatele din ultimii șase ani”.

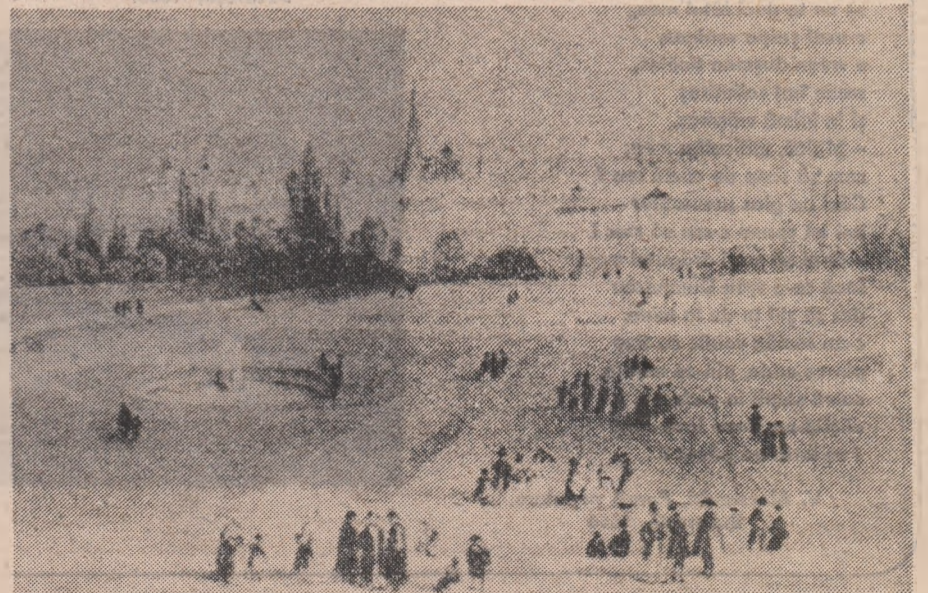
Informațiile cuprinse în documentele sîrbești reflectă pe larg ecoul de care s-a bucurat, în țara vecină, revoluția condusă de Tudor, precum și atitudinea de aprobare și simpatie față de cauza poporului român, în năzuințele căruia poporul sîrb își recunoștea propriile năzuințe. Aceste documente cuprind relatări, însoțite uneori de comentarii, privind îndeosebi evenimentele din Oltenia. Găsim unele informații referitoare la acțiunile unor căpitani ai lui Tudor ca Papa Vladimirescu, Gaiță Haiducul și, totodată, informații privindu-l pe Sava Bimbașa, Iordache Olimpiuț cît și despre unele acțiuni ale lui Tudor, Ipsilanti, atitudinea Rusiei și a Imperiului Otoman față de mișcare.

Din multitudinea de documente care reflectă largul ecou european al revoluției, rapoartele ambasadorului portughez la Viena evidențiază interesul purtat românilor la extirparea continentului. La 9/21 martie R.H. Andrade raporta ministrului său de externe că în Țara Românească și Moldova „spiritul revoluționar se propagă cu repeziune”, existînd pericolul de a se întinde și în Transilvania; la numai zece zile, la 19/31 martie, diplomatul lusitan informa într-un ton liberal, din care lasă să răzbată spiritul de care este cuprinsă Peninsula Iberică, că „mișcările revoluționare care frămîntă Țara Românească și Moldova sînt mult mai serioase”, apreciînd la justa lor valoare de „adevărate programe revoluționare” proclamațiile lui Tudor, pe care îl caracterizează ca „un om întreprinzător cu un caracter ferm”, „energic”, „hotărît să lupte împotriva boierilor”. Reținînd incidentul cu Bimbașa Sava, trecut în tabără turcească, lîchidat apoi împreună cu oamenii săi „cu ferocitate” de Chehaia bei, Andrade raporta la 27 august/8 septembrie, noului ministru de externe, S. Pinheiro Ferreira, despre excesele truzelor turcești „care au transformat parțial Bucureștiul în cenușă”.

Dezavuarea energică și ajutorul grabnic oferit de Austria i se par firești, intrucît cele două imperii nu puteau sprijini mișcări de răzvrătire, amîndouă fiind „angațate, la rîndul lor, în campania de sufocare a spiritului de revoltă care se manifesta atît de deschis peste tot”, apreciînd că „mișcările de răzvrătire” care au izbucnit în Principatele Române ar fi putut să aibă consecințe foarte importante în detrimentul integrității Imperiului Otoman, ceea ce îi împrejurierează prezența nu este un motiv de neglijat”.

Fără îndoială, bogăția informațională cuprinsă în arhivele străine reprezintă expresia ecoului larg pe care l-a avut atît revoluția din anul 1821 condusă de Tudor Vladimirescu, cît și alte evenimente de seamă din istoria poporului nostru. Ele oferă temeinice izvoare de referință, care se adaugă măturilor documentare interne, ce încorporează eforturile, munca, sacrificiile și lupta pentru libertate, unitate și progres a strămoșilor, întotdeauna statornici pe aceste meleaguri.

Emilia Poștăriță

Vedere generală a Venei de la începutul secolului XIX. Intre 14 iulie și 26 decembrie 1814, Tudor s-a aflat la Viena. O scrisoare a sa din 28 iulie arată interesul cu care urmărea desfășurarea evenimentelor în preajma congresului de la Viena (Gravură în oțel de W. H. Bartlett)

Tudor Vladimirescu — portret votiv din etitoria sa și a lui Gheorghe Dunca de la Prejna (1808)

Tudor Vladimirescu

Tudor, Tudor, Tudorel, dragul mamii voinicel, de cînd mama ți-ai lăsat și olteni ți-ai adunat, pe ciocoi să-i prinzi în ghiară [...] Spune maică ce te doare, că m-oi face vrăjitoare de alean să te descint, să calci vesel pe pămînt. — Alei maică ! alei dragă ! curînd visul mi-l desleagă ! că știi maică am visat buzduganu-mi sfărîmat ! sabia-mi cea bună, nouă, am visat-o ruptă-n două, pușca mea cea ghintuită am visat-o ruginită ! Maică, pistoalele mele, le-am visat făr-de oșele, apoi inc-am mai văzut, șarpe galben prefăcut, ce purta coarne de șap și creastă roșie în cap. El avea ochi vinzător, avea grai lingușitor și mă tot ruga mereu să mă duc la cuibul său. — Ba ferească Dumnezeu, să nu te duci fătul meu, c-acei șarpe veninos, e vreun dușman ticălos, vreun hoț volintiraș și la inimă vrășmaș. — Maică, măicuța mea, cum să scap de cursa rea ? Căci un glas prevestitor îmi tot spune c-am să mor ! — D-ai să mori drăguțul meu, făcă ce-o vrea Dumnezeu dar să știi tu de la mine, e-un român voinic ca tine pin-ce cade, pin-ce mîare, calcă șerpilor în picioare, căci d-un șarpe inveninat i se iartă un păcat !

V. Alecsandri, Poezii populare, București, 1866

Din poezia populară

■ CA și alte mari personalități ale istoriei noastre, Tudor Vladimirescu a pătruns de timpuriu în literatura populară. Au apărut, astfel, cîntece, balade, povești, legende etc., care glorifică figura viteazului, exprimînd adevărate maselor la idealurile lui, încriminînd pe cei ce l-au ucis și pe dușmanii țării. O parte din aceste producții au fost culese în ultimii o sută de ani. Interesantă este concordanța viziunii populare cu ce spun documentele, ca și împletirea destinului lui Tudor cu al altor luptători pentru dreptate (Cloșca, Crișan, Iancu Jianu etc.), amplitudinea ariei naționale și chiar internaționale a legăturilor și activităților sale (Aus-

tria, Grecia, Turcia etc.), pe care poporul le-a cunoscut sau intuit, trecîndu-le pe plan artistic. Chiar dacă unele din respectivele producții au fost îndreptate de diferiți culegători sau amplificate de acestia, ele reflectă, în fond, din partea maselor populare, aceleași sentimente de respect și admirație față de faptele marelui erou și ale tovarășilor săi de luptă. Cu acest înțeles, reproducem în această pagină câteva fragmente semnificative din poezia populară despre eroul revoluției de la 1821.

I. M.

Tudor

Toate plugurile umblă
numai plugulețu meu
l'a 'nșepenit Dumnezeu.
Dar o da și Dumnezeu
d'o umbla și plugul meu :
să trag brazda dracului
la ușa spurcatului,
o brăzduță d'ale sfînte,
să ție ciocoiul minte ;
să-ți arunc un semănat
cu singele meu ud
ploaia, mare, d'apă vie,
ce sămînța ți-o invie,
să mi-ți dau de semănat,
cum de mult nu s'a mai dat
semănat de poterași,
să răsără românași ;
semincioară d-aiă, nene,
tot cu ochi și cu sprincene,
sămînță de plumb, de fier,
ce mi-ți crește pin la cer.
Mi-am vindut și cămeșoara
și-mi cumpărai săbioara !
Plugulețu meu nebun,
cum te prefăcuși în tun !
Vezi, așa mai poți ara
și mă scapi de angara !
Nu mai plînge Măriuță
vezi d'lon și de căsuță
și de bieteale copile
c-am ajuns în rele zile.
Să nu plîngeți moartea mea
că-i pe țară piază rea.
Uite mergem să arăm,
șe'ina să despiciăm,
că avem să semănăm.
Voi aveți să ne urmați
și-nsuțit să secerăți.
Nu plîngeți nu vă-ntristați :
Domnul Tudor e cu noi
Dumnezeu fie cu voi !

G. Dem. Teodorescu, Poezii populare, București, 1885.

Tudorel din Vladimir

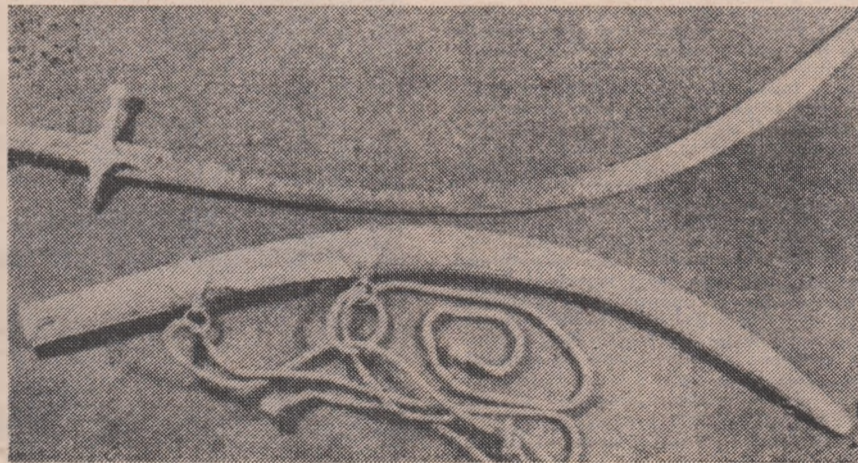
Frunzuliță calomfir,
Tudorel din Vladimir,
Ce-a scăpat țara de bir,
De amar și de greu chin.
A pornit de la Cernați,
Cu pandurii lui isteți,
Și-a mers pînă la Cloșani,
Și de-aici la Drăgășani,
Și-a strîns ceată voinicească,
Moșia s-o desrobească,
Pe ciocoi să-i fugărească,
Țara să ne-o limpezească,
Traiul să mi-l ferească,
De el să se pomenească.
Dar cînd fu la București,
Din palatele domnești
Capul i se arvuni,
Și el mult nu mai trăi,
Și-a dat singe pentru noi,
Să ne scape de nevoi.
Alții ginđu că-i urmară,
Și pe noi că ne scăpară,
De boeri și de ciocoi,
Ce-au supt singele din noi.

Gh. N. Dumitrescu-Bistrița, Cîntece din folclor Craiova, 1960.

Mehedințeanul

Frunză verde magheran,
voinicel mehedințean,
sunt născut pe frunzi de fag
ca să fiu la lume drag.
Și-s scaldat de mic în Olt,
să mă fac viteaz de tot,
să am zile cu noroc.
După ce am mai crescut,
din ochi maica m-a perdut,
c-am fugit de la părinți,
tot în munți, la Mehedinți,
apoi m-am lăsat la vale,
cu trei rînduri de pistoale,
ș-am ajuns un voinicel
cu inima de oțel.
Aoleo ! ce foc, ce dor,
veni-va badea Tudor,
să mai stringă din păduri,
cete mindre de panduri [...]

V. Alecsandri, Poezii populare, București, 1866.

Sabia lui Tudor Vladimirescu

Tudor

Frunzuliță siminic,
Pe cel deal, pe cel colnic,
Cum mai trece de-un voinic,
Fără frică de nimic,
Tuăcel de la Cloșani
Fără frică de dușmani,
Nu ia de la nimeni bani.
Da' ciocoi, cînd îl văd,
Măre, Doamne, ce prăpăd !
— Tudore, pe unde treci ?
— Merg să scap țara de hoț,
De hoț, de jegmăntori

Pecete în tuș negru pe care s-au păstrat imaginea stilizată a lui Tudor Vladimirescu și inițialele sale

C-au băgat lumea-n fiori,
De-a ajuns românu, iacă,
Fără oaie, fără vacă.
Nu mai leagă două-n tei,
Și-i urlă vintu-n bordei !
D-alei, Tudor ce-m făcea ?
Din frunză îmi șuiera
Și haiducii își stringea,
Mulț, ca frunza și iarba
Și panduri din iei făcea.
Mi-a plecat Tudor cu toț,
Să scape țara de hoț !
Foaie verde-a bobului
Mi-avea în chimirul lui
Banii golfineanului,
Dușmanu ciocoiului,
Ca să-i ducă domnului
Oștire multă să-ș crească !
Și pe turci să-i izgonească !
Tudor, cu pandurii lui,
Lasă calea codrului.
Unde Tudor ajungea,
Turcii mi să-nspăimînta
Dunărea-n vad mi-o trecea
Și-ndărăt nu să uita !
Unde Tudor ajungea,
Dreptate iel că făcea,
Pe robii iibera,
Pe flăminz îi sătura,
Pe ciocoi mi-i scutura !
Muț mă mir, Doamne mă mir,
De Tudor din Vladimir.
Că ciocoi l-au trădat,
Și la greci că mi l-au dat.
Și-apoi verde busuoc,
Tudorel, fără noroc,
Dușmanii te-au pustiit,
Și pe noi ne-au pustiit,
Să trăim tot amărit,
Și cu funia de git !

Din Folclor din Oltenia și Muntenia, vol. I, E.P.L. 1967, p. 603-605 ; culegător Alex. Gregorian.

RĂSCOALA LUI TUDOR VLADIMIRESCU — pictură de Vasile Celmare și Ștefan Mermeze

DOMNUL TUDOR

„Personificarea deșteptării
noastre naționale“

NICOLAE BĂLCESCU

1

Ochi pe coline stelele din cer
de sub tăceri lumina e putere
prin paloșe și coase zăpezile visează
plutirea din semințe-n înviere

e Domnul Tudor tinăr și părinții-n deal
leagă focu-n datină și-alungă
norii cu palma
statui de fum cit țara mi-e de lungă

e Domnul Tudor îl vedem prin grai
zeu galben de viață-vise
îngroapă frica-n scorburi
uitîndu-se la noi prin ziuă pare-mi-se

ochi pe coline stelele din cer
ochii Domnului și paloșul-flacăra
cu țara la drum — pravile pier
sub brațul lui Tudor văile scapără

2

Te-am visat c-un roșu șal
și-n cămașă singerată
te purtau legat pe-un cal
șapte umbre numai pată

era roșă-n urmă calea
copiii ziceau că-i rouă
și potop de îngeri zarea
„era mamă lună nouă“

Tu urcai dintr-o fîntînă
doar cămașă singerată
pietre negre-aveai pe mină
și pe umeri mîini în ceartă

„este-un vis — visul se iartă“

3

El este rugul și luminează
unde ard cuvintele este El
Domnul Tudor numele Lui
cu un popor de coase în preajmă
și cîteva județe de furci
El naștere de țară
și unic rîu de suflet
transparent ca și graiul din jocul copiilor
El are chipul Patriei aburînd

4

Nimic nu este de prisos
nici un gînd nu-i palid
Țara e tinără
are vocea pandurilor

iarăși

la Padeș

în Cimpul Libertății Durerea
„ca un fluviu muică să ne spele
de rugina lanțurilor grele—
sunt aici

voinici—

ne spală de venetici“

5

Căderi de negru prin fereastră
în aer de ceartă ne caută
un zapis și o mască

6

Pe la ferestre simbăta galbenă
cu praștia aruncă pietre-ocară
peste statuile de piclă
negrul anotimp arde sub călcie
o femeie singură

Maria

singură își presează chipul în raful

fîntinii

în coaja amară
și se visează trandafir între lespezi

7

Pe umeri de fîntînă plinge țara
cînd leagă stelele cu sara
în cumpănă de Domn și veac
peste obrazul mai sărac

8

În orice fîntînă în Țara fîntinilor
e lacrima lui Tudor singele lui
în orice fîntînă în Țara fîntinilor
plînsul norodului

în orice fîntînă din Țara fîntinilor
apa-i rugă ochi de țară
spală-un gînd ceresc un dor
de cușitele de-afară

în orice fîntînă din Țara fîntinilor
Domnul Tudor mai cuvîntă
în orice fîntînă din Țara fîntinilor
viața luminii e sfîntă.

Ion Iuga

Stindard

Cînd te-ai urnit cu țara, Tudor doamne,
Prin ani de mai tirziu vizionar,
Nu ți-ai păstrat în urnă veri și toamne
Știînd că timpu-i scurt și că-i avar.

De-ai fost haiduc de timp și-ai dat
cu sorții

Stîrnind minia veacului de-atunci,
Nu te-ai sfiit să-mbraci cămașa morții
Și tagmei lor sfidarea să-i arunci.

De-ai fost o torță-nfiorînd destine
Spre-a limpezi destinul românesc,
N-ai pus deoparte-un licăr pentru tine :
Eroii prea arar îmbătrinesc.

De-ai fost o boare-n atriul dreptății
Căraușînd aromele-n exod,
Ai netezit columnne demnității
Pe vatra oropsitului norbd.

De-ai fost o stea, prin tine ne-am ales cu
Al libertății nimb omniprezent,
Izvoditor de vremi, Vladimirescu,
Augur solar pe-al nostru firmament.

De-ai fost o sevă dintr-un veac de aur,
Reverberînd realități de-acum,
Te simt pulsînd în trandafir și-n laur
Și-n oameni vii, pe fiecare drum.

De-ai fost o doină ce-n amurg suspină
Spre zorii cu mai nobile meniri,
Azi dăinuiești în noi cu-a ta lumină,
Stindard al unui vis din Vladimiri.

Crișan Constantinescu

Tudor din Vladimiri

În cula unui sat
Răsărise un gînd
Ce-a avut în sine
Visul luminii.

Oamenii
L-au așezat
Pe cerul iubirii
Și astfel,
S-a născut
Dorul de stele.

Dumitru Udrea

TUDOR VLADIMIRESCU — sculptură de Vasile Bîndea

AL LIBERTĂȚII FIU

EVENIMENT crucial pentru istoria României moderne, eroica mișcare revoluționară de la 1821 și conducătorul ei, Tudor Vladimirescu, au avut și continuă să aibă un ecou statornic în literatura română. Inceputul îl face, ca în atâtea alte direcții, Iancu Văcărescu, care scrie, chiar în 1821, patru **Sfaturi patriotice: Sfătuire și rugăciune, Bunevestire, Cîntec românesc și Glasul poporului subț despotism**. Mai ales ultima, prin tonul avîntat și prin limpezimea cu care susține cauza lui Tudor, a pătruns adînc în conștiința publică:

Ai libertății fii sînt toți sub steagu-i
cîți se-adună,
Toți robii își rup fiarale! Toți bunii
s-împreună.
Poporul-ncrede cîrmele-i la fiii ce-și
alege,
Cînd dă pedeapsă groaznică la fiii
făr'de lege.
Să tremure! să tremure cumplita
tiranie!
Zdrobit va fi cine-o-ndrăzni gînd
de tiran să-i vie.

Fapt semnificativ, cadenta ideatică și ritmică a versurilor de mai sus o aminteste într-atît pe cea din **Proclamația** din 21—22 ianuarie 1821 a lui Tudor „cătrec tot norodul omenesc din București și din celelalte orașe și sate ale Țării Românești”, încît creează senti-

mentul unei neîndoielnice parafraze: „Veniți, dar, fraților, cu toții, / cu rău să pierdem pe cei răi, / ca să ne fie nouă bine! / Și să se aleagă din căpeteniile noastre cei care pot să fie buni: / aceia sînt ai noștri, / și cu noi dimpreună vor lucra binele, / ca să le fie și lor bine, precum ne sînt făcduți!”. Se știe, de altfel, că mințile cele mai luminate de atunci au fost de la început de partea marelui patriot. Ajunge a-i aminti pe Gheorghe Lazăr (care-i învăța pe panduri să tragă cu tunul, lovind el însuși turnul unei biserici în care se ascuseseră boierii), pe Ilarion, episcopul Argeșului (sfetnic al revoluționarului), inițial pe Iordache Golescu și, probabil, pe fratele său Dinicu etc. Iar Iancu Văcărescu ar fi păstrat multă vreme, simbolic, sabia Vladimirescului, trecînd-o ulterior în miinile lui Heliade, după cum e aproape sigur că va fi făcut parte și el, alături de Nicolae Văcărescu, Ion și Constantin Cimpineanu, Grigore Băleanu, Dinicu Golescu, Em. Florescu, Ilarion al Argeșului și de alții, din **Societatea literară**, fondată pe atunci, cu țeluri similare, în parte, celor exprimate în proclamația lui Tudor. Coincident în unele privințe va fi și proiectul de constituție al lui Ionică Tăutu din 1822, care, cum zicea mai tîrziu Alecu Russo, „jucase același rol prin condei și stăruință în politică, ca și Vladimirescu cu pușca plășască”.

Un cronicar al vremii, Ioan Do-

Casa în care s-a născut Tudor Vladimirescu (satul Vladimir, județul Gorj)

brescu, afirmă expres, în două locuri, proclamarea lui Tudor ca domn al Țării Românești: „În săptămîna cea mare a Paștelor, a patimilor, au eșit Todor din Tîrg în mănăstire în Cotrăceni, cu ostășii săi, luîndu-si titlul de domn pruncitor țării. Acolo să făcea divan, la el să dădea jelbi, de acolo să împărțea poștile, sluiindu-i boerii ca unui domn. Și orîndui ispravnici în toate județele”. Unul din cele mai sugestive portrete ale viteazului ni l-a lăsat Nicolae Stoica din Hațeg, care scrie în **Cronica Banatului** că, venind în 1816 la băile de la Mehadiu, Tudor „toamna din septembrie călare, din Ardeal, la mine veni, cu o slugă, călare. Caii în grajd băgară. Am prînzit. Ceru istoria românească, calendare; c-o să stea la băi, să cetească, să-si petreacă. Și până în noiembrie, 9 săptămîni la băi sezu. Venea, ne înfîlneam aici — adevă la Corni și la băi. Tot cuminte!” (p. 304). „Istoria românească” era **Istoria pentru începuturile românilor în Dachia**, a lui Petru Maior!

Trecînd peste **Istoricul zaverei în Valahia** (în grecește) a lui Naum Rîmniceanu, peste **prăfuita Tragodie...** de peste 4000 de versuri a lui Alexandru Beldiman, peste **Preacurtă istorie dă turburarea Țării Românești** a lui Iordache Golescu, peste **Jaloba...** lui C. Conachi, peste **Eterida...** și **Dialog între Fire și Moldova** ale lui Vasile Pogor, peste amintirile colonelului Locusteanu (numai venin, cînd e vorba de Tudor) și peste multe alte scrieri, să pomenim modestele, ca valoare artistică, dar profund entuziastele, 66 de strofe a 6 versuri fiecare, dedicate de Gheorghe Haği Toma „Peșacov sau Pedestrășescul” chiar în 1821 (5 febr., 15 aug. și 25 oct.) „heroului României”: „...bărbat cu dreptate, / Patriot cu prea sfînt gînd. // Care luînd ș'alți cu sine / Spre al obștescului bine, / Îndată s-a arătat / Ca o stea prea luminoasă / Într-o noapte-ntunecoasă, / Patriot adevărat!” De aceea, „...a lui prea mare nume / Rămîne pe veci în lume / Lăudat și prea slăvit”. Multe din aceste elogii și îndemnuri, unele anonime, coincid, ca și fragmentul din versurile lui Văcărescu, în expresie și idei, cu scrierile lui Tudor însuși: „Dar pre balaurii care ne înghit de vii, căpeteniile noastre zic, atît cele bisericesti, cît și cele politicești, pînă cînd să-i suferim a ne suge sîngele din noi?”. „Pă vrăjmași să năvălim, / Sau balaurul să piară / Și să scape astă țară, / Sau toți să ne omorîm”, citim într-un manifest anonim, în versuri, din epocă, intitulat simbolic „Trîmbița românească”. Versificația e adesea împrumutată din literatura populară, făcîndu-se astfel cît mai accesibile respectivele producții, menite a smulge uitării chipul eroului și faptele sale.

DACĂ în mai toate încercările de direcție literară de după 1821 putem întrezări și idei și atitudini tinînd și de gîndirea marelui pandur, odată cu apariția generației pașoptiste figura sa revine, modelator, în conștiințe, mai toți dîndu-și seama că „revoluția de la 1821 a strigat dreptate”, cum afirma Nicolae Bălcescu. Sau, cu cuvintele lui Kogălniceanu: „Tudor Vladimirescu revendică drepturile nu numai ale țării, dar și ale claselor desmoștenite. El ia arma nu numai în contra fanarioților, dar și în contra boierilor sau despuietorilor norodului”. Adică exact ce se încerca și la 1848. Iar prin pana cîtorva scriitori ai respectivei generații el redevine erou literar.

Astfel, în 1855 apărea în „România literară” un fragment din romanul **Serile de toamnă la țară** al lui Alexandru Cantacuzin, în care e prezent și Tudor, Bolintineanu va scrie poemul **Pandurul bă-**

trin, iar C. Bolliac publică în 1857, la Paris, amplul poem **Domnul Tudor**.

Episode de la revoluția românească de 1821, în care, întocmai ca Bălcescu, Kogălniceanu și alții, consideră „zavera” drept precursora directă a evenimentelor de la 1848 (va reveni în 1863 cu „Buciumul” cu **Episodi din revoluția lui Domnul Tudor**, „episoade” însumînd 167 strofe a 7 versuri fiecare!). În 1862 Al. Pelimon publică narațiunea versificată **Tudor Vladimirescu. Mișcarea de la 1821**, născută „din furtuna durerilor mari” și a luptei pentru „libertate și dreptate” (doi ani mai tîrziu, același entuziast admirator al pandurului va veni cu romanul **Catastrofa întimplată boierilor în muntele Găvanul — 1821**, cea mai amplă frescă de pînă atunci a revoluției, cuprinzînd un notabil portret al conducătorului ei, iar în 1877 va publica scrierea **Patriotism-Vladimirescu**). În 1863 apare romanul lui Nicolae Filimon, **Ciocoii vechi și noi**, în care Tudor („cel mai mare bărbat al României”) și revoluția lui au un loc semnificativ ca atitudine, deși mai puțin ca artă literară. Este vremea cînd încep să apară romanele cu Jieni (Vladimirescu a avut oarecare legături cu celebrul ha'duc, o legendă populară spunînd că i-ar fi pețit chiar o soră), cînd C.D. Aricescu vine cu **Istoria revoluției de la 1821** și cu **Acte justificative la istoria revoluției române de la 1821**, ambele din 1874, constituind primele însumări masive de documente scrise și mai ales orale, culese pe teren, în spiritul folcloriștilor de mai tîrziu.

GRĂȚIE în primul rînd lui Alecsandri care tipărise în ale sale **Poesii populare ale românilor** două ample texte în versuri despre Tudor, dar deopotrivă și lui Aricescu, avem peste veac imaginea acestuia așa cum a fost păstrată în memoria populară. Evident, se cuvin menționate versurile populare apărute în 1862 în „Buciumul” („Nu plîngeți, nu vă-ntristați, / Domnul Tudor e cu noi, / El ne scapă de nevoi”), fragmentele de cîntece din „Romănu-verde” (1871) și din „Federațiunea” (1871, culegător Gr. Tocilescu), textele date de S. Fl. Marian, de Pelimon și de alți publiciști, legendele publicate de Gr. S. Stamatiu în „Ștafeta” de la Iași (1878), textele lui C. C. Dobrescu din **Anuarul asociației generale a studenților, pe 1882**, cele din **Poeziile populare** ale lui G. Dem. Teodorescu (1885), citate și de Heliade în **Echilibrul între antiteze**, din „Lumina” (1888), „Glasul țaranului” (nr. 4—18/1889), „Foaia societății românismului”, din **Tradiții și legende populare** (1910) ale lui Ovid Densusianu, din **Cîntece de țară** ale lui T. Pamfile (1913), ori cele din recentele culegeri din seria **Folclor din Oltenia și Muntenia** etc., producții populare semnificativ de multe și diverse care ar putea duce la alcătuirea unei culegeri oricînd utilă. Cît de adînc a pătruns în mentalitatea populară figura eroului și faptele sale ne putem da seama cînd constatăm că și astăzi, la aproape 160 de ani de la dispariția sa, circula piese folclorice care-l evocă, într-o vreme fiind destul de răspîndită credința că el, întocmai personajelor din baladele fantastice și eroice, nici n-a murit sau că „Tudor au înviat și au băgat pe mulți dintre boieri la Tismana”, pedepsindu-i „pentru împilările aduse poporului”: „De aceea, avertiza în același ton un cronicar al epocii, dar vă îndreptați, ca nu cumvași obida și deznădăjduirea neamului să nască alți Tudori.” Se pare că fama lui a ajuns și în literatura cultă și în folclorul altor popoare (vezi Elena M. Dvoicenko-Markova, **Pușkin și cîntecul popular românesc despre Tudor Vladimirescu**, în **Isledovania**, material, tom.

Cula lui Tudor Vladimirescu de la Cerneți

Foișorul de la intrarea conacului din Golești unde, la 21 mai 1821, a fost prins Tudor Vladimirescu

III, Moscova — Leningrad, 1960), el fiind sigur prezent la românii din Iugoslavia și prin alte părți. Dar anchetele sînt prea sumare pentru a conchide în legătură cu eventuala lui apariție în literatura populară și cultă din Bulgaria, Grecia, Iugoslavia etc.

RELUÎND firul evocărilor literare, sînt de amintit îndată Ion Ghica cu „scrisoarea” **Din timpul Zaverii** („numai acei care știu a să bate și a muri pentru apărarea țării pot avea patrie, numai acei care știu a să bate și a muri pentru apărarea instituțiilor țării pot avea dreptate și libertate”), Zamfir Arbure cu încercarea de roman **Tudor Vladimirescu** („Amicul copiilor”, nr. 17—18/1892), D. Gusti cu versurile **Tudor Vladimirescu**, N. Scurtescu cu un sonet cu același titlu, Coșbuc cu **Oltenii lui Tudor**: „Sfintei legi și libertății / Fațeti-i odată drum! / Cine nu-i cu voi să știe / Că izbit va fi de voi, / De cei strășnici în minie / Și din leagăn de eroi. // Domnul Tudor să trăiască! / Sus cu toții, pui de lei, / Pentru țara românească, / Pentru drepturile ei!”.

Eminescu va face adesea referiri la Tudor Vladimirescu și la revoluția de la 1821, atunci cînd va incrimina în articolele sale, prin contrast, diverse aspecte retrograde ale epocii, după cum Hasdeu va afirma: „Cu anul 1821 se începe istoria modernă a României, cu anul 1821 se curmă veacul nostru de mijloc...”, cu anul 1821 se redeșteaptă din dureroasa letargie conștiința națională a ramurii de pe țărmul Dunării” (vezi: **Oltenescele. Patru discursuri**, Craiova, 1884, p. 113—117 și 151—155). Tot el recuperase steagul lui Tudor Vladimirescu, în „Telegraful român” din 12 mai 1882 putîndu-se citi că: „Steagul lui Domnu Tudor Vladimirescu se va păstra în arsenalul armatei; el este întins pe un petec de mătase albastră și pe dînsul se află figurile Sf. Treime, precum și o inscripție veche cu data de 1821. El a fost adus de la Craiova de d. B.P. Hasdeu și d. colonel Vlădescu.” Aflînd vestea, fiica sa, Iulia, îi scria de la Paris: „Nous avons lu dans les journaux que vous avez été à Craiova, d'où vous avez rapporté le drapeau de Tudor Vladimirescu, ce qui, moi, m'a rendue toute fière.”

Odată cu întărirea luptelor pentru desăvîrșirea unității naționale, cu apariția unor lucrări istorice de amploare (Xenopol, Onciul, Iorga, Nistor, Giurescu etc.), cu darea la iveală de noi documente sau producții populare crește, în continuare, și interesul scriitorilor pentru pilduitoarea figură a revoluționarului, despre care Iorga va scrie, între altele: „Viața acelor cari au jucat un mare rol în istoria neamului lor se urmează și după ce s-a încheiat în marginile-i pămîntești. Se urmează prin tot ce e faptă pornită prin fapta lor și se deslușește prin fiecare petec a vremii care se rupe lărgind perspectiva gîndului lor. Și «domnia» lui Tudor, care a plătit cu chinurile robiei și ale morții năprasnice, triumful intrării în București, urmat de oastea lui țărănească, e ca un simbol al lucrurilor cari vor trebui să vie pentru ca în viața și dezvoltarea României să fie interesați a-dinc cei mai mulți dintre fiii ei.” De amintit, între multele referiri și studii despre epoca 1821 ale marelui cărturar, măcar biografia din 1906. **Un apărător al săracilor**: „Domnul” Tudor din Vladimiri, reluat în 1939, și decorativă dramă în 5 acte, din 1921, **Tudor Vladimirescu**. Iată cum apare el în prima scriere: în București „Tudor își făcu intrarea ca un domn. Domnească-i era înfățișarea,

domnesc steagul albastru cu vulturul; domnească înalta podoabă a capului, un ișlic cu fundul alb; numai hainele, mantia, îi erau de țăran, de oltean, de comandir al pandurilor” (p. 95). Iar descrierea asasinării marelui erou, noaptea, pe furiș și ciinește, fără judecată etc., pare, în perspectiva timpului, o prevestire a propriului sfîrșit al marelui istoric, la distanță de 120 de ani!

Mai ales vitejia și spiritul justițiar vor fi puse în valoare de scriitorii ce-au evocat chipul lui Tudor, ca în aceste versuri ale lui Șt. O. Iosif: „Despică vulturul văzduhul / Și tot mai sus ar vrea să zboare. / De-acolo sus de lingă soare / Un glonte-ajunge, să-l doboare... / Dar durerosul tău apus / A fost semnal de mintuire.” Pe măsura trecerii timpului, evocările se înmulțesc, de la **Pandurul** de Bucura Dumbravă, la **Domnul Tudor chemînd țara** de Ștefan Nenitescu, la **Domnul Tudor și La stătuia lui Tudor** de N. Vulovici, la **Uciderea Domnului Tudor** de V.D. Păun, la **Eroul lui Tudor Vladimirescu** de Smara, la piesa în 5 acte, **Bimbașa Sava**, de I. Peretz, la **Un suflet mărinimos** de Radu Rosetti, la **Cămara maicii Suzana** de Sandu Telegan, ori la **Moartea Pandurului** de Sergiu Ludescu. De reținut, apoi, nuvelele, povestirile și evocările lui Gala Galaction, **Lingă apa Vodislavei**, **La Vulturi**, **Zile și neazuri din Zaveră** și **Tudor Vladimirescu**, poezia lui V. Voiculescu, **Tudor**, sonetul lui Victor Eftimiu **Tudorel din Vladimiri**, ca și romanul din 1934 al lui Carol Ardeleanu (cu tentă naturalisto-idilică) **Domnul Tudor**, ori ciclul de poeme din volumul **Scară la cer** de Virgil Căriacopol (1940): „Cîți din domnii de atunci s-au ridicat peste ani? / Cîți au căzut, ca el, ciopîrțiți de dușmani? / Cine-o să-l mai uite? Cine-o să-l mai vindă? / Tudor trăiește acuma fără să se mai ascundă! // Astăzi chipul acela, hoțul, pandurul, / Care n-a putut găsi libertății condurul, / Astăzi, țăranul acela dirz, cu ochii de soare / Este cît România de puternic și mare.”

DUPĂ 1944, atît Tudor Vladimirescu, cît și revoluția de la 1821 se bucură de atenția scriitorilor, ca și a istoricilor, plasticienilor, muzicienilor etc., sensibilă fiind redimensionarea socială și ideologică, reperspectivarea întregii epoci de atunci și a semnificațiilor ei. Începutul, pe plan literar, îl face Mihnea Gheorghiu, unul dintre cei mai pasionați scriitori pentru respectiva epocă și eroul ei. În 1953 publică **Intimplări din marea răscoală**, în 1955 evocarea dramatică în 5 acte **Tudor din Vladimiri** (care va sta și la baza scenariului pentru filmul **Tudor**, din 1964), în 1956 volumul de **Balade** (cuprinzînd, între altele, textul **1821, Primăvara**), în 1972 piesa de teatru **Zodia Taurului**, autorul adevărindu-se un excelent cunoscător al vremurilor respective, apt a ridica în fața cititorului tablouri precum acela, simbolic, în care Tudor are: „La dreapta sa, Ilarion Vlădica / (Ce-și taie barba scurt și-și tunde chica: / E cam mirean, dar slujește cerul), / La stînga sa un dascăl iscusit / Pe nume Gheorghe Lazăr, inginerul / De fel de prin Ardealul iobăgit. / Venit să bată palma cu slugerul.” Pe cine se sprijinea voievodul țăranilor aflăm citînd că: „La cei deprinși în bătălii veni-ră / Din București, o samă dintre tineri. / Erau breslași: tabaci, lumînărari, / Cavafi, șalvaragii, lipcani, fierari, / Arzînd de jarul vieții chinuite / Veneau la Tudor să-i arate / Prietescu-gul brațelor trudite, / Alăturarea de cei porniți din sate.”

Un alt poet care i-a dedicat eroului un întreg volum a fost Mihai Dragomir, al cărui **Tudor din Vladimiri** (1954) sau **Fintina blestemată**, de mai tîrziu, se citește și astăzi cu interes. Iată un fragment descriînd sfîrșitul eroului: „Și-n gura blestemată de fintină / Pandurul ciopîrțit s-a adîncit. / Și frații-l așteptau. N-a mai venit. / Cu spada lui neînfriată-n mină.”

Se cuvine menționată imediat trilogia romanescă **Zile și nopți în furtună** de B. Jordan (1959—1961), deși numai pe alocuri izbutită, ca și romanul **Tudor Vladimirescu** (1960) de Paul Constant, martirul apărînd, de asemenea, în **Un om între oameni** de

Camil Petrescu și fiind evocat apoi de Nicolae Tăutu, Al. Voitin, Eugen Frunză, Gheorghe Tomozei, Adrian Păunescu, Ioan Alexandru, Dan Verona, Nicolae Dragoș și de mulți alți scriitori contemporani.

Astfel, de la Nicolae Văcărescu, a cărui **Durdă** ar fi fost scrisă chiar în preziua revoluției, dar pe care pandurul avea să-l înfrunte cu dirzenie, cînd veni asupra-i din partea marilor boieri, la Gr. Alexandrescu în al cărui **Memorial** sînt unele aluzii, la V. Fabian Bob (**Moldova la anul 1821**), la **Plîngerea...** lui Momuleanu, ori la **Povestea unui gingav despre Zavera de la 1821** a lui Anton Pann, la **Misterele românilor** al lui Granda sau **Doritori nebuni** al lui Bolintineanu, la **Țara lui Tudor** (1940) de Gh. Roiban și la ciclul **Cărvunarii** de D. V. Barnoski, pînă la scrierile cele mai recente, Tudor Vladimirescu și revoluția de la 1821 se constituie ca o permanență a literaturii noastre.

DAR vestitul pandur a fost el însuși un scriitor înzestrat. După unele intuiții mai vechi în acest sens, după un articol al lui P. V. Haneș din „Preocupări literare” (1—3/1937), primul care îl tratează ca atare este G. Călinescu în **Istoria literaturii române de origini pînă în prezent** (1941). Văzînd în el un precursor al lui Heliade (al cărui tată a luptat alături de Tudor) și C. A. Rosetti, îi subliniază stilul mesianic și colorat, citînd celebra **Proclamație**, amintită la începutul acestor rînduri. Într-adevăr, Tudor Vladimirescu scrie cu naturaleză remarcabilă felurite epistole particulare și publice (o vreme i-a fost secretar Petrarhe Poenaru) și redactează într-o perspectivă oratorică de mare efect proclamațiile pe care le dă. El este și aici un prevestitor, un mînuitor admirabil al cuvîntului, prin apelul la limba vie, cu o dinamică și gradație fără precedent. Expresia emblematică, apelul la zicători și proverbe („Sîngele apă nu se face” etc.), ironia conținută („După moarte și cal de ginere!”), fraza fără înflorituri căutate, epitetul pregnant și mai ales inflexiunea în gîndire fac din marelui pandur un scriitor a cărui operă se cuvine adunată într-o carte revelatoare pentru harul lui artistic înăscut și pentru complexitatea gîndirii lui, numai în parte exprimată:

„Fraților, cîți n-ați lăsat să se stingă în inimile dumneavoastră sînta dragoste cea către patrie, aduceți-vă aminte că sînteti părți ale unui neam și că, cîte bunătăți aveți, sînt răsplătiri din partea neamului către strămoșii voștri pentru slujbele ce au făcut!

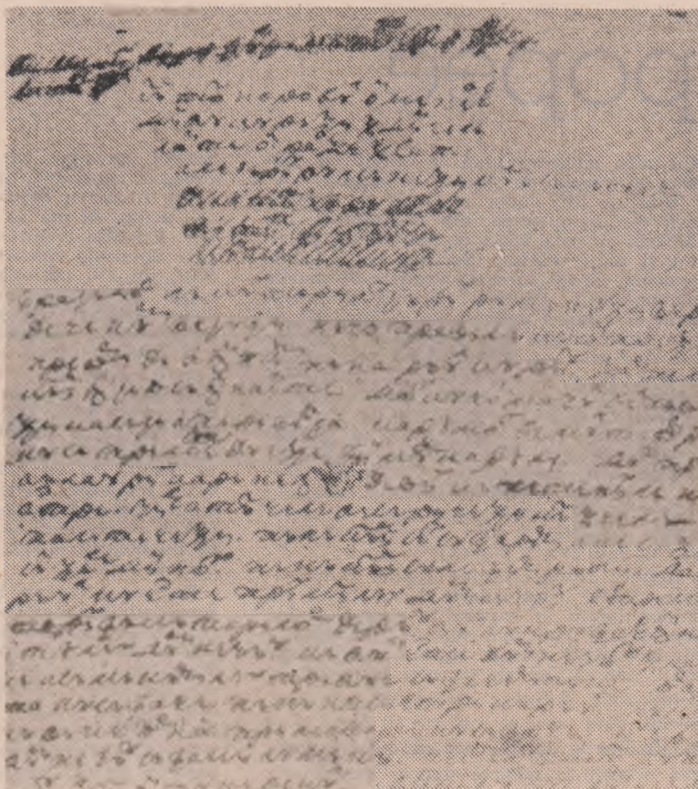
Ca să fim și noi vrednici acestei cin-stiri a neamului, datorie netăgăduită avem să uităm patimile cele dobitocești și vrăjbele care ne-au defăimat atît, încît să nu mai fim vrednici a ne numi neam!

Să ne unim dar, cu toții, mici și mari, și, ca niște frați, fii ai uneia maici, să lucrăm, cu toți împreună, fiecare după destoinicia sa, cîștigarea și nașterea a doua a dreptăților noastre!

Vericarele va îndrăzni a face cea mai mică împotrivire în lucrarea acestei nașteri de al doilea, unul ca acela, fraților, să se pedepsească cumplit.

Ca să cunoască adevărații patrioți și osîrdia celor ce voiesc a sluji patriei cu dreptate și fără de viclesug, cu cale am găsit a se întări legătura cea de obște pentru binele norodului și prin jurămînt, care se și trimite ca să-l iscăliți, adevărații fii ai patriei!”.

George Muntean

Proclamația dată de Tudor de la Tismana „cătore tot norodul omenesc din București”, 23 ianuarie 1821 (manuscris autograf)

Domnul Tudor și dramaturgia noastră

UN AMĂNUNT asupra căruia s-a trecut oarecum cu vederea, în ciuda semnificației sale: la întâia reprezentație de teatru în limba română în Muntenia, care inaugura, în 1818, o serie — organizată fiind de elevii lui Gheorghe Lazăr de la școala de la Sfântu Sava, îndrumați de profesorii lor — a asistat și Tudor Vladimirescu, alături de Lazăr, aprigul luptător pentru dreptul limbii românești — instrument de căpetenie al făuririi unei culturi naționale — drept care, în condițiile date, nu putea fi ciștigat decât prin școală românească; alături de școală, teatrului în limba română i s-a hărăzit un loc de seamă în lupta antifeudală, în răspândirea ideilor de libertate socială și națională.

Nu va trece prea mult și „vizita” lui Tudor la școala Sfântu Sava va fi întorsă, am spune simbolic. După cum se știe, în ziua de 16 martie 1821, Tudor Vladimirescu, cu o piine în mână, semnul belșugului, aclamat de popor, a intrat în București, în fruntea a o mie de panduri „mindri ca brajii”; în tabăra de la Cotroceni, Tudor a fost vizitat de Gheorghe Lazăr, însoțit de câțiva elevi, printre care Ion Heliade Rădulescu, primiți fiind de Petre Poenaru, secretarul Vladimirescului; matematicianul Lazăr și elevii săi au contribuit la reglarea tunurilor pregătite de luptă.

Nicolae Filimon crede că revoluția condusă de Tudor Vladimirescu „o datorăm în mare parte ideilor de libertate și eroism culese de junii români din piesele *Moartea lui Cezar*, *Achil*, *Timoleon*, *Ecuba*”, în care au jucat actori amatori români și greci, tineri care s-au aliniat în rândurile armatei lui Tudor Vladimirescu și printre eteriștii conduși de Alexandru Ipsilante.

Se știe că revoluția a fost sugrumată prin intervenția otomană iar conducătorul, trădat, a sfârșit tragic. Dar înăbușirea revoluției din 1821 nu a dus la stângerea avântului către libertate al poporului; dimpotrivă, acest avânt a crescut necoștit, creind condițiile izbucnirii Revoluției de la 1848. Mihail Kogălniceanu va spune, în introducerea celebrului său curs de istorie de la 1843: „Întimplări din 1821 sîntem datorii cu orice propășire ce am făcut de-atunci, căci ele ne-au deșteptat spiritul național...”.

MASA poporului nu și-a uitat conducătorul-martir și Domnul Tudor a trecut în folclor, fiind eroul unor jocuri dramatice aliopte așa-zisului teatru popular al Jienilor, al cărui personaj principal era haiducul, în care poporul, după remarcă lui Alecu Russo, vede „pe cel merit a restabili cumplita dreptății”; domnul Tudor a devenit și unul dintre eroii preferați ai doinei și ai baladei.

Ceea ce a întârziat însă, a fost apariția unor piese de teatru inspirate din viața eroului (cu toate că între timp se mărise numărul „pieselor istorice”, în care erau preamăriți, pe lângă cei care ar fi meritați, și domni și voievozi ale căror domnii nu lăsase vreo urmă). Hotărât lucru, clasele conducătoare nu aveau ochi buni pentru cel care îndrăznise să le înfrunte, și piesele „cu Tudor” nu aveau vreo șansă să vadă, cum se spunea, lumina rampei.

De abia în 1870, la 4 octombrie, o formație condusă de Mihail Pascaly a reprezentat pe scena Teatrului cel Mare, viitorul Teatru Național, *Rotarul sau Tăranul din vremea lui Tudor*, „dramă-comedie națională în trei acte” de Mihail Pascaly, cu muzica de A. Flechtenmacher, piesă ce fusese în mai multe rânduri interzisă, invocându-se faptul cum că „nu trebuie să se dea avînt ideilor liberale pe teatru”. Această „evocare istorică” a fost multă vreme jucată de mai toate

trupele de teatru din țară, unele replici și cuplete ciștigându-și o adevărată popularitate. Într-adevăr, piesa cuprinde replici și scene deosebit de îndrăznețe „într-o perioadă de reacțiune”: „Dar țărării ăștia, cucoane, prețuiesc mai mult decît dumneata; țărării ăștia își dau singele și viața lor pentru țară; cit pentru dumneata cucoane, ce-ți pasă, te-ngrași, ca dulăii pe la curțile mari, lingi mina stăpinului, bați pe cel sărac și-ți ingrași pînzelele ce la amindoi”; sau cupletul, cîntat de Ștefan Iulian: „Și vremea vine poate / Cînd casa țărănească / O fi cu mult mai tare / Decît cea boierească”.

Piesa s-a jucat, bucurîndu-se de un enorm succes, și cu prilejul memorabilului turneu întreprins, în 1871, de formația condusă de Pascaly în Transilvania. Turneul a început la Brașov cu lucrarea intitulată acum *Zavera lui Tudor*, „dramă națională istorică cu cîntece, cu muzică nouă”, pe care publicul „foarte numeros” a aplaudat-o pentru „caracterul cel acorabil de patriotism, grațios și fidelitate al țăranelor de sub varga și arbitrarul stăpinirii”. („Gazeta Transilvaniei”, 15/27 mai 1871).

DAR ANII au trecut și cu ei s-au întezit tensiunile sociale. Nu era oportun ca Tudor să fie înfățișat pe scenă (o piesă a unui N.N. Sărbulescu din Turnu-Severin, *Zavera lui Tudor Vladimirescu*, tipărită în 1915, nu a fost reprezentată, ca și *Tudor Vladimirescu* de N. Radivon). I.L. Caragiale l-a înfățișat pe scenă pe Tudor Vladimirescu în cadrul revistei 100 de ani, punîndu-l să rostească versuri cu caracter agitatoric din I. Văcărescu.

După primul război mondial, în stagiunea 1918—1919, s-a jucat la Teatrul Național piesa *Bimbașa-Sava* de Ion Peretz, care evocă, în cadrul unor tablouri pitorești, veridice, epoca de la 1821; *Bimbașa Sava* e un eterist inamorat de Maria Bălăceanca, născută Văcărescu, care, cînt-un indemn patriotic, urmărește să profite de slăbiciunea lui pentru a veni în ajutorul Vladimirescului; *Bimbașa* o șantajează, pretinzîndu-i să-i cedeze dacă vrea să-l salveze pe Tudor; dar Bălăceanca îl dă afară; *Bimbașa-Sava* sîrșește ucis de turci. Piesa a fost pusă în scenă de Constantin Nottara, în cadrul unor decoruri și costume lucrate după schițele pictorului Costin Petrescu; Arietide Demetriade a apărut în rolul lui *Bimbașa-Sava*, Iancu Dumitru a fost Tudor Vladimirescu, Petre Sturdza a interpretat pe Iancu Văcărescu, iar Maria Filotti pe Bălăceanca.

Cu prilejul sărbătoririi Centenarului teatrului din București (în 1819 se reprezentase, la Teatrul de la Cișmeaua Rosie, *Ecuba*) s-a jucat, ca un prolog la piesa lui Euripide, actul în versuri *Premierătorii* de Ion Peretz, în care unul dintre personaje este Tudor Vladimirescu.

În stagiunea 1921—1922, comemorîndu-se, la propunerea lui N. Iorga, Centenarul Revoluției, s-a reprezentat drama în cinci acte *Tudor Vladimirescu*, în care „domnul oropșilor” e înfățișat de N. Iorga în conflict cu unii dintre boieri:

„N-auziți? Bate ceasul sus și omul care are ceva de îndeplinit trebuie să fie gata”, se rostește Tudor, și apoi, spre sîrșit: „La moarte, și iute! Voia lui Dumnezeu, s-a isprăvit cu mine; cu nea-

mul meu însă ea începe de acum!” (Și în piesa *Gheorghe Lazăr*, Iorga îl aduce pe Tudor Vladimirescu).

SESIZIND regretabilul gol din repertoriul teatrului nostru, Mihnea Gheorghiu a scris *Tudor din Vladimiri*, dramă în cinci acte, într-o formulă modernă, care reface atît împrejurările istorice cit și portretul nobil al eroului. Cîțiva ani mai tîrziu, drama istorică, de asemenea de orientare contemporană, *Zodia taurului* (reprezentată cu succes la teatrele naționale din Craiova și București) aducea pe scenă, printr-o perspectivă reinnoită și îmbogățită, contextul revoluției, chipul lui Tudor și ecoul european al izbăvitoare sale mișcări.

Au trecut 159 de ani de la acea Revoluție și astăzi, cînd țara sărbătorește două veacuri de la nașterea eroului, ne dăm seama că evenimentele de la 1821 și personalitatea dominantă ar putea fi fructificate mult mai bogat ca sursă pentru dramaturgie și mari spectacole evocatoare. Ce erou de dramă e Domnul Tudor, ce generos subiect pentru o piesă românească! O vedem această piesă, care ar putea fi mare, scrisă de un dramaturg însoțit de un istoric, îndrăgostit și el de subiect, un de-aproape cunosător al prețioasei documentații descoperite în ultimul timp.

Căci, oricît s-ar spune că în piesa istorică adevărul istoric nu e absolut de trebuință, totuși deseori pateti-mul întimplărilor adevărate, culese din acte, cronici, mărturii se adaugă fecund fanteziei.

Ioan Massoff

Cadru din filmul Tudor, regizat de Lucian Bratu

File de epopee

SIMBOLIC, epopeea națională își începe existența, în cinematografia noastră contemporană, cu filmul *Tudor* (1963). Ecranizarea revoluției lui Tudor Vladimirescu a fost și rămîne un model de film istoric, adică nu simplă poveste în costume de epocă, ci fixarea pe peliculă a unui moment esențial al trecutului, moment de viraj în cursul vieții unui popor. Scenariul scris de Mihnea Gheorghiu are calități deosebite, iar regizorul Lucian Bratu are meritul de a-l fi transpus cu fidelitate, de-a lungul multor secvențe originale și tulburătoare. În chiar cuvintele Vladimirescului găsim o înțelegătoare teorie, anume că națiune înseamnă democrație, devreme ce nație înseamnă norod, deci patriotism, deci simțămînt al dreptății celor mulți. Iar scenariul se construiește, pornind inspirat de aceste cuvinte; de altfel, în multe din dialogurile filmului trăiesc fragmente din proclamațiile lui Tudor, fraze impresionante, fraze de un laconism admirat de contemporani și de istorici.

Găsim, în film, un complex portret al eroului revoluției de la 1821; marile probleme ale epocii sînt dezbătute pasionant. Iată, de pildă, o replică rostită de Tudor: „întîi să scap de turcii mei dinăuntru; pe urmă m-oi gîndi și la cei de afară”.

Cu alte cuvinte, pînă la turcii cu turban, să scăpăm de „turcii” cu caftan.

Spiritul lui Tudor se vede de acemenea din frumusețea, din demnitatea, din dibăcia cu care scria el Sultanului, Țărilor și altor mărimi. Scrișori de o ironie enormă, de un sarcasm vrednic de marile personalități istorice. Atunci, de pildă, cînd el asigură amical pe împărați că nu are nimic contra lor, ci doar că e moștenitorul reprezentant al norodului nedreptățit (adică, el este conducătorul răsculaților împotriva oricărui regim împărătesc).

Tot atît de elocvent se fixează în imagini și calitățile intelectuale, și bogăția sentimentelor lui Tudor. Noblețea lui sufletească e, desigur, ceva înnăscut, care se naște dintr-odată, original și complet; căci Tudor e tocmai un exemplu de umanitate ivită de la sine, în ecou cu aspirațiile unui întreg popor.

Repet: filmul conține replici remarcabile. Astfel, cînd boierii îi sugerează lui Tudor suirea în scaunul domnesc, el începe prin a pipăi maiestuosul tron, examinîndu-i atent fiecare piesă; apoi exclamă: „ce să fac eu cu coșciugul ăsta?” Admirabilă definiție metaforică a acelor vremi, cînd totul se învîrtea în jurul candidaturilor la domnie, iar candidatul mergea orbește la moarte sigură. Totuși, ab-

surdul personaj, canaliculul la domnie, mergea conștient și nebunește înainte. După fraza cu coșciugul, Tudor adaugă: „Și acum, să mă iertați, dar eu am treabă”. Cu alte cuvinte: treabă serioasă, în care domniile voastre nu mă puteți ajuta. Sau, un alt exemplu: felicitat de episcopul Ilarion pentru felul diplomatic în care încheiase pactul cu Brîncoveanu și cu boierimea „simpatizantă”, el spune docilului prelat: „Cred că n-ai înțeles nimic! Lupul s-a certat cu vulpea, și-au venit amindoi să ceară ajutor ciobanului, care avea bită. Dar ciobanul avea alte trebi de făcut cu bita lui.” Filmul arată cit de neconștient leal a fost Tudor în pactul lui cu Ipsilante, și ce consecvent Ipsilante trăda. Semnalele de acemenea amarul joc de cuvinte al ostășului Oarcă atunci cînd se ducea să pedepsească pe boierul Glagoveanu: „mă duc să-l caut de inimă”.

Regizorul Lucian Bratu a desfășurat o remarcabilă măiestrie în scenele de masă: bătălii, iarmaroace, bivacuiri, baluri. Balul, de pildă, de la curtea împăratului din Viena, bal care nu e mai prejos de clasică montare a lui Willy Forst din *Wiener Blut* (Sînge vienez) sau a lui King Vidor din *Război și pace*.

Regizorul a folosit adesea următorul pelsaj: un mal înalt și, sus, pe creastă,

de la un cap la altul al acesteia, niste umbre decupate pe cerul gol: călăreții, unul după altul. Imagine plastic evocatoare a acelor vremi cînd se trăia mereu „pe muchie de cuțit”, la granița dintre viață și moarte. Dunga subțire a dimbului abrupt e ca un simbol al întregii „jalnice tragedii”, (cum avea să o denumească Beldiman).

Tot în ordinea regizorală trebuie semnalată arta de a așeza personajele, de a le grupa și defini cu zestrea lor de curaj și eroism, ori, dimpotrivă, de licheлизм și asasinat. De asemenea, interesantă cinematografic e felul de a trata cunoscutul fapt istoric că, timp de multe zile, cadavrul lui Vodă Șuțu fusese ținut ascuns. Tot așa, remarcabilă a fost ideea de a prezenta minciuna în formă de reacție în lanț, de interminabilă „ștafetă.” Un personaj pronunță niște cuvinte care nu-s ale lui, iar interlocutorul le mai auzise, spuse de unul care nici el nu fusese autorul lor. Această minciună circulară, această înșelătorie pe bandă rulantă a fost o merituoasă, originală găsire cinematografică.

Toi actorii joacă bine. Vorbesc de Emanoil Petruț, în rolul lui Tudor, care e de o veridicitate istorică și psihologică remarcabilă; vorbesc de George Vrăca, de naturalitatea și de tragismul lui uimitor; vorbesc de toți interpreții peliculei.

Datorită lor — ca și întregii echipe de realizatori —, Tudor a fost și rămîne un succes al cinematografiei românești.

D.I. Suchianu

TUDOR VLADIMIRESCU - compoziție de Brăduț Covaliu

Ideal și imagine

ÎN URMA cu peste un secol și jumătate Tudor Vladimirescu reprezentase o mare și, prin tragicism, neîmplinită speranță. El însemnase atunci revoluția sau, mai aproape de sensul ei autohton, răscoala, și prin aceasta libertatea. Astfel, Tudor intra în nemurire ca un personaj de legendă sau baladă populară, dar și de istorie scrisă, unidimensional prin aspirații și destin. Chip incomplet, firește, suficient totuși pentru a încarna un principiu și o necesitate, pentru a marca o pagină din existența poporului român, nelipsită de mari eroi.

Astăzi, Tudor Vladimirescu înseamnă infinit mai mult. Recuperată în detaliile sale de gând și acțiune, personalitatea sa ni se relevă complexă, având dimensiunea unui personaj capabil să schimbe pulsul istoriei. Dincolo de luptătorul și suflitul răscoalei, descoperim gânditorul politic, organizatorul, revoluționarul în accepțiunea romantică dar și lucidă a noțiunii și, ca o dimensiune absolută, patriotul. Legătura sa totală, indisolubilă, cu țara — și nu numai cu cea din care venea el, ci cu tot ce era românesc — explică adevărată dragostea oamenilor, dar și transformarea omului în mit. Treptat, înlăturând lacune și erori, adunând date ce ne vin și din arhivele străine, semn al autenticului ecou pe care l-a avut acțiunea sa, imaginea completă și complexă a martirului unei aspirații înalte se definește autoritară.

Portretul lui moral, etic și etnic al revoluționarului i se adaugă, asemeni unui dublu semnificativ, chipul păstrat într-o iconografie restrinsă, cel puțin în epoca pe care a traversat-o ca un meteorit vestind timpuri ce vor veni, dar atestând aceeași atenție acordată unei figuri legendare. Poate cea mai interesantă prin semnificațiile adiacente și prin calitățile de puritate și caligrafie spontană, presupunând atașamentul artistului față de subiect, este imaginea pictată pe o ușă de lemn (Muzeul de Artă al R.S.R.), în care Tudor este reprezentat ca donator, ipostază ce ne sugerează numeroase implicații de natură socială și spirituală, pandurul având vocația clitorului de cultură. Dar ca document fizionomic, în fond modelul interpretărilor ulterioare, merită să reținem gravura lui Danielis, de altfel un cronicar imagistic al secolului trecut destul de reputat și adeseori citat, multiplicată în atelierul lui Papazoglu. Textul care însoțește imaginea este revelator pentru autoritatea și reputația Vladimirescului, iar compoziția în totul ei, concepută ca o „vedută” au-

tohtonă, ne furnizează și date pitorești despre un București care își căuta identitatea și demnitatea. Ipostaza „domnului Tudor” este, firește, măreață, după modelul instaurat de iconografia epocii, dar în același timp umană, concentrată

TUDOR VLADIMIRESCU - sculptură de Constantin Popovici

spre un scop la a cărui realizare pornise ireversibil, punându-și „camașa morții”. O altă gravură de epocă o reprezintă trecerea Oitului de către pandurii conduși de Vladimirescu, prilej pentru o analiză a peisajului și o consemnare eroizantă a evenimentului. În această imagine eroul principal este ceața în totul ei, țara, chiar dacă Tudor se detașează ca o siluetă personificând o idee. De cu totul alt ton, de un romanticism revoluționar servit prin mijloacele

picturalității academice, este tabloul lui Theodor Aman, pictat mai târziu, în care figura lui Tudor Vladimirescu capătă accente emblematic și servește, în plan simbolic, drept imaginea revoluției, implicând aluziv momentul de la '48, dar și totalitatea ideilor și idealurilor naționale și sociale ce agitau acea perioadă din secolul trecut.

De la aceste prime repere iconografice, până la imageria contemporană, extinsă în spațiul metaforei și al monumentalității, imaginea lui Tudor se îmbogățește, se nuancează și își amplifică valențele simbolice, prin recuperarea tuturor dimensiunilor reale ale omului și eroului. Acum, la 200 de ani de la naștere, iconografia lui Tudor Vladimirescu dobândește noi ipostaze, fără indolală rardonate la sensul inițial al temei dar propunând variante expresive actualizate. Așa se întâmplă cu pictura lui Virgil Almășanu, în care capacitatea de portretist și dinamica intrinsecă a liniei și compoziției pun accentul pe latura ideatică și pe cea expresivă în egală măsură, cu tabloul lui Brăduț Covaliu, de o verticalitate acuzată, sau cu ampla lucrare semnată de Vasile Celmare și Sever Mermeze, desfășurată ca o friză renascentistă în care eroul și pandurii lui formează o masă omogenă și implacabilă. Iată câteva exemple, la care se pot adăuga și altele, posibile argumente în favoarea amplificării imaginii conducătorului revoluției de la 1821 dintr-o perspectivă actuală, capabilă să înțeleagă în toată amploarea un eveniment trăit pasional atunci, dar mai puțin înțeles în toate complexele sale conexiuni. Încă o dată, istoria afectivă, recuperată și restituită prin artă, își dovedește necesitatea și permanența, generând în urmași un sentiment amplificat al apartenenței lor la un trecut ce pregește prezentul. Această ipostază monumentală, impunătoare, se detașează și din sculptura lui Florin Codre, sau din cea a lui Constantin Popovici, repere ale unei arte de agora, alimentată din istorie și pentru istorie.

Dar dincolo de un posibil inventar al tuturor realizărilor pe această temă dragă sufletului românesc, dincolo de ceea ce fiecare artist aduce inedit ca idee sau interpretare, trebuie să vedem permanența unei combustii revoluționare, care în 1821 s-a numit Tudor Vladimirescu și care astăzi se numește idealul României socialiste, materializat în fapt și în opere de artă pe măsura timpului de astăzi.

Virgil Mocanu

DOMNUL TUDOR - pictură de Virgil Almășanu

TUDOR ȘI PANDURII - sculptură de Gabriel Covalșchi

PORTRETUL sonor al lui Tudor, „domn român”, a fost realizat, amplu, modern, de către Gheorghe Dumitrescu, în oratoriul Tudor Vladimirescu. Legitimă a fost însă curiozitatea de a afla drumul muzicii legate de figura legendarului erou, din care motiv am căutat să notăm, în prezentul articol, începuturile ei, formele populare sau culte, culminând cu ampla frescă menționată. Cu un larg răsărit național și internațional, revoluția lui Tudor, inaugurând epoca istoriei moderne a țării noastre, a vestit românii, după aprecierile lui Mihail Kogălniceanu, că „vremea venise pentru ca țara să scuture stăpânirea străinilor; să depărteze abuzurile ce o rodeau și să dobândească guvern național.” Chiar în timpul desfășurării mișcării circulau cintece ale eteriștilor și pandurilor, construite pe melocii adunate de Anton Pann, în colecția sa, Spitalul amorului, cu diferite texte în care putem regăsi aceste deziderate evidențiate de Mihail Kogălniceanu. Puterea circulatorie a acestora era așa de mare încât ele deveniseră chiar cintece populare, muzicologul Viorel Cosma atrăgându-ne atenția că unele dintre cintece pot fi găsite în capitoul „cintece populare” al colecțiilor aparținând autorilor străini și realizate la sfârșitul secolului trecut. Cântecul Zaverai și Imnul lui Rigas, în care se cîntau cuvintele „hai, hai, hai, inimă hai / hai inimă mai departe / să scăpăm de strîmbătate / hai, hai inimă hai...”, au făcut corp comun cu popularele coruri patriotice ale pașoștiștilor, bucurându-se de deosebită atenție a compozitorilor noștri înaintași; ei le-au prelucrat, prezentându-le în forme concertistice. Se știe că madrigalistul Gheorghe Dima a notat și armonizat pentru cor mixt Cântecul Zaverai, iar Cîrion Porumbescu a aranjat pentru patru coruri cîntecul Mugur, mugurel, aparținând episcopului Ilarion Argeșiu, unul dintre sfătuitoarii apropiați ai lui Tudor. Se poate afirma că aceste vechi cintece, mai ales Mugur, mugurel, au brăzdat apoi creația compozitorilor noștri, care le-au folosit în diverse chipuri, intenționând îmbrăcarea lor în haine concertistice moderne. Acest proces de creație, pornind de la izvorul popular, continuă și astăzi.

Un exemplu reușit, în acest sens, îl constituie versiunea de concert a vechiului cîntec Mugur, mugurel, semnată de Sergiu Sarchizov în anul 1966. Ulterior singeroasei înfringeri a revoluției, a fost scrisă partitura Plîngerea lui Veniamin, de către Mitropolitul Moldovei Veniamin Costache, lucrare ce constituie un cîntec de pribegie și a fost descoperită, cu puțin timp în urmă, de către bizantinologul Sebastian Barbu Bucur. „Toate-s triste pentru mine, / Toate-s de otrăvă pline, / Și cea mai frumoasă seară / Îi pedenească pentru mine” — versurile acestui cîntec trist sînt îmbrăcate într-o haină modală psaltică, în care se pot urmări însă vechile rădăcini antonpannești. În totalitatea lor, aceste cintece, invitate chiar în perioada revoluției, au pus bazele, după aprecierea muzicologului Viorel Cosma, „primului fond de melodii profesioniste românești cu caracter revoluționar”.

În muzica românească cea mai nouă am găsit și câteva lucrări ce omagiază, în chip diferit, istoria legată de cel pe care Bălcescu l-a așezat în fruntea mișcărilor pentru deșteptarea nației, mișcări ce au reușit să ducă la recăpătarea drepturilor strămoșești. Astfel, Viorel Dobos a semnat un poem coral-orchestral intitulat Pandurii lui Tudor, versiune aparținând lui C. Titus-Freamăt, iar Adalbert Winkler a scris balada Tudor Vladimirescu, pentru bariton și pian, inspirându-se din lirica populară. Anul 1950 marchează un eveniment în istoria muzicii românești. Folosind Proclamația și scrisori ale lui Tudor, pe de o parte, precum și versuri populare și fragmente din Cîntarea României de Alecu Russo, pe de altă parte, Gheorghe Dumitrescu a scris oratoriul Tudor Vladimirescu, alcătuit din 23 scene și 36 numere, împărțite în 3 acte: Răscoala lui Tudor, Moartea și Apoteoza. Motivele conducătoare ale marelui edificiu zugrăvesc vaietele norodului asuprit, pline de accente locriene, răscoala, băjenia (cu haine de cintece vechi), figura lui Tudor, chemările pandurilor, figura mamei lui Tudor, oltenele și amenințarea (cu forme melodice ascendente, ritmate nevros). Viața muzicală a acestei impresionante desfășurări respiră succesiv la unison cu clocotul răscoalei, alături de haideci, apoi ca un minunat cîntec de leagăn, sau în stilul cavalcadelor ce anticipa lupta și în sfârșit cu dramatism, asemenea năvălirii turcilor intenționind înăbușirea mișcării. Auzim, în final, monologul lui Tudor, impregnat parcă de o gândire muzical-poetică mioritică, bocetul mamei eroului și blestemul Oitului, care premerge redeşterării țării culminând într-o apoteotică fugă coral-sinfonică, cu conținut eroic, de slavă. Este cuprinsă, în această magistrală realizare a compozitorului, dimensiunea cea mai importantă a eroului, acționind în slujba dreptății. Am recitat, după reascultarea oratoriului, cuvintele înscrise într-o scrisoare a lui Tudor: „Patria se cheamă poporul, spunea Tudor, iar nu tagma jefuitoare... Că eu alta nu sînt decît un om luat de către tot norodul țării cel amar — și dosădit din pricina jefuitoarelor ca să le fiu chivernitor în treaba cererii dreptății”. Gheorghe Dumitrescu a izbutit, poate fără egal, portretul lui Tudor, „domn român”, făcînd să culmineze una din direcțiile muzicii noastre eroice.

Anton Dogaru

TUDOR VLADIMIRESCU - xilografură de Șerban Rusu Arbore

CONDUCĂTORUL REVOLUȚIEI DE LA 1821

ISTORIA multimilenară a poporului român pe spirala mereu ascendentă are înscrise momente care au închis și deschis noi etape ale luptei pentru libertate și progres. Tudor Vladimirescu, conducătorul neînfriecat al revoluției de la 1821, se înscrie în șirul marilor conducători de țară și de oști care prin ceea ce au înfăptuit au răspuns unor dezeritate fundamentale ale poporului — libertatea, unitatea și independența națională. Așa cum Basarab I, Mircea cel Bătrîn, Ștefan cel Mare, Iancu de Hunedoara și-au înscris numele pentru eternitate în marea carte a istoriei prin bătăliile pe care le-au purtat în fruntea poporului pentru neatarnarea pământului strămoșesc, iar Mihai Viteazul a dat glas năzuințelor de unitate ale poporului român, tot așa și Tudor Vladimirescu, situându-se în fruntea luptei poporului, a făcut să vibreze la 1821 din toată structura sa voința de libertate și dreptate a poporului român.

„Revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu — se arată în Programul Partidului Comunist Român — marchează începutul istoriei moderne a României, un moment de cotitură în lupta pentru libertate și dreptate socială, pentru scuturarea jugului dominației străine și afirmarea drepturilor naționale ale poporului român. Deși înfrântă, ea a zdruncinat puternic vechea orinduire, vestind transformările revoluționare viitoare”.

În focul luptei, al forjării în fapt a voinței de libertate a poporului, Tudor Vladimirescu s-a identificat cu năzuințele celor ce i-au constituit oastea — țărani, mârghinașii orașelor.

Lozincă lui era **Dreptate și slobozenie**, ceea ce însemna abolirea privilegiilor boieresti și egalitatea tuturor în fața legilor. Pe bună dreptate a apreciat mai târziu K. Marx, pornind de la antagonismul lui Tudor cu boierii, că „Vladimirescu era patriot român. El nu s-a adresat boierilor, ci țărănilor”. În scrisoarea sa către boierii fugiți la Brașov, Tudor arăta în martie 1821: „Eu nu caut ceva pentru mine, ci

mă îngrijesc de binele patriei și de fiii ei sârmani, care au rămas cu desăvârșire goi din pricina știute dumneavoastră... Vrajmașii noștri, totdeauna porniți spre împilări, au supt singele sârmanilor locuitori vreme de aproape o sută de ani... Nu mai este însă cu puțință ca poporul să sufere și de aci încolo silnicile răufăcătoare săvirșite până acum asupra lui; el s-a hotărât ca mai degrabă să piară cu totul decât să rabde povara îndurată de el până acum”.

Acestui neînfriecat conducător al luptei pentru dreptate și libertate socială și națională, istoricii, poeții, scriitorii i-au închinat pagini minunate. Dar cel mai frumos poem, imn al libertății, i l-a dedicat poporul în balade și poezii. Despre Tudor Vladimirescu și suma vieții sale, revoluția de la 1821, au scris C.D. Aricescu și Nicolae Iorga, A.D. Xenopol și Emil Virtosu, mulți din cei care și-au pus condeiul în slujba ideilor mișcării muncitorești, revoluționare din țara noastră, istoricii din anii din urmă care s-au dăruit studiului revoluției de la 1821, cum a fost Andrei Oțetea.

Relevind semnificația evenimentelor de la 1821 și personalitatea conducătorului revoluției, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată: „În cartea de aur a națiunii noastre va rămâne veșnic înscrisă, alături de celelalte lupte revoluționare, marea mișcare revoluționară condusă de Tudor Vladimirescu. Ne plecăm cu adâncă smerenie și cinstim memoria celor care au condus această mare bătălie, a luptătorilor de la 1821, care s-au ridicat cu hotărâre în numele idealurilor sacre ale poporului nostru”.

Tudor Vladimirescu s-a păstrat în conștiința poporului ca o personalitate deosebită, ca unul din antemergătorii zilelor României de azi. Amintirea lui s-a transformat în legendă și numele lui — Tudor, Tudorel, Todoras, Todoruț — a fost purtat de la o generație la alta cu dragoste și respect pentru spiritul de sacrificiu care l-a mărturisit, atunci, în eroicul an 1821, în scrisoarea adresată președintelui diva-

nului: „Sintem datori să ne jertfim pentru patria noastră, pentru care și sint cu venit dimpreună cu norodul”.

CONDOCĂTORUL revoluției din 1821 s-a născut pe la 1780 în satul Vladimiri din județul Gorj, dintr-o familie de moșneni.

Tatăl său s-a însurat cu Ioana, fiica sau sora preotului Grigore Bondoc din Vladimiri, și s-a așezat în satul soției sale. De la numele satului său de naștere se trage și numele de familie al lui Tudor Vladimirescu.

Tatăl său, Constantin, zis Ursu, se trăgea din județul Mehedinți, plaiul Cloșanilor, poate de la Prejna, unde Tudor a ridicat în 1808 o biserică. Acolo se află și portretul lui de ctitor cu inscripția „Biv-vel sluger Teodor, comandir”. El a învățat carte și limba greacă în casa boierului Ion Glogoveanu, care voia să-și facă din istețul băiat un bun administrator de moșie și care l-a întrebuințat în afacerile de negoț, mai ales la exportul de vite. Tudor avu astfel prilejul să cuture țara, a făcut mai multe călătorii în Transilvania.

În 1806 a fost numit vătaf de plai la Cloșani, ceea ce l-a pus în legătură cu oficialitățile Craiovei și l-a făcut cunoscut în cercurile largi ale Olteniei. Cu mici întreruperi, Tudor avea să păstreze vătășia până la sfârșitul anului 1820, cind avea să fie chemat la București pentru marea lui misiune revoluționară.

În timpul vătășiei sale, Tudor s-a îndelețnicit și cu comerțul, cu ărendășia și cu morăritul. În relații cu turcii din Ada-Kaleh, cu negustorii de la Orșova și Craiova, el făcea comerț de cereale, vite, pește sărat și ceară. Prin aceste indelețniciri, Tudor a devenit membru al clasei mijlocii în formație, care era interesată în abolirea relațiilor feudale, și a venit în contact cu toate păturile sociale din Oltenia.

O mărturie contemporană susține că la vârsta de 18 ani Tudor ar fi intrat în rindul pandurilor, după datina județului în care se născuse. Pandurii constituiau o ca-

tegorie privilegiată în mijlocul țărănimii oltene și se bucurau de scutire de impozite și de alte privilegii. Faptul de a fi făcut parte din acest corp avea să fie decisiv pentru cariera lui Tudor Vladimirescu.

În 1807, el a condus corpul de voluntari care avea să lupte până la sfârșitul războiului în detașamentul generalului Isaiev. Pentru vitejia și talentul său militar, Tudor fu numit „comandir” și ajunse să comande cea mai mare parte a corpului de panduri. În timpul războiului ruso-turc din 1806—1812, el ajunse să conducă în luptă 6000 de panduri. Tudor s-a distins în luptele de la Cerneți, Rahova, Negotin și Cladova prin curajul, inițiativa și însuflețirea lui. Pentru actele sale de vitejie a fost înălțat la gradul de locotenent și decorat cu ordinul Sf. Vladimir cu spade.

Originea, condiția socială, formația intelectuală și morală a lui Tudor Vladimirescu precum și legăturile lui cu toate păturile societății din Oltenia au exercitat o puternică influență asupra acțiunii lui revoluționare de mai târziu.

Întors în țară la începutul anului 1815, după o călătorie la Viena, Tudor află că garnizoana otomană din Ada-Kaleh care cuturea județele Mehedinți și Gorj și le prădase de toate proviziile: „griș, orz, unt, miere și vite din destul”, — a distrus și gospodăria lui de la Cerneți și i-a luat toate bucatele. Aceste întâmplări au fost pentru Tudor Vladimirescu ca o concretizare a nenorocirii țării în propria sa nenorocire și l-au făcut să înțeleagă una din cauzele rezelor țării: dominația străină.

La conștiința caracterului nefast al dominației otomane se adaugă instinctul de revoltă împotriva abuzurilor și privilegiilor boierimii mari, pentru a face din Tudor un răzvrătit. El a reprezentat spiritul revoluționar al clasei mijlocii, care se infiripase dintre frunțașii satelor, dintre negustori, meseriași și boiernași, care se vedeau împiedecați în ascensiunea lor de orinduirea feudală, sprijinită și prelungită de dominația otomană.

Tudor izbucni, printr-un efort necurmat și iscusit, să se ridice în rang și să strângă o avere apreciabilă pentru condiția lui. Dar cât erau de precare și averea și situația socială dobândite cu atita trudă! Incursiunea unei bande din garnizoana otomană de la Ada Kaleh a distrus — într-o zi — nu în timp de război, ci în timp de pace — agoniseala mai multor ani, iar condiția lui de sluger nu l-a pus la adăpost de samavolnicile și insultele celor mari. Ispravnicul județului Mehedinți, Nicolae Glogoveanu, căruia Tudor îi adusese atâtea servicii, într-un rind i-a călcat moșia ca să-l dărească casa.

Împotriva acestor năpăstuirii, Tudor a căutat reparație în justiție. Oamenii care nu șiau ce însemna pentru un moșnean o călcare de hotar l-au numit „răzăș iubitor de șicane”. Experiența în această materie l-a atins cel mai dureros și i-a smuls accentele cele mai violente. Contactul zilnic cu o administrație coruptă exasperează temperamentul său sensibil și îl expresiiilor sale o notă de amărăciune și de revoltă. Astfel, coborînd scările clădirii divanului domnesc, unde pierduse un proces cu Nicolae Glogoveanu, Tudor ar fi amenințat pe boierii cu degetul, zicind: „Pe unde pun azi cocoanele voastre panglicile, vor pune într-o zi oltenii mei curele opincilor”.

Tudor a declarat mai târziu episcopului de Argeș, Ilarion: „De-oi trăi, voi face douăsprezece perechi de opinci din pielea a doisprezece boieri divăniți”. În 1821, vorbind cu Ilarion despre boierii care se angajaseră în lupta contra stăpînirii otomane și au fugit apoi la Brașov, a izbucnit: „Îi voi scurta de o palmă, pe cîți sint boieri divăniți; îi voi umplea apoi cu paie și-ii voi trimite plocon din partea țării la curțile împărătești, unde or să fie puși negrești la muzeu; căci acolo e locul lor, lângă hiarele sălbatice”.

Toți contemporanii care l-au cunoscut au relevat caracterul său sumbru și aspru. Vorba lui era scurtă, poruncitoare și uimitor de elocventă. Zilotele Românu l-a caracterizat într-un succint și elocvent portret: „Cu adevărat avea omul și duh firesc, și vorba lui puțină și totdeauna pe gânduri și cind îi friga cărbunele ce-l avea ascuns, în inimă scăpa câte o vorbă desperată asupra tiraniei”. Iată însușirile pe care Tudor avea să le pună în serviciul misiunii sale revoluționare: o minte ageră și o largă experiență a oamenilor, o voință dirză și o ambiție puternică, un dar natural de comandant și hotărârea de a merge până la capătul acțiunii întreprinse. În clipa în care a ridicat steagul pentru cucerirea „drepturilor patriei” sale, el s-a îmbrăcat „cu cămașa morții”. Patria lui Tudor nu era „tagma jefuitorilor”, ci poporul.

IN NOAPTEA de 18 spre 19 ianuarie 1821, Tudor a plecat din București cu o ceată de arnăuți din garda domnească puși la dispoziția lui de Grigore Brîncoveanu, care era mare spătar, și la 21 a fost la Tirgu Jiu, unde a ridicat pe Dinicu Oteteleșanu, unul din ispravnicii județului Gorj. Prin el, Tudor și-a asigurat aprovi-

Tudor Vladimirescu trecind Oltul în drum spre București. Alături de el, în luntre, căpitanii Dimitrie Macedonski, Cioranu, Hagi Prodan. Litografie de K. Danieliș, editată de D. Pappazoglu

zionarea mănăstirii Tismana, din care și-a făcut o bază de rezistență împotriva unui eventual atac otoman. Duminică 23 ianuarie, Tudor era la Padeș, în plaiul Cloșaniilor, unde-l aștepta vechilul său Dumitru Girbea cu o sută de panduri.

De la Tismana, Tudor a trimis în toate satele plaiului și în plășile vecine emisari ca să strângă plășeii „făgăduindu-le leafă și slobozenie”. El a făcut în primul rînd apel la panduri, care „în ciuda privilegiilor lor și a constituției țării”, fuseseră supuși la dașdie. El le-a promis că-i va scăpa de aceste sarcini și de stoarcerile ispravnicilor. Apoi, cînd s-a strîns în jurul lui o ceată destul de numeroasă, a lansat către „tot norodul omeneșc din București și din celelalte orașe și sate ale Țării Românești” o proclamație care a produs asupra țărănilor efectul unei declarații de război stăpînirii boierilor și întregii orinduirii feudale.

Proclamația lui Tudor se adresa tuturor locuitorilor țării, fără deosebire de naționalitate, limbă și religie, și era îndreptată asupra tuturor asupritorilor, atît mireni cît și clerici. Ea excepta pe aceia care adăseră la Eterie, care vor urma mișcării pornite de la „cum sînt făgăduiți”. Dar țărănița au înțeles această distincție. Pentru ei toți boierii erau tirani, averea tuturor era „rău agonisită” și de aceea toate averile boierești și bisericesti trebuiau jertfite.

Proclamația de la Padeș, redactată la București, înainte de începutul revoluției, prevestește viitorul conflict între Tudor și boieri. Toate pasajele care fac procesul vechiului regim și justifică revoluția îi aparțin incontestabil lui Tudor. „Nici o pravilă nu oprește pre om de a întîmpina răul că răul ! Șarpele, cînd îți iașă înainte, dai cu ciomagul de-l lovești, ca să-ți aperi viața... Dar pre balaurii care ne înghit de vii, căpeteniile noastre, zic, atît cele bisaricești, cît și cele politicești, pînă cînd să-i suferim a ne suge singele din noi ? Pînă cînd să le fim robi... ? Veniți dar, fraților, cu toții, cu rău să pierdem pe cei răi, ca să ne fie nouă bine !” Prin aceste cuvinte, Tudor lansa un adevărat manifest de război, care avea să trezească dorul răzbunării în miile de țărani strînși în jurul lui.

În plîngerea lor către Poartă, boierii au acuzat pe Tudor că a arătat norodului „cum că cugetul lui privește spre a-i ocroti de a rămînea slobozi de sub supunerea domnilor și a boierilor”.

Caracterul revoluționar al mișcării din Oltenia a fost recunoscut de la început și la Iași. Tudor Vladimirescu, se scria într-o scrisoare adresată lui Al. Ipsilanti, „a răscolit pînă alaltăieri toate județele de peste Olt, proclamînd libertate, egalitate și desființarea privilegiilor boierilor, răzbuind pe cei care au fost nedreptățiți și înșopîind lucrurile jefuite ; el cheamă prin proclamații întreg norodul dac sub armă”.

Cuprinși de „entuziasmul răzbunării”, țărăni alergau sub steagul lui Tudor. În citeva zile, focul revoluției a cuprins toată Oltenia și țărăni „au început cu toții a se scula și tot Principatul a se clăti”. Pe unde trecea Tudor era salutat de popor ca „un mîntuitor și ca un zeu ocrotitor”. Poporul nu-l numea decît „domnul Tudor”.

Atunci cînd poporul îi zicea „domnul Tudor” iar marii boieri se mirau de unde-i izvorau minia și puterea, Vladimirescu spunea despre sine : „Eu alta nu sînt decît numai un om luat de către tot norodul țării, amărit și dosădit din pricina jefuitoarelor, să le fiu chivernisitor în treaba cererii dreptăților”. Iar în Proclamația către locuitorii județelor pe care a dat-o la 20 martie 1821 Tudor arăta : „Cu glasul norodului celui năpăstuit am urmat și urmez, spre dobîndirea dreptăților. Am hotărît ca nici într-un chip să nu încetăm din cererea dreptăților țării”. Dreptățile „se vor dobîndi negreșit prin vărsarea de sînge împotriva vericărui vrăjmaș să va arăta călcătoria acestor dreptăți...”

Sub îndemnul marii lupte deschise de Tudor, țărăni și-au întors armele împotriva asupritorilor și exploatarelor lor. Sătenii care nu s-au înrolat în „Adunarea norodului”, au atacat conacele și moșiile boierești și minăstirești.

Pretutîndeni sătenii năvălesc în păduri și le taie. Distrugînd vilele și golind pivnițele, ei lovesc în odiosul monopol boieresc ; tăind pădurile, ei protestează împotriva confiscării de către stăpînii de moșie a unui drept colectiv. La Birca județul Olt, „ruminii — se scrie într-un document — s-au răscolit ca să-și ia livezile pe care le-au avut înainte”. Dar furia distrugerii a lovit mai ales în centrul puterii boierești, în conacele unde se păstrau, pe lîngă roadele muncii clăcașilor, registrele socotelilor strimbe și asupritoare pe care le ardeau.

În toată Oltenia, duhul revoltei transformă pe supușii locuitorii de altădată în răzbuțători neînduplecați ai împărilor și jafurilor îndurate. Mai mulți țărani din Albeni, județul Gorj, globiți pe nedrept de zapciul plășii, s-au înrolat în ceata lui Ion Magheru și, după ce zapciul a fugit, i-au atacat casa și i-au luat vite, porci „și altele, drept gloaba ce le luase cînd era zapciu”.

Țărăni s-au înrolat sub steagul revoluției cu lozincă izvorită din conștiința poporului însuși : „să trăiască dreptatea”. Adică revoluția care anunțase că va „întîmpina răul cu rău”, că nu se va atinge „de un grăunte de binele sau de casa vreunui neguțător sau orășan” și că va jertfi „numai binele și averile cele rău agonisite”, redă înaltele sentimente ale conducătorilor ei. Modul în care s-a constituit marea armată a lui Tudor, formată în primul rînd din țărani, atestă din nou în istoria glorioasă a poporului, rolul progresist pe care a continuat să-l aibă această clasă în timpul revoluției de la 1821, ca de altfel de atîtea ori în trecut. În decursul celor aproape cinci luni de afirmare a demnității neamului românesc, Tudor s-a străduit să găsească soluții politice, corespunzătoare situației de atunci, pentru a nu îndrîji marile imperii, animate de dorința stăpînirii țărilor române. El a cerut Porții respectarea „dreptăților strămoșesti”, adică a prevederilor vechilor tratate încheiate încă de Mircea cel Bătrîn și Bogdan al III-lea, fiul lui Ștefan cel Mare, pe baza cărora Muntenia și Moldova își păstrează o largă autonomie statală în schimbul unor angajamente și dării. Tudor a făcut totul pentru a feri țara de ocupația Porții. Mai întîi, el a încercat să obțină plecarea eteriștilor, pentru a lua Porții orice motiv legal de intervenție armată.

După eșecul acestor încercări Tudor a intrat în negocieri cu reprezentanții sultanului. Pentru a da acestor negocieri un caracter oficial și pentru a le duce cu maximum de șanse de succes, a ținut ca ele să pornească de la Comitetul de obînduire și să fie sprijinite de o oaste puternică, în stare să reziste năvălirii otomane. Tradiția atribuie și sfaturilor lui Gheorghe Lazăr încercarea de a se ajunge la o înțelegere cu Poarta.

Încă la sfîrșitul lunii martie 1821 năvălirile otomane căpătaseră un caracter organizat. La 1 mai armate otomane din trei direcții cu forțe superioare pătrund în țară. Evenimentele se precipită în mod fulgerător. Boierii trădători își dau mina cu forțele externe iar fapta lor a avut ca sfîrșit asasinarea mirșavă a conducătorului revoluției.

EROICA luptă a poporului, de sub conducerea lui Tudor Vladimirescu a întărit convingerile și dorința de libertate a românilor din Transilvania și Moldova. Ea a avut o puternică rezonanță în rîndurile tuturor românilor, în alte țări ale Europei de atunci.

Ecolul stîrnit de mișcarea lui Tudor în Transilvania și Moldova a fost o puternică manifestare a conștiinței colective a poporului român. Sentimentul național care l-a însuflețit pe Tudor, identificarea patriei cu masele populare și încercarea sa de a stabili o acțiune comună cu Moldova pentru cîștigarea dreptăților celor două principate dovedesc că ideile de independență și de libertate au pătruns în mase și deveneau forțe materiale. În același timp a crescut în popor sentimentul de demnitate națională.

„Acum fiii patriei au dobîndit simțiri — se arăta într-un memoriu al boierilor moldoveni — și de era a să mai zăbovi cu dobîndirea, dar voi l-ați grăbit spre deșeptate... De aceea, dar, vă îndreptați ca nu cumva obida și deznădăjduirea neamului să nască alți Theodorii”.

Revoluția din 1821 a trezit printre români din Transilvania un ecou atît de puternic, încît a evocat în fața autorităților și a claselor stăpînitoare spectrul lui

Horla și le-a silit să ia cele mai severe măsuri de prevedere. Caracterul antifeudal al mișcării lui Tudor a fost recunoscut de la început de țărănimea ardeleană care, cu 30 de ani înainte, se ridicase cu atîta forță revoluționară împotriva exploatareii feudale și care n-aștepta decît prilejul de a relua lupta. Acest fapt a alarmat clasele stăpînitoare. „Lucrul cel mai primejdios — scria generalul Schustekh, comandantul suprem al forțelor imperiale din Transilvania — mai ales pentru țările vecine cu Țara Românească, e părerea răspîndită de Teodor printre țărăni din Oltenia că boierii n-au drepturi mai mari decît ceilalți locuitori. De aceea, ei au să plătească aceleași contribuții și să suportă aceleași sarcini, și nu trebuie să ceară robotă”.

În mai puțin de două săptămîni după proclamația de la Padeș, numele lui Tudor Vladimirescu era pe buzele tuturor românilor din Transilvania. Rapiditatea cu care vestea mișcării lui s-a răspîndit pînă în nordul Transilvaniei, simpatia și interesul cu care țărănimea română a urzî nărit toate fazele răscoalei, manifestările de solidaritate spontană, au consternat clasele stăpînitoare.

Țărăni ardeleni erau convinși că Tudor, de îndată ce va isprăvi cu boierii din Muntenia, se va îndrepta în Transilvania, să facă și acolo dreptate. Adam Bedia din Sulighete (Hunedoara), oriunde întîlnia un grup de țărani, scotea din șerpar o scrisoare și, deși nu știa carte, se făcea că citește o proclamație, spunînd : „Se face înștiințare că, de către răsărit, s-a ridicat un craiut, cui e numele Todoraș, dîntii cu puțină oaste, dar din zi în zi sporește... Dumnezeu i-o fi asupra, că vrea să facă dreptate... și, de-o sfîrși lucrul cu bine acolo (Muntenia — n.n.), pînă la Paști o da și într-acoace”.

Gubernatorul Transilvaniei, Gheorghe Bánffy, era încredințat că scrisoarea pe care o „citea” Adam Bedia era proclamația de la Padeș. El a dat ordin să fie urmărit și imediat arestat pentru a se cerceta „cum a ajuns actul în mina lui”.

Solidaritatea românilor ardeleni cu mișcarea din Oltenia e atestată de rapoartele din multor prefecti. Comitele de Crasna, Paul Bánffy, înștiințează guvernul că „țărăni din acest comitat nu mai vor să depîndă de stăpînul de moșie”. Ioan Popa din Hălmgău (Arad) a declarat că, dacă stăpîna de moșie va continua să ceară robotă, „va fi lumea lui Horea”. Comitele de Alba raportează, ca în Singătîn, oamenii au fost convocăți, ca în timp de răscoală, prin tragerea clopotelor și că judecata care se pregătea asupra nobililor era sfîrșitul dominației lor. Comitele de Hunedoara, Alexe Nopcea, semnaleză declarația lui Toma Voinea, cum că, de îndată ce Tudor va sosi în Transilvania, el va fi cel dîntii care i se va alătura, și Nopcea adăuga : „Toate împrejurările arată că țărănimea română de aici privește cu simpatie evenimentele din Țara Românească și, în caz că s-ar produce o incursiune din partea aceea, s-ar arăta fără îndoială dispusă să i se alăture”.

Rapoartele autorităților și declarațiile inculpaților dovedesc că, din februarie pînă în mai 1821, cînd revoluția condusă de Vladimirescu a fost înăbușită, agitația în mijlocul țărănimii ardeleni a fost extremă.

Martorii oculari ai evenimentelor de la 1821 sau diplomați aflați la Constantinopol, Viena, informați pe variate căi, au relatat despre Tudor și lupta revoluționară

a românilor. Astfel Von Hakenan scria la 28 ianuarie 1821 cancelarului Metterwich că „ridicarea pandurilor lui Tudor e asemănată bulgărilor de zăpadă în rostogolire”, care curînd va ajunge „o lăvină” căci acesta e un „bărbat îndrăzneț... foarte apreciat și iubit de panduri”. Ambasadorul englez la Petersburg, Charles Bogot arată că mișcarea lui Tudor trebuie privită „ca o insurecție plină și făișă”. Iar la Paris la 2 februarie 1821 se scria : „Tudor a luat arma în mină spre a elibera Oltenia de tirania grecilor și a boierilor”, dovedînd „idei de independență și libertate”.

La rîndul lor oamenii politici din Constantinopol, Viena, Berlin, Roma, Paris au urmărit cu atenție evenimentele din țările române.

PROGRAMUL și experiența revoluționară din 1821, au fost pentru masele populare o școală care le-a pregătit pentru acțiuni mai largi și mai puternice. Personalitatea lui Tudor Vladimirescu a rămas atît de vie în amintirea poporului, încît l-a însuflețit în toate luptele lui următoare, și a inspirat atîta groază în sufletul exploatarelor, încît în toate mișcările țărănimii ei aveau să vadă ridicîndu-se figura lui Tudor.

Generația următoare, cea pașoptistă, a dat o înaltă apreciere revoluției de la 1821. Pentru Nicolae Bălcescu mișcarea din 1821 a fost o revoluție democratică. Ea, arăta Bălcescu, a strigat dreptate și a vrut ca „tot românul să fie liber și egal, ca statul să se facă românesc”. În trecerea timpului, aspirațiile poporului la dreptate socială, libertate, unitate, independență, au fost intruchipate în „Domnul Tudor”, iar numele lui a fost asociat la toate mișcările spre libertate și progres.

La rîndul său, mișcarea muncitorească democratică, revoluționară dintotdeauna, și-a simțit aproape idealurile care au izvorit din gîndirea înaintată a lui Tudor Vladimirescu. Astfel, revista socialistă „Dacia viitoare” își motiva numele în funcție de acțiunile desfășurate la timpul său de Tudor : „Sintem fiii vechii Dacii, vom Dacia viitoare... ce facu Tudor față de această nedreptate, știți ; ce ar fi dorit Tudor să mai facă, vom încerca să se împlinească”.

Revoluția de la 1821 și personalitatea conducătorului ei, Tudor Vladimirescu, au intrat în patrimoniul ideologic al Partidului Comunist Român îndată după făurirea sa acum aproape șase decenii. Ea a fost apreciată în documentele comuniștilor, în scrierile militanților săi, în presa de partid ca o revoluție democratică și profund patriotică inspirată de personalitatea conducătorului său, revoluție care stă ca o piatră de hotar în istoria democrației românești, a istoriei moderne a României.

Personalitatea lui Tudor Vladimirescu, numele său, au intrat în scrierile poezilor și ale tuturor marilor creatori ai literaturii și artei noastre și prin ei în inimile și conștiința oamenilor României socialiste. De nenumărate ori partidul și statul nostru prin glasul și opera secretarului general al partidului, președintele țării, tovarășul Nicolae Ceaușescu, au omagiat personalitatea conducătorului revoluției de la 1821, elogiîndu-i activitatea și relevîndu-se că faptele sale aparțin celei mai mari cărți a poporului, istoria, la scrierea căreia a contribuit cu fapta și gîndul său rînd în marea mișcare revoluționară ce se află la temelia României socialiste.

Ion Ardeleanu

■ GENERAȚIILE de azi, moștenitoarele străvechilor tradiții, luminate puternic de o milenară și glorioasă istorie, au privilegiul de a trăi într-o epocă de dimensiuni fără precedent în toate planurile evoluției națiunii române, înscrisă în viața poporului drept cea mai bogată în împliniri. În lungul șir de evenimente, în amplul proces de prefaceri socialiste, Congresul al IX-lea al partidului, a cărui a 15-a aniversare o vom sărbători în curând, a declanșat energiile creatoare ale masei populare de pe întregul cuprins al patriei, a impulsinat gândirea novatoare în toate domeniile vieții politice și economico-sociale, științifice și culturale, a dat strategiei de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate suportul aplicării clarvăzătoare a materialismului dialectic și istoric în condițiile concrete și în contextul imperativelor fundamentale ale ridicării României pe noi trepte de civilizație și progres. Marile transformări care au dus pe un plan superior gândirea și practica social-istorică românească, care au cristalizat o experiență profund originală în construirea noii orânduiri în țara noastră, îmbogățind patrimoniul socialismului științific, poartă în chip definitiv pecetea spiritului creator, de înaltă cutezanță revoluționară, de atotcuprinzătoare deschidere novatoare, al tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului. Acest deceniu și jumătate s-a impus hotărâtor în viața noastră socială printr-o multitudine de mutații revoluționare în toate domeniile, în dezvoltarea economiei, științei, învățămîntului, culturii, printr-o înnoire a tuturor zonelor țării,

printr-o adâncire puternică a procesului democrației socialiste și de formare a omului nou, constructor al socialismului și comunismului pe pământul românesc, printr-o afirmare pleneră a personalității umane, prin strălucitul prestigiu dobândit de țara noastră în întreaga lume.

Chipul nou al patriei poate fi întâlnit pretutindeni, în orice colț al ei, în frumoasele noastre orașe și sate, în marile unități industriale și agricole, în fabrici, în uzine, pe șantiere, în cooperativele agricole de producție, în întreprinderile agricole de stat, în laboratoare de cercetare, în institutele de învățămînt și cultură, pretutindeni, fără excepție, fiindcă pretutindeni acționează neabătut spiritul politicii partidului, conducătorul întregii noastre societăți. În aceste zile, continuând o amplă acțiune de documentare, devenită tradițională, scriitorii, oamenii cuvintului scris, călătoresc prin țară, mereu impresionați, mereu receptivi, curînd în reportaje și eseuri imagini ale muncii, ale construcției, îmbogățind ei înșiși acum — și mai tirziu cu operele de durată ce se vor naște din asemenea fructuoase peregrinări — prin trudă și talent peisajul nostru spiritual.

Revista noastră deschide, ca de obicei, paginile sale spre consemnarea impresiilor de cronicari ai noilor momente de istorie, făurită sub ochii noștri și cu participarea tuturor oamenilor muncii din România socialistă.

„R. L.”

SATUL LECHINȚA

CONSTAT că pe zi ce trece, în scurta mea experiență, filele carnetului meu de lucru tind să fie tot mai multe, lucru pe care nu-l bănuiam la începutul drumului prin țară; și dacă acum aleg cite ceva dintre altele și atâtea văzute în ultimul timp, o fac pentru simplul motiv că nu am prejudecata subiectelor „senzaționale”, ori a celor ieșite din comun. Și nici naivitatea de a le căuta cu tot dinadinsul.

Ce știam eu despre Lechința? Mai nimic, poate, faptul că este o comună așezată, cu oameni gospodari.

Prietenul care mă însoțește în această dimineață, cu minus douăzeci și ceva de grade, este bistrițean din tată-n fiu, dar, mi-o spune cu ironie, fiind foarte aproape (douăzeci și ceva de kilometri) nu și-a mai permis de mult luxul de a vedea. De la geamul autobuzului, zăresc dealurile imense, cu cusmele lor de zăpadă într-o încremenire scinteietoare în lumina cristalină...

Ne apropiem de Herina. V.R. mă avertizează să mă „concentrez”. Într-adevăr, rezonanța acestui nume ciudat mă pune pe gânduri.

Am ajuns, cum se spune, la prima oră. Omul nostru ne cere-l căutam este „proaspătul” primar al comunei; abia întors din Sala Congresului, aici, la Lechința, cu planuri mari. Pe Mircea Purdea, despre el este vorba, îl găsim la sediul. Avem răgazul să ne încălzim puțin la soba de teracotă.

— A nins mult, zic. Primarul mă privește cu un ușor zîmbet în colțul gurii.
— Da, a nins, zice. A nins din belsug și e bine... Ne trebuia zăpada asta. De ce, întreb eu?

(Pe drum, spre comună, zărisem dealurile, o parte din zestrea ei cea mare. La prima vedere, o imagine nu prea îmbietoare. Dealuri împinzite de schelele de beton ale aracilor sau cine știe cum se vor fi numind... Ei bine, aveam să aflăm la capătul documentării mele, de la Dumitru Spătărescu, președintele Consiliului unic agroindustrial: anul trecut a fost o zăpadă săracă și asta înseamnă că butucii viei, deși îngroșiți, au înghețat, și asta înseamnă mai departe că producția n-a fost prea strălucită. Iată, imi spun, iată de ce imi răspunsese primarul atât de liniștit, da, a nins mult și e bine...)

CUM începe, aici la Lechința, ziua pentru un primar? Cum începe? La modul cel mai firesc din lume. Adică, așa. „Trec foarte devreme prin sat. Pe drum mă întâlnesc cu cutare... care vrea să știe ceva sau vrea o aprobare. La mine vin oameni cu probleme și probleme. Unuia îi trebuie lemne. Aluia îi trebuie cutare...” Așadar, ziua începe foarte devreme, și se termină noaptea. Sau nici atunci. Tot timpul intervine ceva „urgent”. Și aici, intrăm în „datele” problemei. Comuna de azi are șapte sate aparținătoare, unde trăiesc și muncesc zi de zi români și maghiari, cam 7.000, în total. Viitorul Lechinței se poate desluși încă de pe acum, din ceea ce-i conferă trăinicia... Nu-i puțin lucru să fi printre comunele cu cea mai mare pondere economică din județul Bistrița-Năsăud, și mai ales, în această zonă atât de intens productivă (pomicultura este la loc de cinste) să îți frunța sus. Ramurile ei sigure sînt zootehnia, pomicultura și viticultura. Adică, la sfîrșitul acestui an, lechințenii vor putea spune oricui că au realizat o producție de peste 50 de milioane lei. Ceea ce ei nu spun — pentru că n-au timp de asta acum — este faptul că

în viitorul cincinal se vor investi 160 de milioane lei pentru dezvoltarea ei armonioasă, pentru extinderea modernă a sectoarelor productive. De aici, din biroul primarului, noul centru al viitorului oraș agroindustrial apare prefigurat cu multă claritate.

Și totuși, în ce constă „puterea” economică? Trei C.A.P.-uri, plus un I.A.S. (cel mai mare din județ). Lechințenii, chiar în plină iarnă, aveau multe de făcut. Primarul imi explică detaliat „planul” general de acțiune. Pentru că este absolut normal să te gîndești la oamenii cu care vei munci și pentru care vei munci. Acum sînt peste 1.500 de navetiști, „înghițiți” de platforma industrială a Bistriței, și primarul trage nădejdea că-i va readuce „acasă”, și asta pentru că noua fabrică de covoaare pluşate va avea nevoie de priceperea lor. O comună cu perspectivele de dezvoltare pe care le are Lechința, evident, trebuie să se gîndească realist la forța de muncă necesară. Ea, comuna, și-a construit un spital, o maternitate, are un liceu, și, în viitor, un internat și cantină. Va avea tot ce-i trebuie unei comune pentru alimentarea cu apă potabilă, va avea tot ce-i trebuie pentru modernizarea S.M.A.-ului (de fapt, și acum este cel mai puternic din județ), va face tot ceea ce trebuie astfel încît consiliul unic agroindustrial să obțină din nou primul loc pe județ... Este adevărat, cifrele au realitatea lor, dar tot atât de adevărat, ele nu sînt decît coordonatele numerice ale muncii lechințenilor. Cine știe să le citească dinlăuntru, bunăoară, așa cum o face primarul, nu se mai lasă „intimidat” de concretețea lor. Oare, mă gîndeam, Ion Cornea, la cei 82 de ani ai săi (mai lucrează încă în C.A.P.) se lasă el intimidat de niște cifre? Oare Titu Tongeanu, care e trup și suflet de atîtea decenii pentru comună? Oare Ilie Volcov se mai gîndește la vremea cînd începea ca mecanizator, cînd răsfoia cărțile bibliotecii, cite vor fi fost ele atunci? Nu știu de ce, dar, negăsindu-i să-i întreb aceste lucruri, imi place să cred că ei (au fost primii care s-au înscris în F.D.U.S.) se gîndesc, ca la un vis scump lor, la devenirea viitorului oraș. Acolo, în comună, prin munca lor frățească, de zi cu zi, firească, au urmărit cu interes și deplină aderență lucrările Congresului al XII-lea al partidului, și-au însușit „parțile” lor din hotărârile adoptate. Aici, în comună, ei se scoală foarte de dimineață, își văd de treabă, cu sentimentul odihnitor că în acest fel sînt alături de poporul întreg.

AȘA au fost ei, lechințenii, obișnuți, în ciuda multor vitregii, să gîndească și să muncească, așa și-au învățat copiii, așa se gîndesc la viitorul lor oraș. Era iarnă bogată la Lechința, sub zăpada imensă bănuiam somnul roditor al viei, miraculoasele-i legende...

Lechințenii, din vremurile de demult — despre care numai documentul ne poate oferi raza unei explicații —, așa se știu, vechi cultivatori ai viei de vie, destoinici meșteri în arta mai multor meșteșuguri, crescători de animale. Clima de aici n-a fost nici atât de aspră dar nici nu le-a dat „pe nepusă masă” totul din cer: așezarea satelor. „Culbăritura” acestora sub crestele solare ale dealurilor, parcă ar ține de un ritual străvechi. Și nu-i o simplă părere, imi zic, devreme ce astăzi, o bună parte din obiceiurile atât de scumpe lechințenilor la sărbători se mai păstrează. Bunăoară, o nesperat de frumoasă datină, „balul părinților”.

Dar, oricît de ciudat ar părea și, de fapt, nu-i nici un paradox în asta, satul/comună își pierde pe zi ce trece fizionomia tradițională, și asta pentru că oamenii se gîndesc și visează la orașul lor. Oare cum va fi arătat Lechința acum mulți ani, cînd ieșeau gospodarii iarna cu săniile lor orgolioase, poate, în drumetie spre o altă așezare, poate spre Bistrița? Am văzut și acum citeva sănii, dar fără strălucirea pe care crede că o aveau odinioară... Alte ritmuri...

În viața de azi a comunei există (și trebuie să existe) o stare a creației, a căutărilor, a „prospectărilor”. L-am întreb pe primar cîți de „dacă...” îl asaltează în fiecare zi, dincolo de hirtile pe care le semnează? Greu de spus, zice, dar dacă problemele rezolvate spun cite ceva, atunci sîntem pe drumul cel drept.

Cît am mai zăbovit prin comună n-am făcut decît să mă conving văzînd și ascultînd — că, în această parte a țării, unde lumina coboară pentru a rămîne în sufletele oamenilor, se muncește, se fac planuri, se visează la recoltele viitoare cu sentimentul liniștitor că nu trăiești degeaba, cu certitudinea pe care numai adevărata muncă îți-o poate da.

STĂPINIREA de sine a proaspătului primar, liniștea cu care imi explică ceea ce doream să aflăm m-au surprins. Un om la locul potrivit, imi spuneam. Imi place să cred că istoria a vrut să fie așa. Primarul Mircea Purdea este lechințean. A plecat însă, foarte de timpuriu, a făcut o școală profesională, a lucrat la un combinat de

mobila, apoi s-a gîndit că-i mai bine să se apropie de casă. În octombrie anul trecut s-a întors în comuna lui, însă ca primar. Un „ocol” prin țară de mai bine de un deceniu și jumătate.

Mai curios mi s-a părut destinul lui Dumitru Spătărescu. A plecat din comuna Fărcașa (județul Neamț); prin '51 a ajuns în Ardeal și de un sfert de veac a rămas prin părțile Bistriței. Îl întreb dacă nu are nostalgia „locurilor” lui din copilărie. După atîția și atîția ani (nouăsprezece ani ca activist), zice, mi-am dat seama că pot munci la fel de bine și cu folos oriunde în această țară. M-am „legat” acum de destinul acestei comune, unde se află o parte din viața mea, din izbinzile și visurile mele. Ideea la care țin foarte mult: oameni pentru oameni. Și, mai apoi, a ținut să mă asigure că, în cazul Lechinței, ideea se potrivește de minune. Un exemplu? Imi oferă, fără să stea prea mult pe gânduri, numele lui Gavrilă Cotoc, pe umerii căruia apasă trei decenii și ceva de activitate... (Reporterul n-a mai reținut alte nume pentru că și-a dat seama că în acest fel ar fi obligat la o „înșuirire” prea puțin comodă. În schimb, a încercat să afle, și a aflat, dar, iarăși, imposibil de reprodus totul —, cite ceva din firea și obiceiurile de azi ale localnicilor...)

Așadar, o comună la fel ca multe altele, cu planurile ei. Ambițioasă, poate nu spectaculoasă, dar ambițioasă. Cu un viitor care încă de pe acum o va așeza, cu dreptate, în lumina și conștiința oamenilor ei, în mai marea conștiință a țării.

Așezată în inima județului, la poalele munților, „înzestrată” cu dealuri înalte, unde lumina coboară pentru a rămîne în boabele limpezii și de acolo coboară în sufletul oamenilor ei, Lechința are, totuși, propria ei personalitate. Bistrițenii o pomenesec cu mare incitare, ca și cum le-ar aparține și lor. Ei o știu ca pe o fărîmă a lor și asta e bine. Cînd ne-am înapoiat, din tren zăream pe înaltele dealuri zăpada imensă și repetam vorbele primarului, e bine... Și tot atunci încercam să mă gîndesc la chipul altor comune pe care le văzusem, în pragul leșirii lor în lume, apoi la chipul oamenilor. Mutațiile petrecute în viața lor, a oamenilor, țin de însăși realitatea noastră de azi, vie, dinamică, energetică.

Văzusem pe platforma industrială a Bistriței oameni care, ignorînd minus nu știu cite grade, își vedeau de treabă. Parcă, în acele momente, chipurile lor iradiau nu numai încredere, dar și orgoliu. Efortul lor trebuia coordonat pentru executarea unor lucrări complexe, deloc ușoare, deloc la îndemina oricui. Și astfel de oameni îi aflai oriunde țara are nevoie de ei.

De aici, argumentele marii noastre industrializări...

...O CĂLĂTORIE în patrie, astăzi, ca de altfel oricînd, nu poate fi decît una din inițiere. Cineva imi spunea că realitatea noastră își așteaptă reporterii pe măsura. Nu l-am contrazis. L-am invitat să încerce, mai întii, să vadă tot ceea ce este de văzut în patrie. Apoi, fără umbră de emfază, să recompună, din fragmente, o imagine vie, pe care s-o poarte cu el pretutindeni, s-o dezvăluie altora. I-am mai spus că aceasta ar fi — după părerea mea — cea mai frumoasă și mai adevărată carte „vie” a zilelor noastre.

Viorel Sâmpetean

Sortarea merelor la I.A.S. Lechința

ROMAN: MARELE EXAMEN

Roman — centrul oraşului

ESTE firesc, cred eu, ca noi, trutoarii literaturii, să ne întoarcem mereu şi mereu pe meleagurile natale, pentru a le descoperi noi dimensiuni şi frumuseţi, pentru a le cînta şi a ne mira cu ele. Patriotismul local, cel ironizat cînd se poticneşte de cite o echipă de fotbal sau criticat atunci cînd devine excesiv de subiectiv, nu este decît o prelungire naturală a celui mai nobil sentiment care animă idealurile noastre româneşti.

În ultima vreme, mă întorc din ce în ce mai des la Roman deşi acolo, în afara amintirilor din copilărie, riscate ici şi colo cu dărnicie, pe maidanele de joacă, nu mai am pe nimeni. Ce-i drept, sint călătorii sentimentale într-un trecut totuşi nu prea îndepărtat, dar care, în cele din urmă, au datul de a mă reda unui Roman al zilelor noastre; şi astfel, mă pomonesc documentîndu-mă. Şi nu mă sfîşie s-o declar deschis: „Da, mă documentez!", căci sint convins că, în acest „ev fierbinte", alături de marcat de o revelaţie tehnico-ştiinţifică, documentarea literară tinde să devină una din legile obiective ale creaţiei. Bineînţeles, nu în dauna intuiţiei artistice, cum presupun unii, ci în folosul acestei componente de seamă a talentului. Nu-i greu să constăţi că intuiţia artistică a intrat într-o acută criză, lovindu-se din ce în ce mai dur de ritmul înalt de dezvoltare a mijloacelor de producţie, de viteza cu care OMUL transformă şi se transformă. Nu este departe timpul cînd scriitorul, oriunde s-ar afla el, va fi silit să intervină în reanimarea propriei sale intuiţii, adică să poartă permanent printre semeni, să-i investigateze, să depună şi un efort sociopsihologic de a înţelege direct şi nemijlocit noile relaţii care se creează şi se statornicesc între om şi societatea unui sfîrşit şi început de veac.

În această ordine de idei mă preocupă dezvoltarea socialistă a oraşului meu natal a cărui populaţie s-a dublat (cca 70 000 locuitori). E limpede pentru oricine că noii românci — într-o proporţie destul de mare — nu s-au născut în Roman, dar au devenit, într-un timp relativ scurt, cetăţeni ai străvechii urbe moldovene. Venind din aproape toate colurile ţării, ei au „descălecat" pe aceste meleaguri, pentru a construi, în conformitate cu programele de dezvoltare elaborate de partid. Întreprinderile de ţevi, de mecanică, de prefabricate, de cărămizi, de nutreuri combinate, de zahăr (ne lîngă cea veche), de mobilă, de făinuri proteice şi grăsimi naturale, noile cartiere de locuinţe: Smirodava, Anton Pann şi 23 August.

Fii ai satelor, ei s-au dăruit cu trup şi suflet făuririi unui oraş socialist: au construit zi şi noapte, apoi s-au calificat la locul de muncă, s-au şcolarizat, s-au căsătorit cu fete din Roman sau cu altele aduse de prin satele lor, iar copiii lor s-au născut în Roman, într-o cu totul altă ambianţă social-economică, culturală, decît aceea în care, în urmă cu ani, nimeriseră părinţii lor.

Asadar, este firesc să ne întrebăm, chiar dacă întrebările noastre au o rezonanţă sociologică sau psihologică, ce mutaţii au intervenit în structura acestor noi locuitori ai Romanului, în conştiinţa lor?

Desigur, poţi întui răspunsuri, conform unor scheme, chiar şi de la distanţă. Dar răspunsul cel adevărat nu-l poţi dobîndi decît la „locul faptei". Aflîndu-mă, într-una din „întoarcerile mele posibile", la Întreprinderea mecanică Roman, m-am omenit pe neaşteptate în faţa unei realităţi pe care, studiînd-o, am trăit satisfacţia unei adevărate revelaţii. Pînă acum cîţiva ani, I.M.R. (12 000 de muncitori, relaţii comerciale cu 55 de ţări, cea mai

recentă realizare: strungul carucel cu comandă numerică) avea o secţie de turnătorie cu 250 de muncitori. Un colectiv care s-a format, s-a dezvoltat şi s-a consolidat odată cu evoluţia secţiei. Se ştie că într-un proces tehnologic (construcţia de maşini în cazul nostru), turnătorie reprezintă începutul fabricării produsului. Acolo, în fum şi flăcări, turnătorii dau metalului incandescent formele acelor piese care, trecînd apoi dintr-o secţie într-alta, ajung să se constituie în maşini ultramoderne. Omogenitatea celor 250 de muncitori ai turnătoriei, realizată de-a lungul anilor de comuniştii din secţie, printr-o neobosită activitate politică, devine proverbială. Iată însă că dezvoltarea imediată a întreprinderii a creat turnătoriei o situaţie nouă şi, fără exagerare, dramatică. Ministerul de resort şi Centrala au hotărît transformarea secţiei într-o fabrică de turnătorie, destinată să aprovizioneze şi alte unităţi industriale din ţară.

În prezent această fabrică există, a devenit o realitate, aducînd cu sine încă 2 100 de noi locuri de muncă. Totul ar fi fost frumos şi bine dacă cei 2 100 de noi angajaţi ai turnătoriei s-ar fi prezentat la lucru gata calificaţi. Dar n-a fost să fie aşa, căci, în ultima instanţă, sarcina calificării acestora a revenit celor 250 de muncitori ai vechii turnătorii. Ei bine, între vechiul colectiv şi masa noilor angajaţi s-a produs un impact din care au sărit „scinte" cu implicaţii pe cit de profunde pe atît de variate.

CA SĂ POT înţelege mai lesne fenomenul, am organizat, în prezenţa tovarăşului Ion Iordache, secretarul Comitetului de partid al I.M.R., o discuţie, un soi de masă rotundă în jurul căreia au luat loc 6 reprezentanţi ai Fabricii de turnătorie, mai exact, 3 „veterani" şi 3 „boboci". În continuare, să-mi fie îngăduit să extrag din carnetul meu de „documentare" citeva notaţii. Prima mea întrebare a fost:

— Explicaţi-mi, vă rog, particularităţile acestui impact!

Dumitru Bibirus, muncitor specialist, secretarul Comitetului de partid de la Fabrica de turnătorie: Închipuţi-vă două tabere; pe de o parte cei 250 de muncitori ai vechii turnătorii, cu o temeinică calificare. Oameni care au străbătut drumul anevoios al adaptării industriale şi urbane, care şi-au însuşit organic disciplina producţiei. Iar pe de altă parte, o forţă de muncă — 2 100 de oameni — necalificaţi, provenind din medii sociale foarte diferite. Un impact dacă vreţi, dintre calitate şi cantitate, dintre două colective umane constituite din individualităţi, fiecare individualitate cu trecutul şi propriul său drum pînă a fi ajuns la porţile întreprinderii.

— În fond, cine erau aceşti oameni dornici să se calibreze?

Anton Veliceasa, maistrul, autorul unei recente inovaţii care a adus fabricii o economie de 18 milioane lei: Dornici?! Mai mult sau mai puţin. Cine erau sau mai exact cine sint aceşti oameni: sint bărbaţi, îndeobşte din mediul rural, care nu-şi găsiseră nici locul, nici calificarea, sint meseriaşi improvizăţi, care au lucrat cu „ziua" pe ici pe colo. Toţi aceşti oameni aveau însă o trăsătură comună: indisciplină.

Aurel Tancău, turnător-formator: Eu, de exemplu, pînă să mă calific, am fost zidar... particular. Lucram pe la casele oamenilor, după cum mă învoiam. Nu ştiam ce-i ăla program de muncă. Cînd îmi venea mie pe căciulă, lăsam treaba baltă şi mă duceam într-ale mele, pe la vreo circumă.

Aurel Mărginici, turnător-formator: În ce mă priveşte, eu eram muzicant... Instrumentist. Cîntam cu alţi instrumentişti pe la nunţi, pe la botezuri, unde se nimeau. Bateam satele, circumile... Nu ştiam ce-i ăla pontaj...

Dumitru Feraru, turnător-formator: Eu am fost sofer la o întreprindere minieră. Am avut un motiv serios să mă las de meseria asta şi am bătut la porţile întreprinderii, să mă calific.

Stimaţi cititori, sint silit, din pricina spaţiului, să simplific. Vreau să subliniez însă că cei trei turnători-formatori menţionaţi mai sus sint bărbaţi în toată firea, căsătorii, au copii. Au bătut ei cam tîrziu la porţile uzinei, dar au bătut. De ce? Ce anume i-a îndreptat? Drept răspuns, o să încerc să pun în lumină un element social de importanţă, cred eu, majoră: cu trecerea timpului, uzinele şi întreprinderile din micile oraşe ale ţării, cu tioul de muncitor pe care-l impun societăţii, încep să exercite o mare înrîurire asupra celor care încă mai „rătăcesc". Privirile se îndreaptă, în cele din urmă, către muncitorul zilelor noastre, şi-i iscodesc existenţa aşa cum apare ea în viaţa cotidiană, o compară cu a lor. Şi astfel, ajung să constate că muncitorul calificat are asigurat un loc de muncă, un program de opt ore, e bine îmbrăcat, se bucură de respect, locuieşte la bloc, are asistenţă medicală, că, la capătul unui drum de muncă, îl aşteaptă o pensie coresponsătoare. Ei bine, toate aceste constatări rezultate din realizările curente ale societăţii noastre socialiste izbutesc, printre altele, să facă dintr-un muncitor necalificat un calificat, dintr-un „rătăcitor", un om aşezat la casa lui, adică un muncitor al întreprinderii de mecanică sau de ţevi sau de...

Deci, la porţile Fabricii de turnătorie au bătut 2 100 de oameni reprezentînd o masă teribil de pestriţă. Am întrebât:

— Cu ce mijloace organizate fabrica a încercat să încearcă să facă faţă situaţiei?

Ioan Păgu, maistrul, preşedintele Comitetului sindical (lucrează de 17 ani la turnătorie, n-a avut nici o absenţă nemotivată): Mijloacele sint trei la număr: şcoala profesională, calificarea la locul de muncă, ucenicia. Deci şcolarizarea... Mijloacele acestea au eficienţa lor. Te învaţă meserie, dar nu pot modifica imediat o mentalitate, un mod de viaţă străin disciplinei muncitoreşti, eticii şi, în general, conştiinţei socialiste.

ASCULT. Notez. Astfel a început un proces anevoios, o înfruntare dramatică între cei 250 de muncitori formaţi la şcoala muncii socialiste şi cei 2 100 de necalificaţi, total străini disciplinei industriale. Se ştie că a munci într-o turnătorie, fie ea modernă sau ultramodernă, reprezintă un efort uman dificil, presupunînd o riguroasă disciplină. Aşadar, la efortul iniţial al unei zile de muncă, „veteranilor" li s-a mai adăugat un spor de răspundere. Şi încă ce răspundere! La urma urmei, oricît de omogen ar fi un colectiv, este şi el constituit din individualităţi şi temperamente distincte. Mai există apoi şi limite ale răbdării. Imaginaţi-vă un flux tehnologic — oale cu metal incandescent, fum, gaze, forme. Totul calculat la milimetru. În condiţiile acestea, un calificat îi spune unui necalificat: „Rămâi aici, pe locul ăsta, te uita acolo şi acolo... Bagă de seamă, cînd vezi că... procedezi aşa cum ţi-am arătat. Eu mă duc să văd cum se descurcă Z... Mă întorc imediat!" Iar cînd „veteranul" se întoarce, ia-l pe uce-

nic — om în toată firea — de unde nu-i. Şi dus a fost pe ziua aceea.

Aurel Tancău: Ca zidar, munceam pe la casele oamenilor, mă opream din treabă cînd aveam eu chef, mai ieşeam la poartă, mai fumam o ţigară, mai trăgeam chiar şi o duşcă. Trecerea la disciplina de fabrică a fost un chin. Le-am dat de furcă celor din jurul meu, dar m-au dat pe brazdă. Iar astăzi sint că „veteranii" nu regretă că au investit în mine răbdare şi încredere.

Aurel Mărginici: Acum spuneţi şi dv., dacă eu am fost muzicant instrumentist, puteam să-mi aflu dintr-o dată locul?... Cîntam la cite o nunţă, cîntam 24 de ore în şir şi nu prea oboseam. Aici, opt ore sub acoperişul Turnătoriei mi se părea un iad. Unde mai pui că trebuie să pondez la oră fixă... În citeva rînduri am fugit şi eu... Duminica mă duceam cu tarafu, iar luna uitam să mă mai întorc la fabrică... Le sint recunoscător celor care au avut răbdare cu mine. Mai cînt eu, însă la muncă sint prezent din plin cu noua mea profesiune.

Dumitru Feraru: Am lucrat, ca sofer, în aer liber. Drumurile, depărtările erau ale mele. Astăzi, cînd îmi amintesc cum „ştergeam putina" de la locul calificării, cum eu, tatăl a unui copil, săream gardul ca un şolţic şi fugeam cît mai departe de fabrică, mi se face rusine. S-a spus aici despre noi că acum sintem muncitori de nădejde şi asta mă bucură tare mult.

Trei oameni, trei destine! Dar bătaia aceasta pentru OM „veteranii" turnătoriei din Roman n-au încheiat-o încă şi ea continuă să fie la fel de complexă şi de dramatică. Indisciplină, indiferenţă, lipsa de răspundere irită, pun răbdarea muncitorilor la grele încercări, ba, uneori, pune la încercare însăşi mult apreciată omogenitate a vechiului colectiv al turnătoriei. De fapt, cine sint aceşti oameni care, în ciuda efortului impus de orele de producţie, găsesc voinţa şi răbdarea de a se ocupa de calificarea şi educarea muncitorească a unor inşi cu puternice tare sociale? Sint, fără îndoială, necalificaţii de ieri proveniţi, la rîndul lor, din medii rurale, dar care, datorită noilor condiţii de muncă şi viaţă, activităţii politice a partidului nostru s-au transformat, au devenit oameni noi, cu o înaltă conştiinţă muncitorească. Înfruntîndu-se cu mentalitatea necalificaţilor, ei s-au înfruntat din nou, pe o altă treaptă, cu propriul lor trecut. A fost şi este un examen, examen al conştiinţelor. Pe care noii românci l-au trecut şi-l trec cu demnitate.

— Ce îmi mai puteţi spune în legătură cu această problemă?, am mai întrebât eu în încheiere.

Ion Iordache, secretarul Comitetului P.C.R. de la I.M.R.: Procesul acesta de calificare a unui mare număr de cadre, de integrare a lor în producţie este încă departe de a se încheia. Astăzi însă, spre deosebire de ieri, organizaţiile de partid de la Fabrica de turnătorie au în rîndurile lor 500 de comunisti. Deci, dintr-o dată, numărul celor din linia întâi a crescut. Apoi, de partea noastră, a educatorilor, au trecut şi noii calificaţi: Dumitru Feraru, Aurel Mărginici şi Aurel Tancău, şi ca ei mulţi alţii, au devenit, la rîndul lor, ajutoare de bază în procesul complex de calificare a unor noi cadre.

Da, în ultima vreme din ce în ce mai des mă întorc în oraşul meu natal. Sint călătorii sentimentale într-un trecut totuşi nu prea îndepărtat, dar care, în cele din urmă, au darul de a mă reda unui Roman al zilelor noastre: şi astfel mă pomonesc documentîndu-mă.

Haralamb Zîncă

Filimon interpretat

(II)

ADEVARATA faimă a lui N. Filimon¹⁾, în timpul vieții, i-a adus-o activitatea sa de cronicar muzical. S-a arătat în acest domeniu înarmat cu serioase cunoștințe și cu rivna de a-și iniția compatrioții în tainele producției occidentale. Într-adevăr, trupele italiene, stabile sau în turnee, dominau scena Teatrului Național, publicul venea pentru spectacol, ca să vadă costumate și fast, fără a înțelege însă nimic din noua artă muzicală, deprins fiind cu cea veche, cu muzichia și cu cîntecele lăutarilor. În aceste condiții, se înțelege ușor că intervenția unui adevărat cunoscător a fost providențială și l-a impus necondiționat.

Îngrijitoarea antologiei a avut o idee fericită de a da în fruntea cărții două scurte profesii de credință ale cronicarului muzical precedate de opiniile lui negative despre „Lohengrin de Richard Wagner sau muzica viitorului”, după reprezentarea mult disputatei opere, în vremea aceea²⁾. Partizan al muzicii melodice italiene, rezervat față de cea germană, Filimon măturisea că ascultase la München cu „cea mai mare atențiune”, ca să nu piardă „o notă”, dar n-a putut afla în acea operă „nici o nuanță” care să-i „escite cel puțin curiozitatea”. Nefăcînd, cu acel prilej, oficiu de cronicar muzical, deoarece drama muzicală wagneriană s-a reprezentat la ea acasă, iar nu la noi, lipsește expunerea subiectului, însoțită de impresiile asupra jocului și calității cîntăreților, așa cum obișnuia conștiinciosul foiletonist să-și lumineze publicul cititor.

În prima din profesiile lui de credință era astfel exprimată condiția criticului:

„Criticul, fie teatral sau de orice altă specialitate, trebuie mai întii de toate să fie bine inițiat în specialitatea sa, să studieze cu o profunditate subiectul ce vrea să-l critice și, în espunerea criticii ce va face, să arate adevărul fără parțialitate sau pasiune, căci altfel el devine, poate și fără voia lui, un calomniator sau un adulator și în loc să contribuiească la lumina publicului, din contra îl face să piarză și puțină cunoștință a binelui sau a răului cu care l-au dotat natura”.

Intr-o singură frază, criticul și-a definit datoria în termeni categorici, universal valabili și în zilele noastre, cînd patimile sau complezența întunecă adesea judecata recenzenților, inducîndu-și cititorii în eroare. În cealaltă profesiune de credință, Filimon își completează crezul:

„Nouă de la început ne-a plăcut să călcăm pe urmele foiletoniștilor; și dacă citeodată revistele noastre sunt mai detaliate decît ale lor, aceasta nu vine nici din pedantism, nici din obiceiul de a face fraze, ci numai din cauză că muzica europeană nu este încă bine răspîdită în societatea noastră și operele muzicale se reprezintă la noi într-o limbă necunoscută publicului, fără a mai adăuga că o mare parte din acest public nu posedă cea mai mică cunoștință despre subiectul dramatic al operelor și alte nuanțe de efect cari compun frumusețea lor”.

Filimon a făcut ceea ce unii critici moderni au numit „critică totală”, iar alții l-au considerat și cronicar teatral, pentru că dădea importanță decorurilor, costumatei și jocului, pe lângă, firește, calitățile propriu-zis muzicale ale membrilor trupei. Criticul își încheia profesia de credință cu acest angajament:

„Ne vom sili dară, cît vom putea, a explica pe scurt subiectul dramatic al operelor și a pune în vedere lecțiilor noastre cele mai interesante pîrți ale muzicii; apoi ne vom da oabinunea asupra modului cum se vor cînta operele de către artiști, arătînd fără părtinire dacă punerea în scenă se face esact, dacă scenariul și costumele sunt conforme cu epoca subiectului și dacă întreprinderile dă publicului aceea ce s-a obligat prin contract”.

Mai mult nu i se putea cere unui cronicar muzical!

Iată și concluzia:

„În fine vom vorbi despre tot ce se atinge de estetica teatrului melodramatic, fără a maltrata alevăratele talente sau a lăuda mefocritățile, căci numai de la o critică imoartială se poate aștepta introducerea bunului-gust și dezvoltarea muzicii în societatea noastră”.

Prin cuvintele „estetica teatrului melodramatic”, formulă ce ar putea da loc confuziei, Filimon înțelegea sfera întregă a spectacolului de Operă, de ceea ce italienii numeau „opera seria”, adică drama muzicală. Paralel cu aceste reprezentări, date de trupe străine înainte de întemeierea unei Opere naționale, s-au dat

pe scena Teatrului Național și pe altele, particulare, numeroase specimene de „teatru melodramatic”: **Cele două orfeline**, **Curierul de Lyon** s.a., precum și de volveluri, cu sau fără muzică.

IN FINE, grupajul preliminar, sub titlul **Scriitorul despre artă**, ne dă un alt prețios fragment, în care Filimon se arată doritor de „un repertoriu, de dramă, în comedii naționale” și de „actori buni”, în cadrul unui teatru național. Oricît de ridicat ar fi repertoriul teatrelor noastre, cu piese străine clasice, universal răspîdite, scopul final este acela de a deștepta „în inima românului sentimentul patriotului, al gloriei și virtuților străbune”, printr-o „piesă scrisă pe subiect național, bine ales și bine interpretat”.

Patriotul a murit înainte de a-și putea vedea realizat acest ideal cu reprezentarea de altfel la Iași în premieră, la 10 februarie 1867, a primei noastre piese istorice originale, **Răzvan Vodă**, de Hasdeu (titlul definitiv: **Răzvan și Vidra**).

Cronicile muzicale ale lui Filimon au corespuns cu totul propriilor sale exigențe, atît prin pasiunea melomanului, pe care și-o dorea transmisă publicului cititor, cît și prin competență și imparțialitate. Credem însă că N.T. Orășanu s-a înșelat, afirmînd în necrologul său următoarele:

„Ca muzicant perfect, criticile sale se traduceau în limba italiană și se publicau în ziarul Italiei, unde numele lui era mai cunoscut decît în propria sa patrie...”

Că actorii trupelor italiene obțineau o versiune în limba lor, a cronicilor muzicale respective, e de la sine înțeles, știut fiind că toți actorii își fac înșiși un dosar al activității lor, în țară și în străinătate; dar că aceste cronicile ale lui Filimon ar fi apărut și în Italia și că în țara muzicii el ar fi fost mai popular decît la noi, aceasta rămîne de dovedit, iar pînă atunci stă sub semnul întrebării. Se vede că reputatul pamfletar N.T. Orășanu era tot atît de excesiv în laude ca și în sarcasmale sale³⁾.

Opera literară a lui Filimon se compune din romanul, unanim recunoscut ca primul important în literatura noastră, calitativ vorbind, din nuvela **Nenorocirile unui slujnicar** și dintr-o serie de nuvele italiene, parte integrate textului memorialului său de călătorie.

În cel dintîi studiu ce s-a publicat despre Filimon, acela al lui N. Iorga, atunci în vîrstă de douăzeci de ani (1891), **Nenorocirile** sînt analizate favorabil, dar calificate „schită”. Or, schița prezintă, după cum se știe, un moment numai sau o scurtă „felie” de viață, pe un spațiu de citeva sute de pagini, pe cînd povestirea lui Filimon își urmărește eoul în interval de cîțiva ani și cu mai multe episoade decît ceea ce numim „schită”. Nuvela se citește și astăzi cu plăcere, iar Mitică Rimătorian, eoul slujnicar, alică întrefînt de slujnice, a rămas, în tipologia arivistilor autohtoni, o figură populară. Credincios metodei pe care avea s-o amplifice în **Ciocoi vechi și noi**, povestitorul cu ambiții de sociolog își deschide nuvela cu un capitol introductiv: **Slujnicăria**, în care, spre a da deplinătatea expunerii

³⁾ Ambele de D'Ennery, în versiunea lui Pascal.

⁴⁾ Necrologul a apărut nesemnlat, autorul a fost identificat de N. Vătămanu, iar atributia a fost admisă de G. Călinescu în monografia ce i-a consacrat-o lui Filimon în 1939.

ION ANDRESCU : Pădurea

sale ulterioare, fixează chiar topografia acestui nărav în cartierele „Cuibul cu barză, Popa Chițu și Biserica lui Tircă...”

Să-l credem însă în toate sau să atribuim vervei spumoase o seamă de afirmații discutabile, ca aceasta, de mai jos? „Slujnicăria este o societate secretă ca a francmasonilor, carbonarilor și sansimonienilor...”

Aceste societăți, într-adevăr secrete, toate politice și progresiste, prima servind ca vehicul al ideilor rationaliste în secolul luminilor, a doua militînd pentru libertatea Italiei, iar ultima propunînd un ideal socialist utopic, tustrele aveau statutele lor, legau prin jurămint, membrii se cunoșteau între ei prin gesturi sau cuvinte consacrate. Nimic din toate acestea în „slujnicărie”, fenomen răspîdit poate, cînd îl denunța Filimon, dar de natură individuală și secretă, într-un fel, în măsura în care arivistul în germene se rășina totuși de mijloacele lui temporare de existență și le ținea ca atare ascunse. De altfel Dinu Rimătorian se laudă cu relații invidiabile, ca aceea fantezistă, cu o divă italiană. Așadar să nu-l credem orbește pe cuvînt, cînd autorul mai serie, în sprîjinul teoriei sale comparatiste:

„Ca societate secretă, slujnicăria are maeștrii ei, lojile, venditele⁵⁾, prozelitii și chiar cinismul ei. Deosebita este numai că doctrinele acestei societăți sînt foarte mult la degradare și materialism”.

⁵⁾ Grup de cite douăzeci de carbonari.

Slujnicăria, în definitiv, era un fenomen răspîdit, dar nu se constituise în societate secretă, nici n-avea nimic de a face cu mai sus menționatele societăți secrete.

Spirit mușcător, Filimon crede că în slujnicărie exista și „ortova poeziei”, cu pedante „citațiuni din Milton, lord Byron și alți mulți poeți păgîni și creștini”. Unuia din aceștia îi atribuia un specimen de poezie, **Ciocoiul infernal**, în care se pierdeau „logica și bunul simț”:

„Ce groaznic întuneric! / Si luna cum lucește! / Teribil suflă vîntul! / Si glasul filomelei / Imbată ochii mei! / In aste triste locuri / Si plîne de amor, / S-arată înainte-mi / Un trădător ciocoi, / Ce țara-ntrăeagă face / Să genă surzînd: / S-înfige ciocul-n sinul, / In sinul moșii sale: / S-a doua zi cu botul / Mișt d-al țării singe / Se plîmbă prin oraș...”

Bănuia oare Filimon la acea dată, cînd compunea parodie aceste versuri „infernale”, că el însuși avea să prezînte, în persoana mai complexă și mai interesantă a lui Dinu Păturică, un autentic „ciocoi infernal”? Numai doi ani separă aceste două scrieri. De valoare inegală: una doar plăcută, cealaltă, o carte cap de serie și capodopera autorului ei.

Profuza Gabrieliei Dantiș îmbrățișează toate aspectele receptării operei filimoniene.

Șerban Cioculescu

Cartea de bronz de la Lăzarea

■ PE coperta ei, portretul impunător și numele unei personalități marcante transilvănene: Joannes Kajoni (1629—1687) care, în decursul prodigioasei sale activități umaniste, a întemeiat și vestita tiparniță de la Lăzarea.

Această carte-plachetă — opera talentatului sculptor din Miercurea Ciuc, Dóczy András — a fost „editată” cu ocazia unui eveniment cultural-politic de mare însemnătate — **Zilele traducerilor româno-maghiare și maghiaro-române** —, organizat sub egida Uniunii Scriitorilor și a Editurii „Kriterion” în armonioasă colaborare cu forurile culturale din județul Harghita. Pe ultima copertă numele — ferecate în bronz — ale participanților: criticii, traducătorii, editori, istorici și critici literari români și maghiari din țară, numele celor care se preocupă îndeaproape de talmăcirea valorilor literaturii române și maghiare. Din 1974 la Lăzarea, în tabăra de creație a Prieteniei, se adună artiști plastici din toată țara, anul acesta, între 4 și 7 Iunie, s-au întîlnit traducătorii — făuritori ai punților spirituale ce leagă literaturile noastre și contribuie la conti-

nua îmbogățire a tezaurului spiritual, cimentează prietenia de nezdruccinat a tuturor celor ce trăiesc și muncesc în patria comună.

S-au citit referate și co-referate de o înaltă tinută. Au urmat discuții în decursul cărora s-a conturat și s-a aprofundat problematica multiplă a traducerilor, au fost formulate numeroase propuneri judicioase menite să îmbunătățească munca de talmăcire bazată pe criteriul valorii. Au fost trecute în revistă realizările de pînă acum, care, putem afirma cu mindrie, sînt îmbucurătoare. Editurile „Kriterion”, „Cartea Românească”, „Dacia”, „Albatros”, „Eminescu” și altele au pus la îndemîna cititorilor români și maghiari opere însemnate talmăcite cu dragoste și măiestrie. S-a discutat cu pasiune și la obiect, cu decență și responsabilitate, într-o atmosferă colegială, creatoare, în spiritul frăției și al egalității, creșterii reciproce.

Traducătorul, prin munca sa, contribuie la cunoașterea și răspîndirea valorilor spirituale, la crearea unui climat propice apropierii. Este lesne de înțeles că eforturile sale se înscriu și acționează în coor-

donate ce cuprind o sferă social-culturală largă. Cu toate acestea traducătorul deseori rămîne în anonim. Recenzenții ce relatează despre o carte tradusă de obicei vorbesc în exclusivitate despre autor, analizează cartea, valențele ei dar trec cu vederea **munca traducătorului**. Critica traducerilor este încă deficitară, deși onerele talmăcite prind grai într-o altă limbă tocmai prin truda inspirată a traducătorului.

Cerințele cresc, cartea bine tradusă — și nu numai romanul și volumele de versuri — se impune ca o necesitate vitală, dar „tabăra” traducătorilor crește prea încet. Lipsa unei generații tinere se face simțită, ca și a unei publicații de gen care ar avea menirea unui atelier.

Participanții la simpozionul traducătorilor români și maghiari și-au exprimat dorința unanimă ca această întîlnire să fie permanentizată, desigur, cu o tematică variată adaptată realizărilor obținute în domeniul traducerilor și al dezvoltării literaturilor noastre.

Balogh József

„Melancolii nu mai vind...”

ÎNCA din prima poezie a noului și admirabilului său volum (*Comedia literaturii*), intitulată *Bufnița ciuguleste frați sălbatici*, Petru Romoșan își propune o poză de poet vagant, în spirit villonesc, alcătuit din pomelnici cu numele (reale ori imaginare ale) femeilor iubite și ale prietenilor de petrecere și de înțelepciune, văitându-se de necinstea balcanică, el, Petru trădătorul, ca și cel din biblie, el, Petru spinzuratul: „În hainele mele odihnește praful a o mie de orase. / Miresmele. Turetul. Fericirea și cîntul. O mie de orase. / În cite case am înnoptat? / Cine să le mai numere? / Din citi contabilii am întilnit, cinstite fete. / Nici unul nu-mi lesi a doua oară în cale. / Moartea unui contabil s-a strecurat în casa ta. / În cite case am înnoptat? / Nici una nu m-avu mai mult de o noapte. / O noapte de dragoste: Maria, Rozalia, Margareta. / Ioana, Teodora, Marta, Magdalena, Victoria, Rada, Elena. / Ana, Maria, Rozalia... / O noapte de înțelepciune: Ioan, Augustin, Luca. / Toma, Dimitrie, Nicolae, Francisc... / O noapte de strânsingă singurătate: Petru, Petru, Petru. / „Nu va cînta bufnița de trei ori și Petru va trăda!” / spus-a Maimarele Păsărilor. / Nu a cîntat bufnița de trei ori / și Petru s-a spinzurat de becul simplu, verde, de demult”.

Aici sînt temele principale, atmosfera și stilul poeziei lui Petru Romoșan, poet care are în sine masca, jocul, deghizarea, artificul și podoaba, și-si alege ca emblemă bufnița pusă pe bufonerie (nu e doar atracția calamburului), adică înțelepciunea limbută: „Si bufnițele astea nu mai tac, / nimeni nu se gîndeste să le oarească / Si-au astuoat urechile cu ceară. / ba unii si le-au străpuns cu fierul roșu. / Nimeni nu se gîndeste să le oarească. / să le lovească peste bot, să le bage pumnul în gură. // Bufnițele astea...”. Poezia se intitulează *Bufonii*. De altfel, o altă temă este aceea a larmei de țig balcanic și pitoresc. (cu nume de femeie!), a hărmălaiei de voci și de cuvinte, a vitei dintr-un Isarlic propriu, în care, lată-l pină și pe poetul *Divinei comedii* intrînd călare pe măgar, iar noul născut al Rozaliei (ce care o mai cheamă și Floare de Măces sau Rosa Canina) este botezat Pafnutie, în

Petru Romoșan, *Comedia literaturii*, Editura Albatros, 1980.

Petre Got:

„Dimineața
cuvîntului”

(Editura Cartea Românească)

■ POET ajuns la al cincilea volum de versuri, Petre Got nu-și trădează registrul tematic, dar își concentrează expresia, lucru intru totul notabil. Poemele de acum, mai scurte, mai scuturate de caligrafii sentimentale, încearcă să îmbrace o formă mai aspră, ceea ce le conferă un aspect prozodic mai modern: „Măsori vîntul marelui blestem / Cîntecul mierlei în sticle ermetice. / Te întîlnești cu tine însuși / Prin marile orașe.” (*Monolog*).

Se menține aspirația mai vechilor poeme spre o puritate solară sau se reia sentimentul unei naturi paradisiace numai pentru că vine spre noi din secole și milenii. Pe poet nu-l sensibilizează frumusețea intrinsecă a naturii, oricît de exuberantă ar fi, ci numai vechimea ei ce ține de magia și eternitatea istoriei: „Eu sînt din Țara de vis / Din Țara Maramureșului. / E atîta lumină acolo, / că-ți vine să plîngi. / Nimeni nu moare, nimeni nu moare. / Doar într-un tîrziu se retrage / Într-o floare.” (*Rădăcini*).

Cei mai mulți din poezii transilvănene de azi pot fi apropiați ca expresie de universul poeziei lui Blaga; nici Petre Got nu face excepție din această categorie, fără să ajungă la epigonism: „Mă voi înveli în noaptea asta cu cerul, / Iar împotriva tristeței voi așeza vîntul. / Voi asculta mesajele morților / Și cum doar me lumina în arbori. / Numai eu, numai eu, numai eu, / Cocoșii sălbatici, undeva, / Singerind întunericul.” (*Cocoșii sălbatici, undeva*).

Ca și la marele său zeu tutelar există aici, în aceste poeme simple, gîndite și exprimate într-un limbaj nesofisticat, un panteism naturist; astfel, zeii care năvălesc în cetate devin arbori, izvoare sau oameni: „Au năvălit zeii în cetate: / Zeii cu trup de frunză, zeii cu trup de izvoare, / Zeii-cireșe, zeii-căpșuni, zeii-verdețai, / Umblă pe străzi, prin pietre, / în miini cu celeste ulcioare, / Pe umeri cu saci de viață. / Albe, surzînde fecioa-

re / Îi ascund sub pleoape, / O, cită mireasmă, cită eternitate, cită răcoare / În clipă incaptă. / E anotimp de ingeri pe ape.” (*Au năvălit zeii în cetate*).

Acest poem, unul dintre cele mai frumoase ale cărții, marchează și o deschidere a poeziei lui Petre Got, o deschidere care-l înscrie mai mult în zona tropică a lui Blaga, dar care-i afirmă în același timp și o anume potențialitate lirică proprie.

Întoarcerea la izvoare (temă poetică mai ales transilvană) nu produce, în interoretarea lui Petre Got, eflevii retorice sau digresiuni rapsodice baladesti, ci notații lirice sobre în care „cerul e mai bogat cu un cer”, iar „lumea-l cu citeva lumi mai înaltă”. Poetul se împrietenește, în această aventură a căutării incerturilor, cu pomii gînditori, visează fete ireale dar prezente în prelungirea razelor de soare, într-o vreme de miracole concrete, cînd „sufletul toamnei cheamă fiptini”.

O incertitudine, o întrebare aproape fără răspuns, privește întotdeauna, al poeziei ca semn nobiliar al omului și, în esență, destinul poetului: poezia „nu e o suavă ninsoare” și practica ei duce spre paradisuri întotdeauna pierdute, spre un trecut real și fantasm, spre spațiile de gratie, cînd „Cuvîntul era filon de aur”: „Planetele creșteau în vraja lui / Precum în adierea vîntului bun. / Se semăna nu-țin, mult se culegea. / Să vîndecăm Cuvîntul — vă spun, / Să-l purificăm pină-n ultimul atom; / El trebuia să fie steaua Sirius, / Steaua Sirius.” (*Riuri albe*).

Poetul este sortit să îmbrace oamenii „în vespimente celeste” și să trezească „tîmput oricînd în ei” poetul e, într-o accepție voit naivă, cel mai bogat om din lume, avînd în colecția personală cele mai frumoase tablouri, pe care i le „iscă luna în fiecare noapte pe pereți”.

Dimineața Cuvîntului menține în actualitate un poet sensibil, neafectat de moda violentelor verbale, un poet care-si mîngîie vorbele cu o tandrețe aspră, scriînd versuri ca și cum și-ar comunica niște gînduri, solicitînd „starea de spirit” a popoului, „înțeleapta lui detașare”. Steinfelditatea poemelor sale ține, prin tot ce face, de o mitologie românească din vraja căreia nu poate scăpa: „Înaltă-te gîndire trează, / Tîmput galactic să-l înfrunți; / Străbunii mei, în cer, visează, / Cosesc și ară și fac nunți”.

Emil Manu

ceritorul lumii, / mai strigă o dată (cui îi vorbește?) / «Eu nu mai am nimic ce zic, nimic de zis, / Nebunia mea sfîntă, sfîntă, sfîntă!» Amestecul de măreție și de turpitudine, de curaj și de lasitate, fac din acest copil teribil care e poetul în viziunea lui Petru Romoșan un fel de personaj de Renaștere italiană, care exclamă (într-un distih intitulat *Arta*): „Noi vrem să trăim, noi vrem să trăim / Vom purta mască tot anul”. Cariera lui începe cu coborîrea de pe soclu a „bătrînilor maestri”, răsfatii, copilăroșii („V-am adorat destul, / hai acum să stăm de vorbă pe îndelete”) și continuă cu ironizarea marilor teme clasice, într-o poezie (*lambi și trohei*) plină de umor și de curioasă vervă: „În minutul acesta al vieții mele, / în minutul acesta al vieții tale, cititor năving, / grecii nu luptă împotriva grecilor! / Auți? Grecii nu luptă împotriva grecilor! / Pină cînd grecii să nu lupte împotriva grecilor? / Pină cînd teribila armată elenă / să lupte cu pigmeii, cu papușii, cu eschimoșii? / Pină cînd invincibila armată elenă să fie astfel batjocorită? / Și ce să ne facem? Ce să ne facem? / Cum ce să ne facem, năvingule?! / Cum ce să ne facem? / Grecii să lupte împotriva grecilor! / Auți? / Grecii să lupte împotriva grecilor? / Si atunci să vezi tu, cititor năving, / Ode, epode, elegii, anacreontice. / Si iambi și trohei! Lambi și trohei!” Frumose sînt și *Descriere după natură*, *Marele Grec* (care este firește Kavafis, bine cunoscut lui Petru Romoșan) și *Astfel vorbi epigonul*, „închinare doar lui Ion Budai Deleanu”, în care tema maestrilor e din nou luată în deridere, poetul fiind gata să renunțe la Homer, Dante, Shakespeare și la ceilalți magnifici („Ajungă-le raiul!”) și să plece la luptă literară alături de Baroreu, Slobozan, Janalau și ceilalți eroi al *Tiganiadel*. E foarte firească această viziune eroi-comico-satirică a poetului care „înalta artă a măscăriciului o avea în sînge”.

În fine, ciclul al treilea aduce în centru pe cititor, care nici el nu scapă, ca să zic așa, mai ușor decît poetul însuși și decît literatura lui de verva nimicitoare și se vede răstîgînt în comedie. În *Narativul*, cititorul are ca un fel de terorist și chiar tortionar (dar din adoratie) care vrea să smulgă de la scriitor cu orice preț o mărturisire: „Povestește, cine! Taci? De ce taci, cine? / Hai spune cum te doare, cum minți, / cum te bucuri, cum

ți-e frică, / cum ai ajuns la nebunie, cum ai ajuns la nebunie. / Cum nu mai vrei să vezi nimic, / cum nu mai vrei să auzi nimic. / Tu ești onoarea, faima, salvarea noastră. // Povestește! Povestește! Povestește! // Ne-ai promis un cuvînt al zeilor / și acum taci, taci, cine! // Loviți-l! Loviți-l! Tălăți-l un deget. // Zeama roșie se întinde pe hirtie, / le picură în urechi, le înroșește ochii. // Nu plînge, adoratul. Te rugăm, nu plînge. / Și nu-ți privi mina, nefericitule. / Nu-ți mai privi mina. / Hai, spune ceva. O vorbă, doar o vorbă. // De ce te uita așa? De ce ne privești astfel? Firește, ca să se apere, ca să-i protejeze sufletul pe care cititorul l-ar dori exhibit, scriitorul are la îndemînă tot felul de mijloace, între care „minciuna” (variantele multiple pentru același sentiment) e demontată glumeț de Petru Romoșan în *Cum minte un versificator*. Însă toate prosteliile și măscările (*Istoria literaturii se amină și altele*) acestui scrib, bufniță, reptilă, bufon, cîrțită, soarece (de bibliotecă!), măscărici — am transcriș, doar, măștile rîzînde puse bine de poetul însuși pe-un caracter fîmic — se întimplă să răbufnească uneori sub forma celui mai teribil sarcasm la adresa geamănului frate, făcîndu-l cititor (*Burtă verde*): „Cum vă inverzesc burțile, domnilor! / Cum cresc, cum se umflă. / Crește cocleala, verzeala, cocleala. / Valuri de grăsimă sfîntă. / Cum vă inverzesc burțile, domnilor! / Cum ne jucăm noi, copii, poezii, îndrăgostiții, / prin iarba înaltă, / Cum vă inverzesc burțile, domnilor! / Cum vă crește iarba asta, metafora asta, prin haine: / Aproape cîmpii mișcătoare”.

În acest punct al comediei literaturii, nu putem decît încheia cu vorbele autorului însuși din poemul final (*Raiul fragilor sălbatici*): „Acesta-i povestea, așteptînd cu mare interes vestile scrise pe pergamentul de piele de căbră, pe care ultima pagină a volumului ni le promise. Petru Romoșan e un poet original, inventiv, în a cărui lirică veselie ghicim destul de des melancolia în noaptea unor mărturisiri de felul: „melancolii nu mai vind, melancolii nu mai cumpăr, / versuri nu mai scriu.”), spaima, frica (de singurătate), iar „comedia literaturii” pe care se amuză să ne-o înfățișeze azi, caoitul cu capitol, nu-i scutită de momentele ei de patetism și gravitate.

Nicolae Manolescu

Teohar Mihadaș:

„Piinile punerii
înainte”

(Editura Junimea)

■ TEOHAR MIHADAȘ a avut întotdeauna, în întreaga sa poezie, nostalgia începuturilor, a arhetipului etnic de care el și obștea lui se revendică, mindri de obirșie, o obirșie aleasă, pilduitoare și invidiabilă. Poetul a simțit, a trăit întotdeauna intens nevoia de a se legitima în lume, el și ai săi, arătîndu-și orgolios înscrișurile — care ar face cînstă oricărei înalte spîțe.

În recenta sa culegere de poeme, *Piinile punerii înainte*, apărută la Editura Junimea, din Iași, Mihadaș dă expreție în mod exemplar acestui nobil sentiment, de dragoste de țară și de neam, pe care îl monumentalizează în știutele lui acorduri solemne, majestuoase, oficiate ca în ritualurile antice, ale liricii sale de armonii și cadențe, singulare la noi — fiindcă George Murnu, la care l-am putea raporta, ca structură poetică, a strălucit în traduceri mai cu seamă, și nu în creația proprie, uitată azi.

Creșcut din lutul acesta al nostru, daco-tracic, autorul reține în primul rînd, cu suverbie, în embleme, armoariile strămoșilor localnici, a căror parte a fost preeminentă în devenirea noastră, după părerea lui, fiindcă ne-au scos în lume cel dintîi profil, ca entitate umană distinctă între alte neamuri: „Pe Soarele Bărbat, vijeliosul braț acela / Burebista, care ne-a-nmă-nunchiat cu totii, de la / Un capăt la celălalt al semînței sale. / L-au otrăvit o viperă frumoasă cu ochi reci, / Tocmită de bătrîni de la Roma și de greci” („Sub streășina a peste două mîi de ani”).

Din asemenea perspectivă, poetul va proclama eroiul românesc („Lăudă limbii române”), pe unul dintre excepționali făuritori ai acestuia, Eminescu („Imaculata solitudine”), va cînta patria: „Numele tău grea rugăciune este. / Înălțătoare soaptă și poveste. / Legendă blindă, basm tremurător. / Din alb nadir pe hierate creste” („Patria”); îi va cînta și pe năpăstuiții lui din Tauria, de departe, sub Dunăre, care

lată — se încăpățînează, refuzînd să dispare ca ramură a aceleiași etnii traco-latine („Dar nu sînt eu”, ca și „Munții” — în care nu se știe dacă sînt eroizii Carpații Apuseni, sau lanțul înălțimilor îndepărtatului și natalului Pînd — pentru autor —, apoi „Peste ne-ngăduite locuri”, „Rugă către un om milostiv” etc.).

Dar noua culegere a lui Mihadaș oferă și remarcabile poezii erotice, precum și de profundă reflecție. Astfel, într-un decor de suorarealitate ludică-magică, este plasată o fîlă de odinioară, de mare puritate, exorimată cu discreția, cu pudoarea întilnită în lirica erotică populară a macedoromânilor („Reminiscență”). Un fel de început de cîntec — sub o zare de lumină. Pentru ca în alt poem, ca o secvență finală a bucuriei întrezărite cîndva, de astă dată o elerie, o inegalabilă elezie-imprescație nemurind o „floare serentă” a sa — „Pentru cel plecat fără întoarcere” — autorul că fie celosist de stăteitoare accente de durere, amintind de Eugen Jebeleanu, încercat de același sentiment în fata necării definitive de lingă sine a ființei iubite. Accente ce transformă textul într-un tot monolitic, organic-monolitic, un monument viu al suferinței. Poem imposibil de fragmentat, pentru a cita din el.

Teohar Mihadaș, în ciuda alurai adesea imn-e din poezia sa, este perpetuu cutureierat de neliniștia. Mai mult: aș zice că neliniștea este climatul în care se produce și pe care îl emană scrișul său, atît în ansamblu cit și luat noem cu poem, pagină cu pagină (ca în proza lui poematice din „Tărîmul izvoarelor”).

Contemplînd cîloa care a trecut, pentru a răsună de unor întrebări de vînie nu ne dau pace: cine sîntem? de unde venim? încotro ne îndreptăm? — Mihadaș proiectează asupra cîloei prezente, ca și a celei dinspre îndepărtarea zării — o lumină calmă, a înțelegerii lumii și a accentării demne, a acurării condiției noastre umane, existențiale. Pe care trebuie și chiar putem să o facem mai frumoasă. De unde și armoniile seducătoare, pe care scriitorul le revarsă, generos, peste noeme, peste paginile lui de proză, peste tot ce imaginează. Construindu-și, din acest unghi, un profil ce nu se suprapune altuia, nu se confundă cu nimeni în literatura noastră de azi, fiind el însuși recunoscutibil numaidect. Ceea ce nu este puțin.

Hristu Cândroveanu

Caruselul poeziei

DIN PUNCT de vedere teoretic, poezia lui Tudor George nu este posibilă. Structural retorică și explicită, ea n-are cum să funcționeze într-o epocă a liricii eliberate de elocvență. Și totuși, această poezie există. Și există nu doar pe hirtie, ca o piesă de inventar în bibliotecă și librării, ci și în conștiința publică. Puțini iubitori de literatură nu cunosc *Balada singaporeană*. Și mai puțini n-au auzit de boemul strigăt de salut „Ahoé!”. Astfel încât, desi n-a făcut școală, poezia lui Tudor George poate fi considerată unul dintre focarele mitologiei poetice de la noi din perioada actuală.

Acest credit de care se bucură o creație lirică de factură predominant tradițională n-ar fi chiar surprinzător dacă afirmarea autorului s-ar fi produs în deceniul opt, caracterizat printr-o restaurare a tradiționalismului. Să nu uităm însă că perioada de maximă circulație a poeziei lui Tudor George se situează în deceniul șapte, adică tocmai în plin avânt de discreditare a declarativismului și de glorificare a „necuvintelor”. Iată de ce nu mi se pare deloc o exagerare să recunoaștem că „succesul” acestui poezii, departe de a se explica printr-o „prindere a momentului”, se datorează aproape exclusiv propriei sale forte de convingere.

Să răsfoim recentul volum antologic apărut în colecția „Cele mai frumoase poezii” și să încercăm să descifrăm în ce nume constă tehnica de captivare a cititorului. Prima constatare care se impune este una în legătură cu *ritmul* acestei poezii. Nu este vorba despre ritm în accepția dată cuvintului în manualele de versificație, ci despre un fel de „viteză” a înălțării cuvintelor care ne obligă, de exemplu, ca atunci când citim cu glas tare un poem de Tudor George să simțim nevoia să ne aruncăm într-un adevărat iures al declamării. Acest nesăț de a merge mereu mai departe, de a pronunța noi și noi cuvinte este provocat prin altceva decât printr-o succesiune mecanică de silabe accentuate și neaccentuate. O asemenea succesiune există și în versurile lui George Bacovia, dar nu provoacă deloc cititorului senzația urcării într-un carusel al poeziei. De fapt, la Tudor George, impresia de goană, de viteză, de dezlănțuire are drept cauză *diversitatea* aproape orgiastică a lexicului poetic. Textele baco-viene, rezultate dintr-o desăvârșită artă a monotoniei persuasive, impun o lectură reculeasă, contaminată de dezolare. Versurile lui Tudor George se caracterizează,

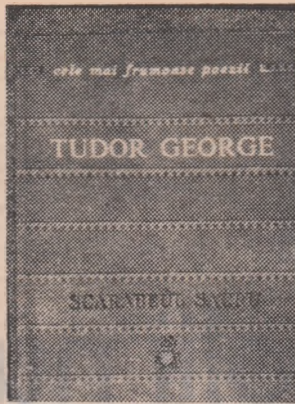
*) Tudor George, *Scarabeul sacru*, *Legende, balade, sonete, poeme*. Cuvânt înainte de Romulus Vulpescu. București, Editura Albatros, colecția „Cele mai frumoase poezii”.

dimpotrivă, printr-o varietate caleidoscopică a cuvintelor, care întreprinde dorința de a ajunge mereu la altceva.

Poetului i se pare insuficient spațiul în care evoluează. Asemenea fabulosului croitor din *Cartea Milionarului* a lui Ștefan Bănuțescu, el are nevoie să-și întindă afară, pe cimp nesfârșitul val de pinză din care își croiește poezia. Nu întâmplător, multe dintre tiradele lui Tudor George se pierd, parcă, undeva departe, în zare, stimulându-și și prin aceasta nerăbdarea de a le străbate până la capăt.

Expansiunea tumultuoasă a inspirației face să nu mai fie respectată nici o graniță a dicționarului poetic. În graba sa de a alimenta cu combustibil lingvistic urlașă și deloc economicoasă mașinărie lirică, autorul folosește fără prea multă delibere, conform unui sănătos principiu cantitativ, toate resursele care îi stau la îndemână. În absența oricărei discriminări, în textele sale își fac loc și arhaismele, și neologismele, și expresiile argotice, și formulele dialectale, și chiar o multitudine de cuvinte inventate în grabă, pentru „salvarea situației”. Productivitatea aceasta se accelerează în și mai mare măsură atunci când poemul are o tentă parodică. Iată, ca exemplu, o schiță de autoportret din *Sugestii pentru monumentul meu*: „Mantilă-aprinsă n-avui, princiară! / Un trening ponosit mi-a fost vesmintul / Și un fular cu aripa ușoară. — / Un fel de tortă ce-o smintise vântul... // Nu mi-am blejdit vreodată țărâ pe-o ureche, / Ca țestul impozant să-mi alungească — / Purtam în toată iernii-o bască, — veche, / De când s-a inventat pe lume bască!”. Intrerupem aici citatul desprinzându-ne cu greu din torantul hugolian de comparații de care uzează în continuare poetul.

Tudor George are cultul măreției, în sensul romantic al cuvintului. Toate „legende” sale — cu vizuini panoramice și cu personaje monumentale sau monumentalizate printr-o violentă schimbare de perspectivă — prezintă o arhitectură similiară cu aceea a sociologilor sau cosmogonilor romantice. Pe baza unui plan schițat în prealabil — este evident, de pildă, că în *Legenda cerbului* autorul a găsit întâi ideea metamorfozei copacului singuratic în cerb și abia apoi a trecut la scrierea propriu-zisă a poemului —, se realizează o construcție lirică de un patetism luxuriant. Tudor George dilată fiecare moment și amplifică orice detaliu dornic să trăiască beția măreției: „Cit vezi cu ochiul cimpul vast rotit / Pe mari tineri, până către baltă, / Și cit ceanul cerului boltit / Nicu un bordei, nici un arbust nu saltă // Numai acolo, iacă, la mijloc, / Cit stă asupra soarelui în creștet, / Sub patima coroanei lui de foc / Vezi un copac cu lăstărișu vestit! // A-

colo cine l-o fi semănat? / Ce vînt l-o fi adus? Ce zburătoare? / Și cit de dirz a fost, de-nrîncenat, / Pin-a crescut în pusta asta mare! // Ce desperare-a bieteii rădăcini, / Scornindu-i seya, l-antremat, năucă, / Acolo unde brusturi și ciolini / Se tîrîie-nchireții și se usucă?!”. O baladă poate mai puțin cunoscută, dar remarcabilă prin anvergura copleșitoare a reprezentării, este cea intitulată *Turmele soarelui* în care, la fel, se realizează o lentoare grandioasă în înfățișarea cirezii de vite care străbate cimpia.

Cultul măreției este sesizabil nu numai în poemele cu structură epigă, ci și în cele scrise la persoana întâi, adevărate monologuri de bard hirsut și visător, hoinar și sentimental al secolului douăzeci. Poetului îi place să celebreze, să proslăvească fiecare act al existenței, chiar și actul prozaic al întoarcerii în zori acasă după o noapte petrecută la faimosul local al tineretii sale boeme, „Singapore”: „...Cînd mă strecoar din spre cartiere, / La ceasul nopții care pierde, / Aud, cînd trec prin primăvară, / Pisicile cum trag să moară...” (*Balada mițelor*). Ca și cum fiecare moment al vieții, prin însuși faptul că a fost trăit, a intrat în legendă, autorul povesteste întâmplări dintr-o existență, în fond, comună, nespectaculoasă și reușite să ne transmită sentimentul că biografica sa are o aură de mit. Citind poemele lui Tudor George simți cu intensitate regretul că n-ai făcut parte din magnifica generație singaporeană, chiar dacă acest regret este însoțit și de un discret amuzament.

Cînd urmărește să atingă doar performanțe formale — cum se întâmplă de exemplu în așa-numitul *Sonet-glosă* care, după părerea mea, nu trebuia inclus în antologie — poetul pierde darul de a se face crezut. Însă, în general, el își păstrează acest dar, deoarece involburata emisie de cuvinte este de cele mai multe ori expresia unei impresionate nevoi de comunicare. Dealtfel, cum arăta Romulus Vulpescu într-un *Cuvînt înainte* scris cu inteligență și generozitate, „poezia lui nu trebuie judecată potrivit verificatei metode a testărilor de laborator, pe eșantioane analizabile în erubete, ci *in situ*, ca un fenomen al unei geologii particulare, cu indoiri tectonice și cu falii rupindu-se bubuitoar, în primii timpi ai Genezei”.

Alex. Ștefănescu

ANDREI ION DELEANU

● La 12 iunie a dispărut dintre noi, slăbit de o suferință îndelungată, Andrei Ion Deleanu.

S-a născut la Constanța în 1903, a urmat Dreptul, a fost secretarul primarului Capitalei, Dem. Dobrescu (1929—1933), a lucrat ca ziarist și editor, și-a câștigat existența parcurgînd, pînă azi, drumul de la dactilograf particular la co-traducător, apoi la traducător și sfîrșind prin a semna prima lucrare (*Doamna brună din Sonete*), ca autor, abia la 75 de ani. Cîtă putere de îndurare, cîtă înțelepciune și cîtă înțelegere a rosturilor lumii noastre i-au fost oare date acestui om care, după război, a trăit din traducerile sale, dar a refuzat să devină un industriaș al traducerilor, care a privit cum cei ce i-au co-semnat munca au cules laurii, însă nu și-a pierdut nicodată scînitărea și încrederea în munca lui, care combătea pierderea progresivă a vederii cu medicamente ce-i slăbeau inima, dar se îngrozea de perspectiva de a nu mai putea citi, studia, scrie, care era membru în diferite asociații Shakespearice din Anglia și S.U.A., fiind invitat la întîlnirile lor, solicitat de publicații shakespearologice, recunoscut drept creatorul unei metode inedite de traducere a Sonetelor shakespearice, metodă adoptată ca bază de studiu de două universități vest-germane și una elvețiană, însă nu a putut publica integral opera vieții sale, de excepție în cultura română — traducerea comentată a Sonetelor lui Shakespeare (peste 1000 pagini) —, din lipsă de spațiu editorial, în schimb a pornit, la peste 70 de ani, să traducă și să comenteze *Ulyse* de Joyce? Cu pasiunea sa pentru paradox, știa să facă însă din necesitate o virtute și nu regreta nici una din experiențele amare, din deziluziile, presiunile, umilințele sau dificultățile la care fusese supus din plin. Le învăluia într-o înțelegere blindă și senină și nu regreta decât că vîrsta nu-i mai lăsa destul a sfîrși ce începuse. Într-adevăr, moartea l-a răpit din camera sa de lucru, unde se retrăsese acum treizeci și cinci de ani și trăia înconjurat de familie și în compania reconfortantă a cărților.

Cu Andrei Ion Deleanu s-a stîns, probabil, unul dintre ultimii mari cărturari pe care i-a avut literatura noastră.

Gabriel Gafița

Daniel Drăgan:

„Oceanul”

(Editura Cartea Românească)

■ PROZA realității imediate, a cotidianului înregistrat reportericește, aproape fără nici o „transfigurare”, își câștigă tot mai mulți adepți. Printre cei mai recentii se numără și Daniel Drăgan, al cărui roman propune drept sntatiu epic incinta unei mari uzine brașovene, plus citeva dependențe (cămenele angajaților nefamiliști). În secvențe narative scurte, montate cu o discontinuitate cinematografică, autorul urmărește un fel de minicoflicte în care sint surprinse fle separat, fie intersectîndu-se, personaje-eșantion, considerate definitorii pentru categoria din care fac parte: tinărul timid de la țară care suferă impactul dur cu „urbanitatea” existenței, directorul democratic ce moștenește necazurile unei uzine conduse de un fost director tiranic, munci-toarea cu juvenile aspirații bovarice spre șeful secției montaj, tip cameleon de carierist, fosta șefă intransigentă din ob-sedante decenii trecută acum pe o linie moartă în ierarhia instituției, muncitorul cinstit și înșelat în sentimente, ministrul sobru și obosit etc. În conturarea caracterelor, a mobilurilor care le definesc, Daniel Drăgan nu e lipsit de o oarecare abilitate. Un portret este schițat în tușe rapide, groase, fără ezitări: „Maria Suru face parte dintre acei oameni care se atașează amintirilor de demult. După un eveniment trist, ea rămîne tristă vreme îndelungată. În bucurii, multe-puține, e sinceră. Deci generoasă. În suferință, tot sinceră. Deci periculoasă. Recunoștința și ranchiuna sint două fețe distincte ale comportamentului ei față de cel din jur. Alb-negru. Nuanțe nu există.” Manifestările ulterioare ale personajului nu schimbă nimic din datele sale inițiale, cel mult completează pe ici, pe colo, profilul deja precizat. O atitudine asemănătoare are autorul și față de ceilalți eroi ai săi ce evoluează în cadrele fixe ale unei tipologiei concepute strict.

Ceea ce se pare că-l interesează pe prozator este să reușească să ofere impresia autenticității medlului înfățișat. Vorbirea personajelor păstrează nealte-

rate toate particularitățile argotice. Abundă dialogurile în detriental observanței și al descrierii, reduse la minimum: „Muzică rock. Vin. Scrumiere. Casa doctorului Suru e plină. Dans. Palavre. Bridge. Sună telefonul. Fum. — Cete. Cineva a răsturnat vasul cu arahide. Pagubă-n ciuperci!” Romanul devine astfel expresia unei „felii de viață” transcrisă „în direct”, sarcina romancierului limitîndu-se la a înregistra fidel puținele avatururi ale realității, probabil și cu scopul de a-i reține acesteia virtuțile intrinsec satirice.

O atare experiență romanescă vizînd întoarcerea la real (și în care cartea lui Daniel Drăgan se înscrie ca una din cele mai reprezentative), prin frecvența cu care s-a impus în creațiile tinerilor scriitorilor, merită a fi urmărită cu toată atenția.

Ioan Groșan

Mihai Cantuniar:

„Plante carnivore”

(Editura Cartea Românească)

● DUPĂ hieratlsmul contemplativ, și tinzînd spre concizie aforistică în cele două volume publicate pînă acum — *Poezii* și *Ultramur* — Mihai Cantuniar confirmă și amplifică mizele debutului său printr-un nou ciclu care impune — prin tatonări lente dar decise — o înnoire de viziune, o dorință de purificare și strîngere.

Dar dacă pînă acum procedeul lui Mihai Cantuniar era de a subsuma piesele volumului său unei ordini perceptibile din exterior, în noua carte asistăm la o revizuire a acestor tendințe din perspectiva unei experiențe lucide. În mod semnificativ, titlul plachetel trimite la ideea de consumare, de agresivitate implicată actului elementar al iubirii. Deci nu *Plantele carnivore*, denumire prin care să se singularizeze simptomatic două con-

științe participante la un destin, ci simplu și definitoriu: *Plante carnivore*. Poeme ca *Întînd pe ceruri miini*, *Calcul astronomic*, *Serisoare de la țară*, *Un nu, Răgaz*, *În a zecea lună*, *Deodată omul singur*, *Teoremă*, *Poem muiat în singe*, *Despedida* țeș subteran trama unui roman de dragoste în care autorul implică elemente ale cotidianului supuse unei metamorfoze subiective.

Sursa ciclului este o dragoste împlinită, văzută acum cu o tandră disperare sau pur și simplu cu autoironia necesară pentru a regăsi echilibrul dintre lumea interioară și cea exterioară, atît timp cît autorul se așează în perspectiva devenirii lor, cu riscul asumat de a cunoaște drama indeterminării morale (v. în acest sens, *Gîndurile licențiatului de sticlă*, *Exerciții la două miini*, *Ochi fixați în spate*). Nu întâmplător autorul exorcizează în ton de lament — cu sarcasm însă — un „Infern al neputinței de-a alege / infern al necălețelor cărări / infern al ceasurilor fără limbă / și-al actelor fără urmări / Infern al viitorului tomnatec / și-al singurelor și multiple fețe / al bijubieli suave de lunatec / al tineretii ce mai tinerețe / Infern al pietrei aruncate / și al spinzătorii moi / ce se indoale sub greutate / și-aruncă trupul înapoi”.

Sensul schimbării vizează la Mihai Cantuniar o substanțialitate a cuvintului, la nivelul căruia cristalizează în mod expresiv și aproape conceptual un sentiment de situație în lume. Linia aforistică și tendința organizării materialului verbal în funcție de o atitudine, traduc în primul rînd o necesitate interioară și mai puțin un artificiu. Mihai Cantuniar își distribuie personajele sale lirice în pantomime ale singurătății sau meditației vagi.

Posturile se diversifică în desfășurarea ciclului prin schimbarea cadrului de referință și a tonului: cînd melancolic-cărturăresc în *Pe margine*, *inversunați*, cînd lucid, frizînd cruzimea.

Cele mai reușite efecte provin mai ales din ipostazierea unor nuanțe ale însingurării prin depășirea succesivă a notelor de lament. Statutul spre care năzuiește poezia lui Mihai Cantuniar e de epură sarcastică a realității.

Poetul prospectează și adîncește perspectivele debutului său, după cum vizează în mod implicit alinierea puțin tardivă, la generația lui Cezar Ivănescu, Mihai Ursachi, Marius Robescu.

Tatiana Rădulescu

Calendar

- 15.VI.1909 — s-a născut Virgil Teodorescu
- 15.VI.1915 — s-a născut Dumitru D. Panaiteșcu.
- 15.VI.1920 — s-a născut Maroși Peter
- 15.VI.1941 — s-a născut Dan Culcer
- 16.VI.1835 — s-a născut N. Nicolescu (m. 1871)
- 16.VI.1906 — s-a născut Vita Sigmond
- 16.VI.1925 — s-a născut A. E. Baconsky (m. 1977)
- 16.VI.1978 — a murit Teodor Păcă (n. 1928)
- 17.VI.1908 — s-a născut Ion Th. Ilea
- 17.VI.1913 — s-a născut Petronela Negoșanu
- 17.VI.1927 — s-a născut Sütő Andras
- 17.VI.1934 — s-a născut Valeriu Bucuroiu (m. 1980)
- 18.VI.1888 — s-a născut Victor Papilian (m. 1956)
- 18.VI.1908 — s-a născut Al. Călinescu (m. 1937)
- 18.VI.1914 — s-a născut Al. Raicu
- 18.VI.1917 — a murit Titu Maiorescu (n. 1840)
- 18.VI.1928 — s-a născut Ion Lungu
- 18.VI.1938 — s-a născut Czegő Zoltán
- 19.VI/2.VII.1899 — s-a născut G. Călinescu (m. 1965)
- 19.VI.1909 — s-a născut Tamara Gane
- 19.VI.1919 — s-a născut Mihail Joldea
- 19.VI.1925 — s-a născut Vitale Cluc
- 20.VI.1872 — a murit Neculai Scheiliti (n. 1837)
- 20.VI./2.VII.1891 — a murit Mihail Kogălniceanu (n. 1817)
- 20.VI.1893 — s-a născut Al. Hodoș (m. 1967)
- 20.VI.1913 — s-a născut Aurel Baranga (m. 1979)
- 20.VI.1922 — s-a născut Jánosházy György
- 20.VI.1975 — a murit Tiberiu Vuia (n. 1900)

Bubrică redactată de Gh. CATANA

CURIOASĂ și greu, pină la un punct, de descifrat mitologia poetică propusă de Ion Drăgănoiu*): **Poarta Fecioarei, Marele Număr, Floarea de carne, nordicul Ragnâr, Fia-ra, Pontul Tăcerii, Legea, Mireasa, Unu, Grădina, Fecioara, neuronii Aceleia...**, cuvinte (simboluri) misterioase, scrise cu majusculă, repetate în niște poeme tinerești, crispate. Ce este **Poarta Fecioarei**, cine este **Fecioara**, ce simbolizează **Marele Număr** și cine e, în fond, acest impavid Ragnâr care, coborând din Nordul îndepărtat, se împerechează cu o actriță de bulevard pe scindura **Grădinii de iarnă**, „sub reflectoare de iod”?... Închipuiri, nebunii de poet! Un poet, altfel, sentimental, sincer pină la indiscreție:

„...Eram îndrăgostit / De fostele mele neveste, dar cel mai mult o iubeam / pe Ioana, mama lui Tudor, Floarea de carne, / cu mirosul ei pătrunzător, se o-filea treptat [...]. Să nu uit: / De cum mă îndrăgostesc de o femeie, / ea se numește Ioana și-mi naste un Tudor“...

Poezia trece pe nesimțite de la o simbolică abstractă, inițială (**Marele Număr, Legea** etc.) la asemenea măturări simpatice infatuete. Gîndul duce la marele gol, la tăcerea astrelor și la osiile „spulii” care se invirt, se invirt... în timp ce simțurile proaste și curate trag spre poala unei fecioare conșciențioase: „Pe cîntec gînd / să-i stai între picioare, adică-n poala ei [vezi Shakespeare, explicație dată la subsol de poet!] unei fecioare, / privind la lume și la ce o doare...“.

Ion Drăgănoiu este, în fond, un poet inventiv, formulele lui lirice sînt uneori memorabile. Volumul de versuri de acum cuprinde un număr de 16 **Grădini de iarnă**, la care se adaugă alte patru sau cinci poeme din aceeași sferă de simboluri. Partea a doua a cărții adună versuri scrise, probabil, înaintea celorlalte. Cîteva trimit la Nichita Stănescu și la jocurile lui verbale:

„De gresala numită cerc am să fug, / am să fug, / gresala numită ochi / am s-o alung / și-am să rămîn ceva drept ca o sabie / fără învelis, fără apărătoare / un fel de semn / care n-a apucat / să se strimbe a mirare, / Gresala numită ureche am s-o astup...“.

E vorba și la Ion Drăgănoiu de durată, de punctul ce se destramă, de libertatea sferei, de **înșine inima, de omul pasăre**, de **contemplarea stării provizorii** și de **starea provizorie** ca atare, de **rotirea de aer** și de tristețea ce se dovedește a fi o mare bucurie postumă etc. Un cal vorbește într-o limbă greu de transcris pe hirtie („indjetietaiohsn /...“ ș.a.m.d.),

*) Ion Drăgănoiu, **Grădina de iarnă**, Ed. Dacia, 1980.

iar poetul stă mindru în șa și răspunde într-un limbaj mai articulat:

„Et ran et ran / ranpataplan / pădurea aceea să fie a mea...“.

gîndind în acest timp la golul dintre cei ce sînt și cei care vin. Cum se înțelege, cum se armonizează cele două limbaje? Jocul cu vorbele este, putem zice — spre a-l imita pe Ion Drăgănoiu și pe maestrul său, Nichita Stănescu — forma stării de gravitate. Cuvintele sînt lucrurile uitate în somn, cum și zice autorul într-un poem frumos:

„Cuvintele vin / din străvechea uitare / a lucrurilor / uitate în somn, / cuvintele toate / sînt numai o stare / visată de cei care dorm. / E numai de aer, / e numai de ceață, / e numai privire, / e numai mirare / această uitare măreată / și întrebătoare. / Dar cuvintele sînt, / dar vin ele oare? / Sau doar ni se pare / sau doar ni se pare...“.

Tema cuvintului, care obsedează pe poezii din generația lui N. Stănescu și Marin Sorescu, își pierde din importanță și gravitate la poezii ce vin după ei. Cuvintul e și la Ion Drăgănoiu o lume ce se destramă (**Grădina de iarnă XVI**), însă destrămarea cuvintului nu mai este resimțită ca o pierdere a identității universului. Sentimentul mai general este că poezia nu mai depinde în exclusivitate de limbaj, de aceea cuvintul nu mai este cultivat pentru culoarea, „prețul”, parfurile lui. Cuvintele sînt sărace și incolore, substantivetele mor (vorba unui poet care minuieste, altfel, cu abilitate cuvintele), poezii aleargă acum după **prada verbului**. A dispărut sensul tragic al confruntării:

„Ce fac hăitășii aceștia de vorbe, / Ogarii aceștia alergînd după a verbului pradă, / Acești nemiloși vînători ai Înțimplării?“...

CE SĂ facă?! Scriu, în continuare, poeme, folosesc cuvintele fără să mai fie preocupați de ceea ce se află dincolo de ele. Nu se lasă ispițiți de **ne-cuvinte**, nu sînt terorizați de realitatea ascunsă în sunete și litere. Este limpede: cuvintul nu mai stăpînește și nu mai trădează lucrurile. Dispare, atunci, sentimentul magic al cuvintului, dispăre credința că prin cuvînt poți ajunge la sensul profund al lumii. Moartea, zice Ion Drăgănoiu, este un spațiu necucerit „în care orice cuvînt e o laudă în zadar“. Drama rostirii nu mai angajează, în acest caz, drama existenței. „Numele nu e adevărat niciodată [...], iar ceea ce este numit nu are nume“, speculează autorul, însă înțelegem ușor că pragul rostirii nu e un obstacol, poetul nu se oprește înspăimîntat și fermecat în fața cuvintului tremurător, ambiguu. Este drept că poetul **Grădinii de iarnă** vor-

bește mereu de o **poartă**, însă poarta nu se deschide spre relieful limbajului. Cînd se deschide, poarta dă de regulă spre peisajele unei interogații din care lipsește angoasa. Ion Drăgănoiu este, în fond, un melancolic, un elegiac care își îngroașă din cînd în cînd vocea. Reveria lui este calmă și luminoasă, ca în acest poem despre **Zidul** ridicat între cel ce contemplă și lumea obiectelor:

„Eu sînt o poartă și adu-mec zidul / în care sînt menit să mă deschid, / îmbătrînesc în așteptări / și vidul de dincolo de mine a murit. / Va fi cîndva o inserare oare / atît de diafană ca să pot / să fiu un zeu, să fiu o depărtare, / o neîntoarcere din viață îndărăt...“.

Zid, poartă, vid sînt termeni (simboluri) ce vin des sub condeiul sprinten al poetului. Ele sugerează o mică dramă a cunoașterii și a comunicării. Între cele două noțiuni nu mai stă însă, repet, limbajul. Altele sînt resursele neputinței de a străpunge zidul dintre lucruri. O senzație stăruitoare, de pildă, de gol interior, de asediu, de fugă de sine și de presiune iritantă a timpului. Modelul mai îndepărtat e Bacovia, însă ideea imposibilității de a străpunge inerția materiei nu ia, aici, forme terorizante. O neîncredere, întii, în lucrurile din afară, o intristare, apoi, a spiritului tînar, vital, o teamă față de nemiscare:

„Mă știu atît de gol în nemiscare, / nu pot deschide Poarta ca să ies, / iar dincolo e o cîmpie și un soare / cu umbrel după lucrul înțeles...“.

Golul este, uneori, mai amenințător (**Mecanismul**), poarta se deschide spre marile roți de metal ale destinului. Moartea nu este pentru Ion Drăgănoiu o mare liniște, ci un „mare zgomot“. Poetul locuiește sub un clopot și prin fata ferestrei îi trece în fiecare zi o imensă limbă de gips. Poemul care vorbește despre aceste fante grave și enigmatice se cheamă **Contemplarea stării provizorii**. Morala lui este că „murim în fiecare zi / cu fiecare gîst pe care nu îl mai putem întoarce“. O prefer pe aceea, mai profund lirică și cu o imaginație mai bogată, din **Libertatea sferei**:

„Cum să apăr libertatea unei sfere / peste care iarba crește, / cum să apăr libertatea ierbii, / de păscutul cerbului, firește, / cum să apăr cerbul din cătare, / impușcat de vînător, / cum să apăr vînătorul care e udat / pină la pielea de un nor, / cum să apăr norul ce se piarde, / fiindcă l-a udat pe vînător? [...] cum să apăr libertatea sferei / de libertățile celelalte, / ale celorlalți, ale mai multora?“

Ion Drăgănoiu se mișcă, aici, mai liber, cu o agreabilă nonșalanță printre te-

mele mari și temele mici, curente, ale poeziei. În ciclul **Grădinilor de iarnă**, tonul este solemn și stilul mai crispat. Autorul face efortul de a-și construi ceea ce numim de regulă un spațiu liric: un peisaj, un număr de motive, o atitudine determinabilă față de obiectele lirice. Spațiul lui Ion Drăgănoiu este dominat de trei elemente: gipsul, zăpada și iubirea. Gipsul este lumea dură a reclusiunii. Asta la figurat. La propriu, gipsul este coșciugul în care o parte a trupului s-a închis. Luîndu-te după simbolurile ce trec prin poeme (**Marele Număr, Poarta Fecioarei** și celelalte, citate la începutul articolului) ai putea crede că poetul s-a retras în lumea pură a spiritului și se hrănește numai cu concepte. **Grădina de iarnă** este însă departe de a fi o proiectie a ascetismului moral. Pasiunile înfloresc, aici, repede, conceptele numesc mai degrabă simțirile trupului decît liniștile spiritului. Ion Drăgănoiu vorbește de **Marele Somn**, de **marile friguri**, de o mitică **Mireasă** care este așteptată și nu vine, vorbește de **Poarta misterioasă** care-l desparte de lumea de afară. Însă izolarea, absența stimulează imaginația și intrupează dorința. **Grădina de iarnă** se transformă într-o veritabilă grădină a supliciilor. Poetul face inventarul iubirilor sale și este multumit că în varietatea formelor a căutat și-a aflat mereu monada unică a feminității. „Neuronii iubirii“ își accelerează mișcarea și atunci poetul merge la infernală Poartă, pune timpla pe lemnul ei rece și strigă: „Vino Fecioară! Vino Mireasă!“. Cutreieră la altă oră și cu altă umoare „prelipceene spații“. **Prelipceene** de la, probabil, N. Prelipceanu, poetul amic. Spațiul numit astfel este un spațiu al evaziunii. Poarta lui este deschisă, vapoarele așteaptă să plece de la tîrm. O melancolie simbolistă trece prin aceste versuri:

„Prelipceene spații cutreieram. Lucid, / sub bolta indoielii ardeam răsini incete / și așteptam corabia să plece de la tîrm, / sorbind lichide care nu imi țineau de sete, / Nîngea în port și nimeni nu întreba nimic, / Poarta era deschisă și nimeni nu intrase“ [...].

DAR CE este **Grădina de iarnă**? În poemul **Ce nu este grădina de iarnă** se dă la o parte un colț al draperiei: grădina este mută, nu este un spațiu ovoidal, nu se petrece în timp, aici înfloresc **Floarea de carne** care înșală (sau nu înșală) înșelătoarea natură etc. Două lucruri certe putem deduce: **Grădina de iarnă** „nici nu este“ și, cînd totuși este, la Poarta ei așteaptă sub un sal negru **Fecioara**. Poarta, în fine, se deschide. Urmează festinurile unui anotimp tînar...

Din altă parte (**Grădina de iarnă XII**) aflăm că din solul acestui spațiu răsar trei flori: floarea de carne, floarea de gips și floarea de gheață. Symbolism numeric și pasional: toate spun poetului „sărutămă“. Există și un simbolism mai obscur și mai brutal („sămînța lăsată la Poarta Fecioarei e singurul scut“), dar pe acesta nu vreau să-l comentez.

Ideea de a compune seria acestor **grădini** îi putea veni lui Ion Drăgănoiu de la picturile lui Ion Gheorghiu, numite, generic, **Grădini suspendate**. Grădinile poetului înfloresc, repet, în umbra unei false asceze. Ele sugerează un teritoriu al interdicției (un sanatoriu, de pildă, și o convalescență lungă), un teritoriu în care pătrund, clandestin, forțele dezechilibrante ale vieții. Poemele oscilează între stilul oracular, conceptualizant și stilul ironic, prefăcut, aluziv. Îmi plac mai mult poemele (sau fragmentele) scrise în stilul din urmă. Tonul oracular și tehnica inițierii nu se potrivesc lui Ion Drăgănoiu, conceptele tenene, trufase nu stau bine în versurile lui. Cînd scrie, într-un loc, că „numărul Fiarei era Unu / și Unu eu însumi eram“, așteptăm să se deschidă, deodată, un peisaj biblic, să auzim scîrțitul osilor cosmice și gîndul să primească, înspăimîntat și grandios, imaginea marelui univers. Nu se petrece acest lucru, poemul coboară la o banală **impresie**, simbolul dinainte rămîne obscur și inutil. Noroc că poetul nu ridică decît rar (mai ales în ciclul **Grădinilor**) „întimplarea la rangul de concept“. În rest, fantezia circulează fără complexe și se lipește de lucruri mai simple și, în fond, mai favorabile poeziei autentice. Sînt lucrurile și întimplările unei sensibilități, vorba poetului, „de sine hăituite“. Hăituirea de sine îl duce pe Ion Drăgănoiu în teritoriul unei poezii interogative, sentimentale, ușor elegiacă, tulburată din cînd în cînd de gîndul necunoscutului și al mortii.

Ion Drăgănoiu își află, cu **Grădina de iarnă**, un limbaj propriu și o identitate literară.

Laurențiu Ulici

Eugen Simion

Farmecul conversației

● **ACTIV** și inteligent comentator de artă plastică și de literatură, prezent de un deceniu în publicistica literar-artistică, Valentin Ciucă a strîns într-o carte un număr de douăzeci și opt de dialoguri cu artiști plastici români de incontestabilă valoare (în pictură, sculptură, grafică, tapiserie), punîndu-le sub titlul inspirat și sugestiv **Colocvii pentru mai tirziu** (Ed. Junimea). O carte în egală măsură utilă și plăcută, cum nu se prea întîmplă cu asemenea lucrări, remarcabilă prin două calități: valoarea fiecărui interlocutor în parte și puterea de reprezentare a tuturor pentru ceea ce am numi tabloul plasticii noastre contemporane, pe de o parte, și abilitatea interogativă a autorului acestor dialoguri, știința (sau arta) lui de a pune întrebări potrivite la momentul potrivit și de a formula sintetic, fără divagații superflue, chestiunile ce-l interesează și care, aproape fără excepție, privesc lucruri esențiale pentru activitatea și creația interlocutorului. Se mai adaugă la acestea fluența literară a introducerii în atmosfera unui atelier de pictură sau sculptură; în decorul intim al artistului, uneori în biografia lui. Cu cine discută Valentin Ciucă? Lista e în sine grăitoare: Al. Ciucurencu, Ion Vlasiu, Constantin Lucaci, Aurelia Ghiță, Ion Irimescu, Lucia Dem. Bălăcescu, Dan Hatmanu, Paul Erdos, Horia Bernea, Sabin Bălașa, Ana Lupas, Viorel Mărginean, Vida Gheza, Val Gheorghiu, Aurel Ciupe, Constantin Popovici, Micaela Eleutheriade, Ion Sălișteanu, Vasile Dobrian, Ilie Boca, Iftimie Băleanu, Mihai Rusu, Iulia Hălăușescu, Spiru Chintilă, Corneliu Vasilescu, Radu Ceantea, Eugen Tăutu, Ovidiu Maitec. Indiscutabil, nume nu doar foarte

cunoscute, dar personalități înconfundabile ale artei plastice românești de azi, din toate generațiile — semn, pentru autor, de intuiție a valorilor și, implicit, de spirit selectiv. Firește, ar mai fi putut fi prezenți și alții, important este însă că nici unul din cei prezenți nu ar fi avut motive să lipsească.

Interesat în principal de concepția artistică a plasticienilor, de opiniile lor mai mult sau mai puțin adunate într-un program și de viziunea lor asupra creațiilor proprii, Valentin Ciucă a încercat și a reușit să deschidă pofta de confesiune a interlocutorilor, determinîndu-i cu suptele și tact la mărturisiri esențiale, dincolo de anecdotică, dar neocolind-o atunci cînd drumul spre esențial trece prin ea; în fiecare dialog există suficiente răspunsuri semnificative pentru ca ierarhizarea discuțiilor să nu fie operantă, între o frază a lui Ion Vlasiu, de pildă, plină de miez reflexiv („Căutam pentru talent cauze de mai mare certitudine. Voiam să-l impac cu gîndirea mea, să-i dau o rațiune de a fi. O aptitudine pe care n-o puteam supune voinței mele mi se părea primejdioasă. Să te exprimi, să poți formula idei, sentimente, să sugerezi senzații și impresii puternice în care circuitul dinamic al unei acțiuni clarificată prin forța talentului? E formidabil! Nu opera în sine, ci declanșarea unor energii, a unor valențe spirituale, acesta este talentul în efectele sale asupra vieții și, implicit, în cauza lui. Nu are nimic mistic, mai mult chiar, talentul te apropie de adevărul vieții, de realitate. Am ajuns greu la această relație a conștiinței cu talentul, solicitîndu-l mereu“), o alta a mai tînarului Val Gheorghiu despre „întîlnirea artelor“ („Cele mai puține șanse

de întîlnire rămîn picturii cu literatura. Sînt naturi atît de diferite încît nici cel mai confient computer nu va nutri speranța unei adevărate logodne. Mai ales pictura epocii moderne delimitază fără echivoc cele două naturi: ea se ferește deliberat de literatură, urmărind rigori specifice. Cu cit această pictură se menține mai departe de literatură, cu atît imaginea devine mai specifică, mai autonomă, deci mai convingătoare“) și o a treia, a încă mai tînarului Eugen Tăutu, referitoare la „sensul simbolic“ („Lumea de semne e ca neaua. Nu poți să fii fulguit dacă nu treci prin ea. Semnul poartă întotdeauna o semnificație. Sînt artiști care nu acordă atenție semnificației și atunci arta lor e haotică. O minte intuenecată e fără semnificație. Suferă și nu știe de ce. Consider că arta care poartă o semnificație clară, deci care comunică inteligent cu lumea, este calca cea adevărată. Semnele și semnificațiile în lume se pot incurca între ele. Descoperirea căii, a ordinii, este știința descoperirii adevărului. Semnificația nu e pentru a crea iluzii, ci pentru a fi. Pentru că altfel ajungi să faci sculptură ori pictură pentru orbi“) nu există decît diferența dintre personalitățile celor care le-au emis, toate trei fiind altminteri la fel de valabile și de adevărate ca mărturisire.

Colocvii pentru mai tirziu s-a vrut mai mult decît un simplu documentar de profesioniști de credință ale plasticienilor acestui timp; s-a vrut și un mesager al conștiinței artistice de azi pentru „mai tirziu“. Frumos și îndreptățit orgoliu.

Cultura națională și traduceri

Colocviul național de traduceri și literatură universală

● În zilele de 19 și 20 iunie, în Sala mică a Palatului Republicii Socialiste România au loc lucrările Colocviului național de traduceri și literatură universală, organizat de către Uniunea Scriitorilor.

ORICE cultură națională ajunge în faza sa adultă într-un anumit moment istoric, variabil de la o arie geografică la alta. Un anumit complex de factori de natură foarte diferită poate favoriza intensificarea ritmului de realizare a stadiului conștiinței de sine a unui popor, atestat în mod elocvent de modul de manifestare a spiritului său creator, de marea deschidere spre ideile cardinale care animă anumite epoci.

Dar în aceeași manieră, în istoria unui popor pot interveni alți factori care încetinesc ritmul de dezvoltare a culturii naționale și diminuează condițiile sale de recitare și comprehensiune a spiritului epocii prin cele mai diverse tipuri de claustrare, acționată pe diferite căi.

Din aceste cauze, chiar dacă se poate vorbi de aceeași structură mentis pe un anumit spațiu, cum este Europa, popoarele din bătrânul nostru continent s-au găsit multă vreme în stadii diferite de dezvoltare a culturii, fenomen care, în proporții mult mai reduse, este evident și astăzi.

Fenomenul acesta de disparitate culturală și socio-istorică a stimulat însă adeseori năzuințele de sincronizare, manifestate pe cele mai variate planuri. Dar nu este mai puțin adevărat că asemenea aspirații au fost incitate și de alți factori favorabili schimbului de idei, rezultat din convingerea că fiecare popor își poate aduce o contribuție specifică la dezvoltarea culturii și a artei, nici un individ și nici o colectivitate restrinsă nefiind în stare să înfăptuiască ceea ce poate realiza o mare comunitate umană prin anumite eforturi concentrate în aceleași direcții.

Intelegerea acestei nevoi de cooperare pusă în slujba progresului culturii și a civilizației a contribuit în mod masiv la circulația ideilor, la schimbul de informații, ca și la asumarea critică a unei experiențe cistigate pe diferite planuri de dezvoltare și în diferite locuri.

Veștii grece erau receptivitate față de culturile orientale, romanii au făcut notabile eforturi să asimileze ideile existente în filosofia și literatura greacă. Renașterea a fost larg deschisă spre înțelegerea valorilor clasice ale antichității. Iar procesul amului de modernizare a culturilor naționale, început în secolul al XVIII-lea și continuat de romantici, s-a întemeiat pe un uriaș efort de acumulare și comprehensiune a marilor valori din toate timpurile.

În acest scop, călătoriile, corespondența, traduceri, lectura unor texte originale, existente în anumite centre de cultură cu îndelungate tradiții, constituiau cele mai fertile modalități de asimilare a unor valori universale consacrate și de stimulare a spiritului creator al fiecărui popor, ca și a fiecărui individ ce năzuala să depășească un anumit soirot local.

Ne putem astfel întreba cum ar fi evoluat filosofia teoretică și socio-politică a lui Voltaire dacă nu ar fi cunoscut empirismul englez, cum s-ar fi explicat stadiul clasicizant al lui Goethe fără contactul direct cu Italia, cum s-ar fi dezvoltat romanul picaresec dacă rămânea cantonat la experiența spaniolă, ce consecințe ar fi avut descoperirile lui Copernic și Galilei dacă Descartes și Pascal nu ar fi meditat asupra lor, cum s-ar fi realizat în poezia barocă relația dintre individ și infinit, fără premisele acestei filosofii.

Schimbul de idei, concentrarea unor eforturi comune în anumite direcții, comunicarea între popoare pe diferite căi, reprezintă o necesitate constantă a vieții spirituale și materiale, chiar dacă actele de cultură nu se săvârșesc numai prin procese de continuitate, ci și de ruptură, care, la rindul lor, pot avea și ele un efect creator. Dar și ruptura trebuie să se ordoneze față de anumite modele existente și cunoscute, nu față de o stare de neant.

ÎN ISTORIA sa atât de agitată, poporul român a traversat diverse etape de deschidere și claustrare, de continuitate și ruptură, dictate uneori de propria sa voință, de spiritul său de conservare națională, dar adeseori imouise de forțe exterioare lui care l-au determinat pe un faimos și lucid cronicar moldovean să constate cu o evidentă tristețe că omul este supus vremurilor. Conjunctura în care acesta trăise nu-l putea duce decât spre o asemenea concluzie.

Dar în toate timpurile, atunci când cărturarii români dispuneau de liberta-

tea unor mari inițiative, ei s-au arătat receptivi față de toate valorile spirituale cunoscute și s-au străduit să le pună în slujba progresului neamului. Cărțile străine n-au fost privite cu ostilitate decât atunci când defaltau poporul nostru, cind ne denaturau propria istorie, făcută cu atâtea sacrificii. Dar nici atunci n-au fost trecute sub tăcere, dimpotrivă, au fost supuse cu o justificată inversurare spiritului critic. Așa au procedat cronicarii moldoveni, așa s-a comportat Maior și Șincai, a căror erudiție era pusă în slujba combaterii unor idei difuzate de savanți străini care ne falsificau trecutul din motive destul de dubioase.

În schimb, cartea străină, atunci când era socotită utilă pentru prosperitatea neamului și a culturii, era tălmăcită în limba română, adaptată, prelucrată etc., pentru a fi accesibilă unor categorii cit mai variate de cititori.

Să nu uităm că primele traduceri în limba greacă din operele lui Voltaire și Rousseau au fost realizate de cărturari români pe pământul țării noastre. S. Micu a tălmăcit în limba română scrierile filosofice ale lui Baumeister, G. Șincai a adaptat cărți de popularizare pentru țărani, iar într-o altă fază apropiată de Renașterea ardeleană, Beldiman în Moldova și unul dintre poezii Văcărești în Muntenia făceau uriașe eforturi să transpună în limba română piese de teatru de Racine.

De mai multe secole, cărturarii români și scriitorii considerau traduceri un factor de progres, o necesitate vitală de umplere a unor goluri de informație, un factor de educare a gustului literar și de stimulare a creației originale.

Ce au însemnat oare tălmăcirile lui S. Marcovici din preromanticul Young decât o constientizare a unor vestigii istorice ca simboluri ale unui trecut național de glorie; ce au reprezentat traduceri ale lui Ion Heliade Rădulescu din *Meditațiile* lui Lamartine decât un factor de incitare pentru poezii români romantici? De ce concepea oare Heliade acel uriaș proiect de traduceri de la Homer pînă la Balzac și Hegel, dacă nu ar fi fost convins de necesitatea introducerii în patrimoniul cultural românesc a marilor valori din cultura universală? Iar în disputa dintre Kogălniceanu care socotea traduceri păgubitoare pentru duhul național și Heliade, care le înțelegea rolul, experiența a demonstrat că autorul *Zburătorului* era cel care avea dreptate. Istoria a confirmat faptul că întotdeauna culturile naționale au fost amenințate de osificare și cădere în provincialism în fazele de claustrare forțată, nu în epocile generoase de deschidere. Fenomenul acesta poate fi confirmat de experiența făcută în anumite țări în diferite etape ale istoriei. El a fost întotdeauna nociv pentru progres.

Măsurile de protejare a culturii naționale cu toate valorile sale perene sînt de altă natură, deoarece nici un scriitor autentic, de o valoare certă, mai mare sau mai mică, nu cîștigă în proporții prin absența posibilității de comparare cu alți scriitori din alte țări și nici o cultură, oricît de bogată ar fi, nu poate satisface toate exigențele publicului numai prin scrierile pe care le-a produs.

MARI scriitori din țara noastră au evitat întotdeauna izolarea pernicioasă, plină de orgolii mărunte și generatoare de erori estetice arbitrare. De aceea poezi de talie europeană ca L. Blaga, T. Arghezi, I. Pillat, Al. Philippide au fost în perioada interbelică excelenți traducători ai versurilor unor mari scriitori, iar în epoca noastră această tradiție fertilă a fost continuată pe o scară mult mai largă. De la Șt. A. Doinaș, Vasile Nicolescu, Romulus Vulpescu, A. E. Baconsky, A. Rău, Marla Banuș, Nina Cassian, pînă la A. Covaci, D. Novăceanu, Eta Boeriu, Marcel Gafton, se poate menționa încă un mare număr de scriitori care și-au consacrat o mare parte a activității lor tălmăcirii unor opere străine în limba română.

Fără îndoială că în epoca noastră problema traducerilor se pune în alți termeni decât în epocile mai îndepărtate. Acum nu ne mai gîndim doar să umplem anumite goluri, să oferim publicului unele modele sau etaloane axiologice de confruntare cu operele originale.

Epoca noastră trăiește un fenomen de explozie a informației, evidentă pe cele mai diferite planuri. Pe harta culturală a lumii au apărut noi centre emițătoare de cultură, iar procesul de creație s-a diversificat în mod masiv. Timpul în care trăim demonstrează că valorile nu depind de limitele geografice ale unei țări, ci de potențialul creator al unui popor ajuns în faza de maturitate în cultură.

Dacă prin alte canale de informare, ca presa, radioul și televiziunea, omul a ajuns în stadiul unei conștiințe planetare, nu ar fi normal ca civilizația scrisului să nu poată oferi cititorilor marea muze imaginari al literaturii prin care orice individ să poată dispune de posibilitatea cunoașterii tuturor valorilor literare majore din întreaga omenire.

Dar cum nici un om nu poate cunoaște atâtea limbi cite opere din alte culturi se impun a fi cunoscute, traduceri rezezintă unica modalitate de împlinire a unor asemenea deziderate. Ritmul de dezvoltare și diversificare a literaturilor este atît de intens încît orice intîrziere notabilă, orice absențe mari, orice acte ratate, orice amînări motivate în diverse chipuri sînt de nepermis. Ele sînt cu atît mai puțin de îngăduit într-o cultură ca a noastră, care a cunoscut și trăiește încă rezultatul unor absențe, ca și unele etape de tristă claustrare involuntară.

De aceea, strategia cultural-politică din țara noastră impune înlăturarea unor absențe mai vechi, înnoirea unor tălmăciri realizate într-un limbaj perimat de multă vreme, ca și sincronizarea cu marile valori ale timpului nostru. Să nu uităm că fiecare generație, ca și fiecare individ își caută în permanență în literatură cărțile preferate, operele necesare impuse de exigențele unei instrucții umaniste, ca și de cerințele școlii. De aceea, cărțile bune nu pot fi tipărite o singură dată, dimpotrivă ele trebuie mereu editate, puse în circuitul public în tirajele adecvate stadiului de cultură la care au ajuns oamenii din țara noastră în etapa actuală. Refuzul firesc al culturii elitare nu permite nici o abatere de la principiul că o carte literară valoroasă să poată fi un bun disponibil pentru oricine.

Integrate într-un uriaș schimb de valori, traduceri nu pot să aibă un regim de existență, străin legilor interne ale democrației culturale.

Din aceste considerente, opțiunile editorilor trebuie orientate într-o dublă direcție. Pe de o parte, se impune să fie puse mereu în circulație operele clasice, versiuni vechi sau noi, să intre în spațiul nostru cultural marile absențe reprezentate de autorii clasicizați, dar netraduși încă, pe de altă parte, nevoia sincronizării cu dinamica valorilor actuale apare ca o necesitate stringentă.

Să nu uităm că în vreme ce atâtea țări se găsesc la o a doua sau a treia versiune a cunoscutului roman al lui Joyce, *Ulisse*, noi nu avem nici una, că *Omul fără înșușiri* a lui Musil își așteaptă încă traducătorul, că scrierile fraților Schlegel nu beneficiază încă de o versiune românească publicabilă, iar poezia lui Goethe, care va fi tipărită în curînd, constituie de mai multă vreme o surpriză pentru cititorii din țara noastră. Dar întrebările pot continua. Pe cînd o mare antologie din poezii baroci, pe cînd o altă antologie din poezii expresioniste, pe cînd marile programe literare din diferite epoci?

NU SE CUVINE să uităm însă că ieșirea noastră din necunoscut s-a produs de mult timp, în pofida unor etape de claustrare, iar ultimele două decenii au consemnat o grandioasă etapă de efervescență a traducerilor.

Homer, Vergiliu și Horațiu, romanul grec și poezia veche chineză, literatura precolumbiană, poezia neagră a Africii și poezia japoneză, scriitorii renascentiști și marii romantici (fragmentar uneori), romanul realist al secolului trecut și de la începutul veacului nostru etc., revin ca niște fenomene editoriale seriale, cu anumite intermitențe, în circuitul public.

Deceniul șase și șapte al secolului în care trăim ne-a confruntat cu absențele Jenante moștenite din etapele anterioare. Operele lui Kafka, Proust, Gide, Joyce, V. Woolf, Hemingway, Faulkner, Dos Passos, Steinbeck etc. se inscriu într-un

mare și lung orizont de așteptare, iar cînd au apărut, difuzarea lor a fost uriașă. Dar evident, acest orizont de așteptare nu este nici astăzi încheiat.

Cînd așteptau la rînd „clasicii secolului XX”, datorile culturale mai vechi se cereau împlinite cu prioritate. După acest mare val, plin încă de spații albe, a rîndul lui Sartre și Camus, Th. Mann, Böll și G. Grass, Eugen Ionescu și exponenții noului roman francez, Th. Wolf și Lowry, Borges și E. Sabato, Carpentier, Marquez și Scorza, Pavese, Calvino și Buzatti, J. Chabannes și Le Clézio, T. Williams și Th. Wilder, Brecht și Unamuno etc.

Un ritm precipitat de sincronizare aduce astfel în conștiința cititorilor români scriitori din etape diferite. Fenomenul acesta s-a repetat și în procesul de publicare a poeziei. De la Ronsard, poezii Pleiadei, Ch. d'Orléans pînă la Baudelaire și Rimbaud, Else Lasker-Schüller și E. Stadler, G. Benn și W. Withman, T. Hughes și S. Plath, C. Vallejo și H. Crane, Enzensberger și H. Kahlau, Voznesenski și Vasko Popa etc., traduceri refăceau drumurile creației lirice, atît de lacunar, încă, în peisajul nostru cultural, așa cum se configuraseră ele în cele mai variate direcții pe parcursul timpului.

În ultimele decenii, literatura din țările socialiste a trecut și ea printr-un amolu proces de metamorfozare. Lecturile cititorilor nu se mai puteau rezuma la citiva scriitori clasici din aceste țări. Viorobiov și Rasputin, C. Wolf și Dery Tibor, Solouhin și G. Hernady, Bulatović, G. de Bruyn, R. Klys și Vl. Paral, Slav Karaslavov și Kadare indică doar cîteva nume dintr-o largă gamă de scriitori intrați în conștiința publicului nostru.

Dar cine poate trece cu vederea faptul că în ultimele două decenii critica literară a înregistrat o eferescență și o diversitate puțin obișnuită? Or, acest spațiu efervescent de idei se cerea de asemenea cunoscut fără intîrziere.

De la G. Picon și P. de Boisdeffre sau R.M. Albères, pînă la R. Barthes, J.P. Richard, J. Starobinski, J. Rousset, Greimas, G. Poulet, sau la tendințele novatoare din țările socialiste, reprezentate de generația mai veche, a lui V. Skolovski și W. Krauss sau mai nouă a lui M. Bahtin sau I. Lotman, traseele variate ale criticii impun adăugarea unor alți exponenți ai unor direcții mai noi ca H.R. Jauss, S. Schmitt, H. Plett, Riffaterre, W. Iser, prin care practica receptării se întîlnește cu teoria textului și pragma-lingvistica.

Bilanțul traducerilor nu este nici eclatant prin succesele sale, dar nici încărcat de mari nostalgii. Este adevărat că numărul traducerilor din ultimele două decenii și varietatea lor nu cunosc un alt precedent în toată istoria culturii noastre. Numai Editura Univers a publicat în ultimele două decenii 2 272 titluri.

Dar ele nu sînt nici prea multe, cum se spune uneori, și nu reprezintă nici o zonă de activitate dezvoltată în dauna valorilor naționale.

Cercetarea atentă a hărții culturale a omenirii, ca și a marilor căutări din epoca noastră, numărul mare de opere literare care apar în diferite țări și sporirea cititorilor din aria noastră de cultură, demonstrează că traduceri literare nu sînt încă suficiente și sincronizarea lor cu actele mai recente de consacrare a unor mari scriitori din lume este deficitară, iar difuziunea lor, raportată la cititorii de astăzi, este rău proporționată.

Traducerile reprezintă cea de-a doua parte sau față a patrimoniului de valori dintr-o cultură. Într-o lume care nu se mai constituie în monade închise, ele configurează un uriaș canal de comunicare și cunoaștere între popoare. De aceea scăderea numărului lor în ultimii ani nu reprezintă un fenomen imbucriător. Dimpotrivă, acest fapt contrazice o nevoie imperioasă: menținerea cititorului în acest flux planetar al exploziei de informație.

Marile valori literare ale lumii reprezintă o realitate de care cititorul nu trebuie alienat.

De aceea credem că această realitate va triumfa, în pofida altor ipoteze sau pronosticuri care sînt străine de politica noastră culturală — deschisă spre receptarea tuturor valorilor artistice de pe toate meridianele globului.

Romul Munteanu

Bunul cel mai de preț

VISUL ecumenic al oricărui absolutism este să se vorbească o singură limbă, fixă, dată odată pentru totdeauna, fără puțința vreunor adausuri rezultând din cine știe ce noi și suspecte achiziții ale cunoașterii, fără interpretări eretice sau erori, din punctul de vedere respectiv. Utopia, care e o neputință umană rezolvată în viitor, nutrește aceeași dorință convertită în limbajul abstract: oamenii să se înțeleagă între ei pe baza unui cod generalizat. Probabil că se va ajunge cândva și aici. Nu e însă ceva iminent; n-avem de ce să ne îngrijorăm. E ca și cum n-am mai avea somn de pe acum la gândul că Europa va fi cuprinsă de gheturi și că renii tundre polare vor paște între ruinele Coliseului... Sintem siguri, puțem fi liniștiți că între timp vor mai trece multe, multe secole și milenii și că un sistem de comunicare universal valabil, până și în felul de a rosti „bună-ziuă”, ca și temuta glaciațiune, nu ne vor atinge...

Până atunci, sintem vii, vom rămâne cum sintem, ceva mai buni, și ne vom exprima, din fericire, divers, fiecăre popor în graiul său, inimitabil, cu forța victii adevărate, care nu-i omogenă niciodată...

Un leagăn vechi al diferențierilor de limbă susținute de culturi specifice, convergente în fond, deosebite în expresie, este Europa. Pe o întindere relativ mică, raportând-o la celelalte continente, aici s-au dezvoltat mai spectaculos și cu o fecunditate eterogenitate fenomenele ce au dus la apariția și înflorirea limbilor naționale purtătoare de cuvint ale unor civilizații bine definite. Renașterea scoase la iveală frumusețile nepieritoare ale antichității, redescoperind o dată cu ele propriile inteligenței omului, ca măsură a tuturor lucrurilor. Dar acestea erau privilegiile fantastice rapid derulate prin mîntea unui muribund. Epoca modernă se nașteva sondând originile. Lumea avea să devină acind complicat joc de „puzzle” în care figura umanității nu se poate reconstitui decit așezind la locul ei fiecăre parte a întregului, — fiecăre națiune cu limba și cultura ei proprie. Și iată că în plin fast renașentist și sub fascinația unor limbi moarte, vine un călugăr, posac, dur, intratabil și pune 95 de întrebări și se apucă să talmăcească în germană cizmarului Hans Sachs și a țăranelor și minerilor, a serbărilor și petrecerilor populare udate de bere, Biblia...

Simpla traducere și tipărire a unui text scos din rigiditatea lui sacră a spart cu forța talentului literar al lui Luther unitatea păstrată de o mie și ceva de ani de

universalismul limbii latine dogmatizate, catolicizate, intolerantă în contrast cu toleranța și receptivitatea ei inițială, pagină, față de celelalte limbi ale culturilor din epocă, începind cu atenienii și terminind, un fel de a zice terminind, cu civilizațiile milenare ale Asiei. Romanii, practici, adoptau zeii provinciilor cucerite, — și ce este un zeu dacă nu sublimarea unor experiențe?... — și o dată cu ei și noțiunile, cuvintele, uneori și obiceiurile legate de viața locului. Trimișind soli la senat, Spania ulterioară ceru ca, după pilda Asiei, să ridice un templu lui Tiberiu și mamei sale, citez din Tacit, traducerea lui E. Lovinescu.

A fost un destin greu de consecințe al acesteia mame a graiurilor, din al cărei nobil pintec de marmoră ne născurăm a doua oară și noi, să fie punctul de plecare al unei revoluții de cuplind imensele energii naționale, specifice. Pentru asta trebuiau să cadă și aveau să cadă pe rind și Imperiile. Universalitatea devenea astfel una de conținut, și nu o formă opresivă de cancelarie. Ea situa îndrăzneț omul înaintea propriei sale conștiințe și a cosmosului privit în mod original, de pe un anumit teritoriu și cu o anume trianșulație, cum se calculează și poziția stelelor.

Tiparul, Reforma, ca expresie a mutațiilor sociale, traducerile febrile în limbile naționale, impulsul comunicat din aproape în aproape până în țara noastră la acest fericit diacon Coresi... Inchipuți-vă miracolul literar: un text ascultat cu teamă și respect în bărboasa, venerabila, incomprehensibilă slavonă mirosind a ceară și fum, descoperit deodată, ieșit la lumină, talmăcit cuvint cu cuvint, întimplare cu întimplare, îmbrăcînd forma populară a limbii în care oamenii numeau lucrurile și fiintele, după înțelegerea lor, în care ei își împărțeau gândurile și sentimentele, în care se nașteau, trăiau și mureau, avînd pentru fiecăre din aceste stări fundamentale cite o vorbă a lor lăsată urmașilor ca „bun după moarte”, uneori neposedind decit acest singur bun, care de fapt nici nu le aparținea, fiind al tuturor... Inchipuți-vă acei inși simpli, harnici, cam grei la mîntea din cauza ignoranței; acei oameni fără abecedar și fără Eminescu; pe Coresi, alegînd anevoie cuvintele viitoareii limbi literare a Lucae-fărului, sădînd în pagina sfîntă nucleul ei radioactiv, făcînd sintagmele să se trezească din lunga lor letargie. Inchipuți-vă legendele vechi, vorbite, și care acum,

pe filele abia scoase de sub tease și care miroseau a icoane proaspăt zugrăvite, renașteau, ca și cum pînă atunci ele ar fi fost privite printr-un geam opac acoperit de colbul neștiinței; legendele străvechi arzînd cu o putere și o consecință, nebănuite, pătrunzînd în lumea înțelegerii imediate, cu poveștile de bucurie, suferință, încrețire, toate purtînd sigiliul limbii române...

COLOCVIUL traducătorilor din țara noastră, care se deschide azi în Capitală, măsoară distanța străbătută în ultimii ani sub raportul transferurilor de valori din literatura universală în românește și invers.

Știm că reciprocitatea reală, ca orice schimb, nu există decit cînd funcționează o concurență reală, deci aspră, fără rabatul calității. Nimeni nu-ți cumpără un aparat dacă structura lui tehnică nu-i bine întocmită și capabilă de un mare randament. Datele unei cărți traduse sint și mai complicate. Nu ajunge numai calitatea estetică și încălătura ei de adevăr. Există și un anumit criteriu, comercial, important desigur, n-avem încotro, — deși alta este menirea literaturii, altele scopurile și altul rolul scriitorului ca receptacol și conștiință a experiențelor acumulate.

Se mai întimplă, în alte părți ale lumii, să se facă uneori și o anumită discriminare (politică-politică) în felul în care acționa pe vremuri la noi proletcultismul, care suspecta efortul estetic și tot ce era complex. Pe de altă parte, o cultură solidă nu trebuie să se teamă de nici o confruntare de idei. Pentru că stăm sub semnul necesar al eficienței și în cultură, știm că folosul acesteia se calculează cu acei factori, cu acele dimensiuni ce permit lărgirea orizontului, adîncirea subiectelor și extinderea cunoștințelor.

Fără traduceri — și la noi s-au tradus, practic, toate operele de bază ale literaturii mondiale — nu poate exista o literatură competitivă.

Să transferăm în limba noastră, — bunul nostru cel mai de preț, — tot ce-i mai valoros în literaturile altor popoare, respectîndu-le, cum vrem să fim și noi respectați.

Un grad artistic înalt talmăcirilor, și atenție (din nou reciprocă) scrierilor românești vrednice de interes.

Constantin Țoiu

A TRADUCE

SE CUNOSC multe lucrări privind teoria traducerii. Foarte puține dintre acestea s-au ocupat, însă, de o problemă la fel de importantă, deși este vorba de terminologie: de numirea actului de traducere. După cite știm noi, singurul studiu asupra acestui aspect al traducerii l-a întreprins eminentul filolog italian, profesor la Universitatea din Padova și la Universitatea Paris IV Sorbonne, Gianfranco Folena („Volgarizzare” e tradurre, in *La traduzione. Saggi e studi*, Trieste, 1973, pp. 59-109; un succint rezumat al ideilor sale s-a publicat și în „România literară” VI, 1973, nr. 2, p. 32), urmărind conceptele în legătură cu traducerea din antichitate latină, în Evul Mediu pînă astăzi. Dacă pentru cultura occidentală traducerea are o însemnătate fundamentală în translația valorilor, de-a lungul epocilor, în cultura românească din toate provinciile românești traducerea a concretizat întreaga evoluție a literaturii din secolele XVI-XIX.

În Europa antică și medievală, termenii care denumesc actul de a traduce au la origine, gr. *metafero*, calchiat în lat. *transferre*; în latină, însă, apare și (*con*)*verttere* (sau *verttere*, „a întoarce”), mai ales atunci cînd este vorba de traducerea artistică (opuse verbului *scribere* „a scrie, inventînd”; cf. *Philemo scripsit, Plautus vorit barbare*). Cu același sens se întrebuintă în latina tîrzie și *mutare* (la Seneca și Quintilian), alături de *transferre*. Din derivatul său *translatu*s, se creează *translare*, care avea avantajul de a unifica terminologia (*translatu*s, *translatio*). În orice caz, termenul *transluduce*re nu apare în antichitate, nici în Evul Mediu.

Termenul *traducere* este de origine umanistă italiană, mai precis florentină. Un valoros cercetător italian, Remigio Sabbadini, i-a descoperit primele atestări: în opera lui Leonardo Bruni (1350-1463), în sec. XV (mai exact, 1420). Termenii români aparțin sec. XV-XVI: fr. *traduire* (1480), sp. *traducir* (1493-1495), cat. *traduir* (1507), pt. *traduzir* (sec. XVI). În română, termenul este mult mai recent; lipsîndu-ne un dicționar de prime atestări ale neologismelor românești, credem a putea situa cele dintii utilizări ale termenului în *Omnia de lume...* „tradus și adaus” de Vasile Gergely (1819), precum și

în opera lui Ion Heliade Rădulescu (*traduce, traducție*: cf. *Asupra traducției lui Omer*, 1837): termenul este un calc după italiană (prin latină).

Dar pînă în sec. XIX, care erau termenii românești pentru a denumi conceptul „a traduce”? În sec. XVI, Coresi (*Întrebare creștinească*) folosește a scoate: *nește creștini... scoaseră cartea din limba sîrbească pre limba românească* (1559). Așa cum a arătat Florica Dimitrescu (*Tetraevanghelul lui Coresi*, 1963, p. 14), Coresi distinge între a scrie (cu tiparul) sau a tipări și a scoate „a traduce”: *scri-su-o-am aceste Psaltiri cu otvet, de-am scos de Psaltire sîrbească pre limbă românească, să vă fie de înțelegătură și grămăticilor (Psaltirea slavo-română)*. În *Paalia* de la Orăștie (1581), în schimb, se întrebuintează a scoate și a întoarce: *cinci cărți ale lui Moisi, prorocul, carele sint întoarse și scoase din limba iudevească pre grecește, de la greci sîrbește și într-alte limbi, den acealea scoase pre limba românească* (ed. Viorica Pamfil, 1968, p. 2).

A întoarce „a traduce” apare și în *Floarea Darurilor* (1700) a ieromonahului Filothei, cel care o au întors spre cea de moșie și de obște limba noastră românească (Gaster, *Crestomație română* I, p. 340), tot astfel cum ne întimpină în *Istoria teroqlifică* a lui Dimitrie Cantemir. Dar mai frecvent este întrebuintat a întoarce cu sensul „a traduce”, de către cărturarii Școlii Ardelene: îl întilnim atestat la Radu Tempa (*Gramatică românească*, Sibiu, 1797): *întoarcerea oareșcăroră cărți bisericesti în limba noastră (Școala Ardeleană* I, ed. Florica Fugaru, p. 213), în *Istoria Syndipii Filosofului* (1802), care mai întii s-a întors din limba persană în elinească (*Școala Ardeleană*, ed. cit. I, p. 297), la Gh. Sîncei (*Ulfula acesta au întors S. Scriptură în limba goticească, Hronica Românilor* I, ed. Fl. Fugaru, 1967, p. 95), la P. Maior și la alții.

Alături de acești termeni, actul de a traduce era denumit și prin alți termeni de origine străină. În sec. XVII, în *Noul Testament* de la Bălgrad (1648), se întrebuintează a izvodi (din v. sl. *izvoditi* „a extrage, a scoate, a traduce”, de bună seamă, termenul după care era calchiat rom a scoate „a traduce”): *acest Testament l-au început a-l izvodi eromonah Selivestru... am scotit și pre izvodu lui Eronim, carele au izvodit dintiiu din limba grecească (Predoslovie către cetitori)*. Fo-

losirea lui a izvodi, alături de a scoate, pentru a desemna noțiunea „traducere”, este indicul unui stil savant, înalt, care caracterizează traducerea *Noului Testament* din 1648 (de obicei, a izvodi era folosit cu sensul mai larg de „a inventa, a născoci, a descoperi”). Tot în sec. XVII apare și a talmăci, de aceeași origine slavă (v. sl. *tlumaciti* „a tlumi, a interpreta”): îl întilnim, la începutul secolului, într-un fragment *Pentru curăție, cum nu să cade nici celorla ce simtu însurați să să tăvălească todeauna în păcate* (ante 1618): *altuia de-a talmăcirea în limbi, altuia de-a spunerea de înțeles* (Gaster, *Crestomație română* I, p. 51) și, mai tîrziu, pe la 1646, într-o *Carte românească de învățătură: Evstratie vel loqofet, de am scos aceste pravile și le-am talmăcit den scrisoare grecească pre limbă românească ca să poată înțelegi toți* (Gaster, *Crestomație română* I, p. 119) — probabil și acesta un termen cult. Talmăci este mai frecvent folosit către sfîrșitul secolului (cf. *Psaltirea de-nțăles* Iași, 1680: *rumînă nu să potrivește cu sîrbiia, pentru căci că s-au talmăcit de pe izvodu lui sveatîi Ieronim, carile-i eliniaste și latiniaste și evreiaște; Biblia de la București, 1688: a noștri oameni at locului nu numai pedepși întru a noastră limbă, ce și de limba elinească avînd știință ca să o talmăcească; ...măcar că la unele cuvinte să fie fost foarte cu nevoe talmăcitorilor pentru strîmtarea limbii românești*, Gaster, *Crestomație română* I, p. 280). În sec. XVIII, talmăci devine termen popular: îl întilnim în *Gramatica românească* a lui Radu Tempa (1797) (*s-au talmăcit și cărțile bisericesti despre limba grecească în slovenească*), tot astfel cum apare și în sec. XIX (*Istoria Syndipii Filosofului: înțelepciunea cea minunată a filosofului Syndipa, talmăciită pe limba românească, Școala Ardeleană* I, ed. Fl. Fugaru, p. 297).

Pe lângă toți acești termeni, trebuie să menționăm și a pface, pe care îl întilnim, în Transilvania, la începutul sec. XIX. În aceeași *Istoria Syndipii Filosofului* (1802), se arată că a fost acumă, din limba elinească pfacecută în românească, iar întimplările lui Telemah... întocmîte de Fenelon, Arhiepiscopul Cambrei, au fost acum întii de pre limba italienească pre limba românească pfacecute de Petru Maior de Diclo-Sămărtin (1818). Este foarte probabil ca acest termen să fie un calc după germ. *umarbeiten* „a prelucra” (la rîndul său, calchiat după lat. (*con*)*verttere* „a întoarce, a transforma, a pface”).

În sfîrșit, un termen care merită atenție — deși este sporadic utilizat — este a români „a traduce, a adapta în limba română”. Îl întilnim, în Transilvania, pe la începutul sec. XIX: *Ioan Barac a românit Amlet — Prințul de la Dania* (Ioan Massoff, *Teatrul românesc*, 1961, v. 144), iar, în 1830, Ion Heliade Rădulescu vorbea despre C. Aristia: *cel carele ne-au*

tradus pe limba noastră Iliada și Odiseea lui Omer, aceste cărți bine rumănite (DLR, s.v.). Chiar Al. Odobescu, mai tîrziu, folosește verbul a români: *a cere de la scriitorii români... o perfectiune de stil clasic, totdeauna în raport cu aceea a autorului pe care ei au a-l români* (DLR, s.v.). Formația lexicală aminteste de termenii romanici de tipul *romancier* (fr. *romancier*, *enromancier*, sp. *romancear*) sau it. *volgarizzare*, cu același sens general „a adapta”.

Iată, asadar, că termenii românești care denumesc actul de a traduce dezvoltă pînă trunderea pe teritoriul cultural românesc a terminologiei medievale a Europei latine. A întoarce (sec. XVIII) și a pface (începutul sec. XIX) dovedesc prezența conceptului exprimat de lat. (*con*)*verttere*. A scoate (sec. XVI-XVII) este un calc după v. sl. *izvoditi*: sensul „a traduce” este, în acest caz, alăturat sensului „a crea, a inventa, a scrie”. Termenii, de bună seamă, la origine, neologisme, *izvodi* (sec. XVIII), *talmăci* (sec. XVII-XVIII) par a fi caracterizat o anumită *ecriture savante* a traducătorilor religioase întreprinse de cărturari eclesiastici din rangurile înalte ale ierarhiei bisericesti (cf. sensul ermeneutic „a tlumi a exolica, a interpreta” al v. sl. *tlumaciti*): traducerea este considerată o exegeză). Tot astfel, a români are sensul „adaptare în limba română”. Fată de toți acești termeni, a traduce, creat și pus în circulație în sec. XIX, înseamnă și o concepție modernă, occidentală, despre actul de a traduce. Traducerea nu mai este „copie”, „creație”, „interpretare”, „transformare”, „adaptare”, ci, pur și simplu, un act de translație a valorilor culturii.

Acesta corespunde, dealtfel, cu tendințele culturale promovate de Heliade, care, în cadrul *Societății Literare* promova „încurajarea spre traducțiuni în limba patriei”. Să nu uităm că Ion Heliade Rădulescu a inițiat *Biblioteca universală*, care avea să cuorindă pe „cei mai remarcabili autori antici și moderni”, ale căror scrieri au contribuit spre împlinirea faoței mari a civilizației, spre formarea minții și inimii umane, spre perfectia omului”. Termenul *traducere* a apărut, asadar, în contextul vast al deschiderii culturii românești către Occidentul european, al ceea ce noi am numit *Individualitatea limbii române între limbile romanice*, 2, 1978) occidentalizarea romanică a limbii și a culturii românești moderne.

Limba culturii românești se dovedeste a-și afirma, în conceperea și denumirea actului traducerii, conștiința individualității sale specifice. Traducerea a reprezentat, pentru români, mai întii, un act de asimilare a valorilor, iar, mai tîrziu, un contact necesar cu cultura lumii.

Alexandru Niculescu

Congres A.I.C.L. la Helsinki

● În zilele de 24, 25 și 26 iunie va avea loc la Helsinki, organizat cu sprijinul Uniunii Criticilor Finlandezi, cel de-al VI-lea Congres al

Asociației Internaționale a Criticilor Literari (A.I.C.L.).

Tema reuniunii: **Ro-lul criticii literare în dezvoltarea culturală.**

Neapole în desenele lui Goethe

● 70 din cele 3 000 de desene pe care Goethe le-a realizat în timpul călătoriei sale în Italia — desene păstrate în arhiva din Weimar — sunt expuse în prezent la Palazzo Reale. În 1787 marele poet a locuit timp de o lună la Neapole. „Dacă la Romă te simți cuprins de dorința de-a studia —

nota Goethe în *Călătorie în Italia* — aici, la Neapole, simți numai dorința de-a trăi”. Vezuviul, marea, colinele, ruinele devin pentru el elementele unui mare spectacol pe care-l schitează încercându-l nu cuvintului ci desenului. În imagine — unul din desenele lui Goethe.

De Filippo — octogenar

● Cu ocazia împlinirii vârstei de 80 de ani, celebrul actor, dramaturg și regizor italian Eduardo de Filippo (E. Passarella, n. 1900 la Neapole) a acordat săptămânalului „Panorama” un interviu în care face o retrospectivă a vieții și activității sale artistice. Printre altele, el declară cu privire la crearea propriului său teatru: „L-am

intemeiat învățând din greselile altora... Cum am făcut-o? Pe ce drum am mers? Nu știu dacă pot răspunde la aceste întrebări. Aceasta este sarcina istoricului, a criticului...” Cu același prilej, în semn de omagiu, Facultatea de Litere și Filosofie din Roma i-a acordat lui De Filippo titlul de doctor honoris causa.

Tatăl lui Gustave Flaubert

● Cu prilejul centenarului marelui scriitor francez, „Le Nouvel Observateur” a publicat un interesant documentar, cuprinzând, între altele, date asupra tatălui, doctorul Achille-Cleophas Flaubert, chirurg-șef la Rouen, care, timp de trei decenii, s-a bucurat de o excepțională reputație: membru al Academiei din Rouen, membru asociat al Academiei de Medicină, distins cu o serie de înalte decorații. A murit în 1846, când împlinise abia 60 de ani, lăsând o „avere onestă”, în bunuri funciare, situate mai ales la Deauville. (În imagine: portretul semnat de J. Court).

Poeziile lui Klaus Rifbjerg

● În „Colecția operelor reprezentative”, publicată de UNESCO, în colaborare cu editura Seghers, a apărut recent un volum de versuri ale poetului danez Klaus Rifbjerg, traduse în franceză și prezentate de Régis Boyer. Născut la Copenhaga, în 1931, Rifbjerg și-a început activitatea în ale scrisului ca jurnalist, sembind în ziarul „Information” și „Politiken”, dar mai ales în prestigioasa revistă „Vindrosen”. Ca poet el se face de asemeni remarcant încă de foarte tânăr. Volumele sale de versuri se înscriu într-un larg registru tematic și într-o modalitate modernă. Rifbjerg pronunțe în esență o meditație asupra responsabilității omului contemporan în fața vieții.

Ediție omagială

● Comemorarea a 175 de ani de la moartea lui Friedrich Schiller (1759—1805) a prilejuit, în R. D. Germană, mai multe acțiuni de amploare: re-deschiderea Muzeului Schiller de la Weimar, reprezentarea pe scenele mai multor teatre a pieselor **Hoții**, **Conjurația lui Fiesco**, **Intrigă și iubire** etc., precum și editarea **Operele** lui Schiller în 10 volume. Primul volum, aflat sub tipar, cuprinde versurile, iar următoarele tomuri: piesele de teatru, studiile istorice (Ce este și în ce scop se studiază istoria universală, Istoria războiului de 30 de ani etc) și estetice (Despre arta tragică, Despre grație și demnitate, Despre poezia naivă și sentimentală, s.a.).

„Dicționar internațional al artelor”

● Pierre Cabanne a publicat la editura pariziană „Bordas” un „Dicționar internațional al artelor” în două volume, cuprinzând 4 000 de note despre artele din toate epocile și din toate domeniile. Un accent deosebit este pus asupra perioadei moderne și contemporane. Se remarcă calitatea deosebită a articolelor de sinteză semnate de P. Cabanne.

Solohov și arta deschisă

● La Editura Sovremennik a apărut lucrarea criticului Feodor Biriukov, **Artă deschisă a lui Mihail Solohov**. Autorul, cunoscut exeget solohovian, folosește, de data aceasta, unele metode ale criticii mai noi spre a lumina multiplele sensuri ale operei celebrului prozator.

Cornelius Ryan, jurnal

● La New York a apărut **A private battle** de Cornelius Ryan, jurnalul fragmentar pe care acesta l-a ținut aproape 5 ani, timp în care a luptat cu necruțătoarea boală care l-a răpus la 23 noiembrie 1974. Jurnalul a apărut în îngrijirea lui Kathryn Ryan, soția celui care a scris **Zina cea mai lungă**.

Tema contemporană

● „De ce preferați contemporaneitatea?” — este tema unei anchete publicate de revista bulgară de literatură și artă „Obzor” în numărul ei cel mai recent (48). La întrebările anchetei — „Ce influență au schimbările vieții moderne asupra operei dv. ? Mijloacele de expresie ale temei contemporane sînt într-adevăr moderne?” — au răspuns cu idei și opinii interesante scriitorii Kamen Kalcev, teatrologul Liubomir Tanev, pictorul Rumen Skorcev, dramaturgul Dragomir Asenov, criticul literar Efrem Karanfilov, dirijorul Dimitri Manolov și compozitorul Krasimir Kurkeinški.

Texte de literatură chineză contemporană

● La Shanghai a fost publicat recent un volum intitulat **Texte de literatură chineză contemporană**, cuprinzând opere de Yu Dafu, Yao Xulay, Ding Ling, Yu Pingfang și un articol teoretic, **Problema în literatură**, de Chen Duxiu. Este cea mai importantă culegere de texte din cadrul unui proiect editorial menit să pună la dispoziția facultăților de litere materialele fundamentale pentru studiul creației literare chineze contemporane (1919—1980). În total vor fi 18 volume (pînă acum au apărut primele 8), ansamblul lucrării cuprinzând **Documente referitoare la mișcările literare, Nuvele, Poeme noi și Piese într-un act**.

1 000 Picasso la New York

● Ca pentru a-și lua rămas bun de la celebra **Guernica** (tablou care, în septembrie, intră, în sfîrșit, în patrimoniul Spaniei), Muzeul de artă modernă din New York a organizat cea mai mare retrospectivă Picasso: peste 1 000 de opere, din toate părțile lumii, sînt expuse pentru trei luni în atenția publicului american și, desigur, nu numai american...

Emisiuni Paul Celan

● La zece ani de la moartea poetului Paul Celan (1920—1970), postul de radio „France-Culture” i-a consacrat o culegere de emisiuni în care au fost comentate poezii din volumele **Nisipul din urne** (1949), **Mac și memorie** (1952), **Din prag în prag** (1955), **Gratiile limbii** (1959), **Trandafirul nimănui** (1963), precum și poemul **Todesfuge**.

Beryl Bainbridge

● Beryl Bainbridge este considerată ca unul dintre cei mai buni tineri romancieri englezi, iar printre femeile scriitoare care au dominat în decurs de mai multe generații romanul de limbă engleză, una dintre cele mai remarcabile. Împreună cu Iris

Murdoch, Margaret Drabble, Susan Hill, Jennifer Johnston și Margaret Forster, printre altele, ea continuă o tradiție literară care a început cu Jane Austen și surorile Brontë și a obținut deplină autoritate cu Virginia Woolf. Beryl Bainbridge (în imagine) își construiește cărțile pe teme de actualitate, vădindu-se preocupată de soarta valorilor în societatea de astăzi. Ea își explorează situațiile romanești cu seriozitate existentială, avînd însă grijă să-și păstreze simțul umorului cînd le descrie. Romanele ei cele mai apreciate: **A Quiet Life** (O viață liniștită), **Harriet Said...** (Harriet spune), **Sweet William** (Blîndul William), **The Dressmaker** (Croitoreasa), **The Bottle Factory Outing** (Fabrica de sticle).

Un document autentic

● La începutul războiului civil din Spania, cunoscutul regizor olandez Joris Ivens a realizat filmul documentar **Pămîntul Spaniei** al cărui comentariu a fost scris de Ernest Hemingway. Filmul, rămas multă vreme necunoscut marelui public, a fost recent programat la televiziunea spaniolă, bucurîndu-se de un mare interes datorită, între altele, calităților sale de autenticitate.

Premii

● Atribuit anual, „Premiul pentru pace al librărilor germani” a fost decernat anul acesta, la Frankfurt, poetului din Nicaragua, Ernesto Cardenal, pentru întreaga sa creație literară. Premiul pentru traduceri „Johann-Heinrich Voss”, pe anul 1980, a fost atribuit traducătoarei Annemarie Schimmel, profesoară de științe islamice la Universitatea Harvard (Cambridge).

Am citit despre...

Cei mai mari binefăcători ai omenirii

● PRIVILEGIUL de a deschide ochii într-o familie luminată, generos laică, de a nu fi fost nevoită să mă smulg singură din năclăiala superstițiilor și a bigotismelor, l-am avut, Modelele morale pe care mi le înfățișa cu evlavioasă admirație tatăl meu, medic ager, cu idei și intuiții îndrăznețe, întîmpinate rece și arrogant de ierarhia profesională, se numeau Harvey și Semmelweis, William Harvey și Ignaz Philipp Semmelweis, doi martiri ai celei mai importante dintre științe — cum m-a ajutat să înțeleg că este medicina. Harvey, cel supranumit de somitățile medicale ale Angliei din vremea lui — începutul secolului XVI — „circulator”, în sensul latinesc al cuvîntului, adică șarlatan, pentru că îndrăznise să susțină, contrar dogmei scolastice, că singele circula prin vine (abia după două secole aveau să fie luate în seamă și dezvoltate descoperirile lui de către celebrul fizician Lavoisier, care a stabilit și legătura dintre circulația singelui și respirație și a murit ghilotinat, după ce unul dintre judecătorii lui proclamase că Republica Franceză n-are nevoie de savanți), și Semmelweis, cel proscris, la jumătatea veacului trecut, de confrăți și inchiși, în cele din urmă, într-un azil de nebuni, pentru că își insultase tagma, pretinzînd că studenții la medicină sînt cei ce incubează ucigătoarea febră puerperală în maternitatea clinicii vieneze, moșînd femeile fără să se spele pe mîini după disecții, și propovăduind o erzie nemaiauzită: aseptia.

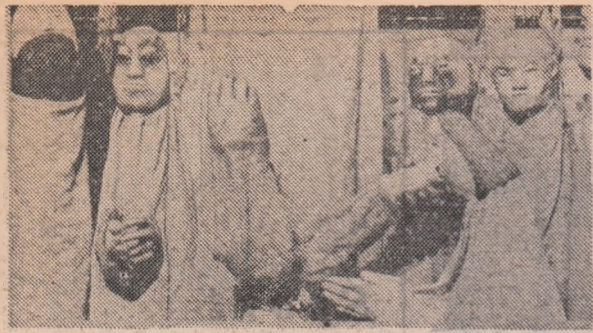
Era, în această obstinată cultivare a memoriei unor iluștri deschizători de drumuri, ținută în loc de iremediabila limitare intelectuală și de confortabila ancorare în tradiție a confratilor lor, un protest implicit împotriva lipsei de înțelegere cu care au fost întîmpinate propriile lui tehnici terapeutice inovatoare — validate ulterior, în forme aproape identice, de alții mai răzbătători, sau favorizați de condiții schimbate. Tot de mică am învățat și cit de nocivă este, din toate timpurile, sfidarea strădaniilor eroice ale pionierilor medicinii — dintre care mulți și-au pus în joc sănătatea și viața, experimentînd pe ei înșiși și pierzînd,

nu o dată, întreaga miză, la această ruletă a morții — prin reclama ireponsabilă făcută unor așa-zise remedii-minune, în realitate fie, în cel mai fericit caz, simple „placebo”, adică apă de ploaie, fie, mai adesea, substanțe și proceduri de-a dreptul contraindicate.

În cartea **Exploratorii corpului omenesc**, de Steven Lehrer — pe care aș dori din tot sufletul s-o găsesc, cit mai curînd, în librării, în versiune românească — i-am reîntîlnit pe Harvey, pe Semmelweis și zeci de alți mari binefăcători ai omenirii, cu povestea lor adevărată, mai fascinantă decît versiunea simplificată auzită în copilărie. Toate bătăliile câștigate din antichitate pînă în zilele noastre împotriva molimelor, armele numite vaccin, sulfamidă, antibiotice, victorie tactică numită anestezie, feluritele obstacole doborîte de chirurgie, celelalte cuceriri extraordinare ale învingătorilor maladiilor, înfrîngerile lor temporare, sînt istorice, așa cum e drept, pornind de la biografiile și de la destinele unor oameni ca Ehrlich, Fleming, Galen, Koch, Pasteur, Halsted, Cushing, Salk, Jenner, Pauling. Iată un singur citat care, pe noi, cei ce cunoaștem episodul, ne poate edifica asupra acurateții documentării și temeiniciei întregii lucrări. După ce exome disputa dintre echipele Banting-Best și Macleod-Collip pentru prioritatea în ceea ce privește descoperirea insulinei, Steven Lehrer continuă: „Din păcate, în această ciorovăială lipsită de eleganță a fost ignorată total opera altui cercetător în domeniul diabetului, Nicolae Constantin Paulescu. Paulescu, un fiziolog român, începuse să se intereseze de problema diabetului încă de pe cînd lucrase, ca student, cu Mering și cu Minkovski. În 1916 a descoperit că un extract pancreatic injectat unui cîine diabetic determina dispariția imediată, deși temporară, a simptomelor. Cercetările lui au fost întrerupte de primul război mondial, dar în 1920 a fost în măsură să le reia. În august 1921 și-a publicat rezultatele, care dovedesc în mod convingător că izolase insulina și o folosise pentru a reduce nivelul zahărului în sîngele unor cîini atît normali cît și diabetici. Printr-o regretabilă omisiune, Comitetul pentru Premiul Nobel n-a ținut însă seama de Paulescu atunci cînd a decernat premiul pe 1923, ceea ce a produs o considerabilă nemulțumire în România. Cu mulți ani mai tîrziu, profesorul Tiselius, conducătorul Institutului Nobel, a recunoscut că Paulescu merita premiul cel puțin deopotrivă cu Macleod și cu Banting.”

Felicia Antip

Penderecki la Komische Oper

● Sub bagheta autorului, Concertul pentru vioară de Krzysztof Penderecki a fost prezentat pentru prima dată în R.D.G. în interpretarea orchestrei Operei Comice din Berlin, având ca solistă pe tinăra violonistă poloneză Kaja Danczowska.

„Bread and Puppet“

● La „Théâtre de l'Est parisien“ au avut loc, între 10 și 14 iunie, spectacolele celebrei „Bread and Puppet“, formată în timpul războiului din Vietnam, ca una din cele mai sugestive inițiative

artistice de teatru militant. Caracteristica: spectacolele sunt realizate cu păpuși uriașe ca în vechile carnavaluri sau alte serbări populare (în imagine), însoțite, de asemenea, de muzică veche.

„Albumul“ lui Martin Scorsese

● Presa franceză a întâmpinat cu interes acest film oarecum autobiografic al regizorului Martin Scorsese (realizator, între altele, a trei filme ce i-au adus celebritatea: *Soforul de taxi*, *New York, New York* și *Ultimul vals*). „Albumul“ are două părți. Cea dintâi, intitulată *O istorie orală a Americii*, e considerată cea mai reușită. Scorsese își prezintă mediul familial; mama și

tatăl evocă împrejurările cînd, prin 1890, părinții lor s-au instalat într-un cartier sărac al New York-ului, de unde Martin avea să pornească spre a cuceri Hollywood-ul. În a doua parte, intitulată *American Boy*, Scorsese și-a propus, prin intermediul colaboratorului său Steven Prince, să înfățișeze un tip din „noua generație“ americană. „Eroul“ s-a născut la Long Island, mediu cu totul opus, deci, „micii Italiei“ a lui Martin; lansat în show-business, el cade victimă drogului; pasionat de arme, ucide...

Acest izbitor contrast constituie dialectica „Albumului“ lui Martin Scorsese, film intim, realizat — se spune — în două sfârșituri de săptămînă, cu un aparat de 16 mm și cu concursul citorva prietenilor. (În imagine: Martin Scorsese într-o secvență din partea întâi a filmului său).

Premii literare americane

● Oficialii care decernază premiile „American Book Awards“, o versiune extinsă a celebrilor „National Book Awards“, au desemnat cartea lui William Wharton, *Birdy*, drept cel mai bun roman de debut publicat în 1979. Wharton este pseudonimul unui pictor american care trăiește la Paris. Cele dintîi „American Book Awards“ au fost atribuite pentru 34 de scrieri în cursul unei mari ceremonii la New York. Anul trecut premiile n-au putut fi decernate, deoarece editorii nu au mai vrut să le finanțeze, sub motiv că ele favorizează cărți puțin citite. Premiile T.A.B.A., patronate de Asociația Editorilor Americani, au fost diversificate, astfel încît să poată fi atribui-

te unor noi categorii de cărți care apar în editii de buzunar, ca și cărțile de aventuri și de ficțiune științifică. Unul dintre laureați, William Styron, cu a sa *Sophie's Choice*, s-a alăturat romancierilor Norman Mailer și Philip Roth în cererea ca scrierile lor să fie scoase din competiție. Motivul lor este că premiile T.A.B.A. sînt guvernate de „considerente comerciale și de relații publice care n-au mai nimic de a face cu recunoașterea meritului literar“. Printre cărțile premiate se numără autobiografia actriței Laureen Bacall, o carte de bucate și volumul memorialistic al lui Henry Kissinger, intitulat *Anii de la Casa Albă*.

Un Oscar al cinematografului chinez

● 18 artiști și regizori din Republica Populară Chineză au primit premiul *O mie de flori* — cea mai înaltă distincție a cinematografului chinez. Laureații au fost desemnați în urma unui referendum organizat de Asociația Cineaștilor în rîndul cititorilor celor patru reviste de specialitate pe care aceasta le editază. Cel mai bun film a fost socotit *Ji Hong-Chang* în regia lui Ji Xingjia.

Flori din lumea întreagă

● Galeria Drouot din Paris prezintă o expoziție cu 40 de colaje realizate din flori și frunze de printesa Grace de Monaco. Unul dintre „tablouri“ a fost reținut de UNICEF, care-l va reproduce într-un afiș consacrat copiilor lumii. Ca „materiale“ pentru aceste colaje, artista (în imagine, alături de una din lucrările ei) a folosit flori din grădinițele monegasești franceze, dar și specii rare sau spectaculoase, cum sînt orhideele, venite din Brazilia, Tailanda, Africa și chiar, surprinzător, din Suedia.

Büchner — Opere complete

● Editura Hanser din München a publicat recent o amplă lucrare dedicată operei și corespondenței lui Georg Büchner. Volumul include întreaga sa creație artistică, precum și corespondența adresată prietenilor și cunoscuților. Un capitol special este consacrat diverselor faze de realizare a fiecărei opere în parte: *Leonce și Lena*, *Woyzeck*, *Mortea lui Danton*, *Lenz*. Lucrarea este întregită de comentarii referitoare la creația marelui dramaturg și la izvoarele sale de inspirație.

ATLAS

Speranța

■ AM văzut de curînd într-un catalog de artă naivă reproducerea unei lucrări a unui pictor țărăn. Tabloul se numea „Țărani la masă“ și reprezenta, în diptic, o masă țărănească din trecut și o masă țărănească de azi. Nu talentul evident al autorului — adunînd pe pinză, cu acel farmec specific proaspeților minuitori de culoare, personaje și sentimente vii, și parcă înrouate — mă face să scriu, însă, despre acest tablou, asemenea căruia am mai văzut multe, emoționante deopotrivă prin forța de a se exprima a unor suflete care nu bănuiau că o pot face. Ceea ce mă întoarce la acel tablou este un sentiment al meu în fața lui, sentimentul de mirare pe care mi l-a trezit și care, legîndu-se de mai vechi și devenite obsedante întrebări, nu a încetat nici acum.

În prima sa parte dipticul reprezintă o casă țărănească înconjurată de pridvor și umbră de doi pomi modești, greu identificabili, sub care o masă joasă cu trei picioare, cițiva pești și cîteva boturi de mămăligă, adună în jurul ei doi bărbați, o femeie și un cățel, cu toții slabi și avînd un aer subtil de melancolie, de neîmplinire și de speranță ponderată de scepticism. În partea a doua, masa se află într-o încăpere cu perdele și covor, cu televizor și tablouri, este înaltă, acoperită cu pluș, încărcată de farfurii cu fripturi, sticle de vin și — suprem semn al opulenței — sifon, iar la ea stau, îmbrăcați elegant, doi tineri bine hrăniți, soț și soție probabil, sau frate și soră, în orice caz două ființe solide, înrudite prin mulțumirea și suficiența cu care umplu oada. Nu este nici o îndoială că autorul lucrării a vrut să înfățișeze în antiteză mizeria de ieri și bunăstarea de azi a țărănimii, după cum nu e nici o îndoială că simpatia lui conștientă merge spre personajele contemporane. Cum se explică atunci marea frumusețe a fețelor melancolice și a cămășilor albe, petecite dar cu alesături, a stilurilor pridvorului și-a blidelor de pe masă din prima scenă, fată de aerul de inavuțire bruscă și periferică pe care îl are cel de al doilea? Desigur, pictorul n-a făcut decît să înregistreze realist, și chiar naturalist, realitatea amintirii și cea desfășurîndu-i-se sub ochi, dar întrebarea rămîne și se adresează chiar acestei realități în evident progres material, dar căreia i se stinge neoprit frumusețea. De ce în locul vechilor case de chirpici cu pridvor înflorit de creștături, care dispar vîzînd cu ochii și sînt înlocuite de spațioase cetăți de oțel și beton, nu rămîne, pe lîngă bogăția trainică a noilor clădiri, și ceva din frumusețea înduioșătoare a celor vechi? Așa cum există legi care să stabilească normele arhitectonice, de ce nu există legi care să interzică ușile și grilajele vopsite în negru și argint ca la dricurile de pe vremuri? Satele noastre scîldate altădată în acel albastru de sintămărie, în acel albastru iobag care le făcea să pară celele puncte de suspensie pe pămînt, sînt dominate acum de gratiile benevole ale grilajelor forjate și vopsite, bogat și macabru, cu argint. Desigur, satul vechi dispore la noi ca și în alte părți, sufletul lui nostalgic și milenar este înlocuit de o umanitate de trecere, de orașe grăbite și doritoare de mai bine; dar mersul înainte al lumii nu mă poate împiedica să observ ceea ce se pierde din grabă în drum, nu mă poate împiedica să visez la o metempsihoză a frumuseții. Tabloul naiv și optimist al țărănilor din Dolj mi-a deschis ca pe o rană, nevindecată, speranța.

Ana Blandiana

Atenție! Un film superb: „Jezebel“

INTR-ADEVĂR, T. Caranfil nu greșea cînd — cu cîtva timp în urmă — ne ducea să vedem balul din *Jezebel* al lui Wyler, socotîndu-l o bucată de cinema în fața căreia ar trebui să stăm smîrnă. E unul din balurile extraordinare ale ecranului, demn de Tolstoi, de Lampedusa, umilînd, dacă ar fi posibilă o asemenea operațiune pe o vreme ca asta, a moftologiilor exacerbate mohorît și țepăn, pe toți acei care se mai uită la cinema ca la o artă de impostori, de tehnicieni și pariari păguboși. Sînt 42 de ani de cînd a apărut *Jezebel* — fără să-i lase un rid, fără să-i slăbească un mușchi — suficienți, în alte domenii, să consacre o capodoperă, insuficienți, aici, să dizolve un dispreț, să destrame o prejudecată din fondul de aur și bunkerul conservatorismelor anticinematografice. Deloc mai breze decît cele militare care reduc războaiele mondiale la conflictele din bazinul mediteranean, luat drept buric al pămîntului. Prin ceea ce știe că poate trece pe fața unui om — în fond, prima și suprema justificare a inventării acestei „tehnici“, altfel, ce-i drept, discutabilă și vulnerabilă ca tot ce e idee — Wyler se înscrie printre cei dintîi artiști și numai un alt sir de prejudecăți, de astă dată „revoluționare“, acelea care rezumă Hollywood-ul la o uzină de vise sistematice reacționare, întretinute de meseriașii ahtiați doar de glorie și bani, îl țîn de o parte de familia închisă într-o dură politică de castă

aristocratică dar „de avangardă“, a unor genii ca Eisenstein, Bergman, Fellini sau Kurosawa. Or, dacă Orson Welles a putut fi definit ca un geniu fără de talent, Wyler apare ca un meseriaș cu geniu dramatic și epic, deci liric, a cărui pricepere ce poate naște azi, cînd pînă și prea multă minte strică, decît un anumit sat și distins plictis? Dar dincolo de acest antipatic „prea bine“ e, aici, o știință reală și artistică despre om, indeosebi despre orgoliile lui nobile și neroade, despre deșerturile și preeriile desertăciunilor surprinse în lumina totdeauna secretă a norilor lungi pe șesuri. E, după bal, după un an de la balul care a dus la despărțirea dintre o femeie nesupusă convențiilor și un bărbat care, impietrit, nu o iartă — o secvență de dramă înaltă, urcată din cea mai răzbătută melodramă, clipa cînd erindul și iertare pentru trufia ei, femeia ingenuchează în fața bărbatului, convinsă că în sfîrșit îl va birui, dar el îl prezintă proaspăta lui soție spre care și întinde mina, s-o aruncă din afara cadrului, N-o vedem. În fața noastră e doar Bette Davis, pe chipul căreia apar doar pașii celei care se apropie (exact cum definea ne-academic Eisenstein cinematograful), dînd acea senzație de nebuonie rece, tinjită de toți domniile tehnicieni ai nevindecării și irezolvabilului. Poimiine, simbătă, nu scăpați finalul. Melodramatic, academic — dar superb. Duminică poate să vină și „Potopul“.

Radu Cosașu

Radio-Televiziune

■ Sînt momente cînd numele unui scriitor (sau al oricărui alt mare creator, indiferent de arta pe care o ilustrează) este rostit mai apăsător. La un deceniu, la 25 de ani, la 50, la 100 (sau alte asemenea cifre simbolice) de la moartea sa. La 100, 125, 150... ani de la nașterea sa. revistele, rubricile de profil ale radioteleviziunii realizează numere tematice și emisiuni omagiale. Cei mai de seamă oameni ai momentului scriu sau rostesc, atunci, texte memorabile, ne bună dreptate reținute de bibliografia de specialitate și avînd un puternic ecou în opinia publică. Dar coerența și prestigiul unei tradiții culturale este o permanență pe care răsănitul momentelor omagiale o relevă, e drept cu strălucire, ea trăind însă mereu, ea vorbind însă mereu sufletului nostru iubitor de sigure repere. Iată de ce apreciem în chip deosebit felul în care radioul a înțeles să cinstească, la mijlocul lunii iunie 1980, amintirea lui Eminescu. Astfel, adaptarea radiofonică după *Decebal*, *Momentul poetic*, *Biografia unei capodopere*

dedicată poemului *Memento mori*, editia de duminică a concursului *Cine știe cîștigă* cu tema *Mihai Eminescu în conștiința culturală românească* sau, nu în ultimul rînd, ultima *Fonotecă de aur* ce a transmis sub titlul *Eminescu, „poetul nepereche“ al literaturii române* aprecieri critice aparținînd lui G. Călinescu, Perpessicius, Tudor Vianu, Vladimir Streinu, George Macoveșcu și lecturi de poeme datorate lui Mihail Sadoveanu, George Vrăca, Ludovic Antal, lecturi ce au fost tot atîtea impresionate, prin semnificație, acte de interpretare și reinterpretare a versului eminescian. Întoarcerea la Eminescu, necesitate vitală a oricărei epoci și a oricărei generații, a devenit astfel un moment de vîrf al actualității culturale prin contribuția redacțiilor radioului, totdeauna atente în a sublinia constantele majore ale spiritualității naționale.

■ O intenție de același tip a stat și la baza documentarului *Din tezaurul arhivelor* realizat de Alexandru Stark. Unul

dintre cei mai cunoscuți, talentați și ascultați reporteri ai televiziunii a intrat în sălile Arhivelor Statului descoperînd aici o lume senzațională. Ocrotite cu nemăsurată dragoste și responsabilități griji, mii de documente alcătuiesc nu doar o simplă arhivă ci o adevărată comoară, un monument hotărîtor pentru dezvoltarea conștiinței de sine a poporului nostru. De la hrisoave din secolul al XV-lea, la acte și atestări scrise recent, nimic nu lipsește și nimic nu este uitat de extraordinarul fișier al Arhivelor. A străbate săliile răcoase și calme ale depozitelor unei biblioteci este oricînd o adevărată aventură spirituală. La Arhivele Statului, emoția este încă mai intensă, pentru că ochii și mișcările cititorului au posibilitatea să vadă și să atingă file inedite de Mihai Viteazul sau Eminescu, de Vlad Tepeș sau Tudor Vladimirescu, timpul înaintînd spre noi prin acest fond de aur cu o triumfătoare, învăluitoare forță.

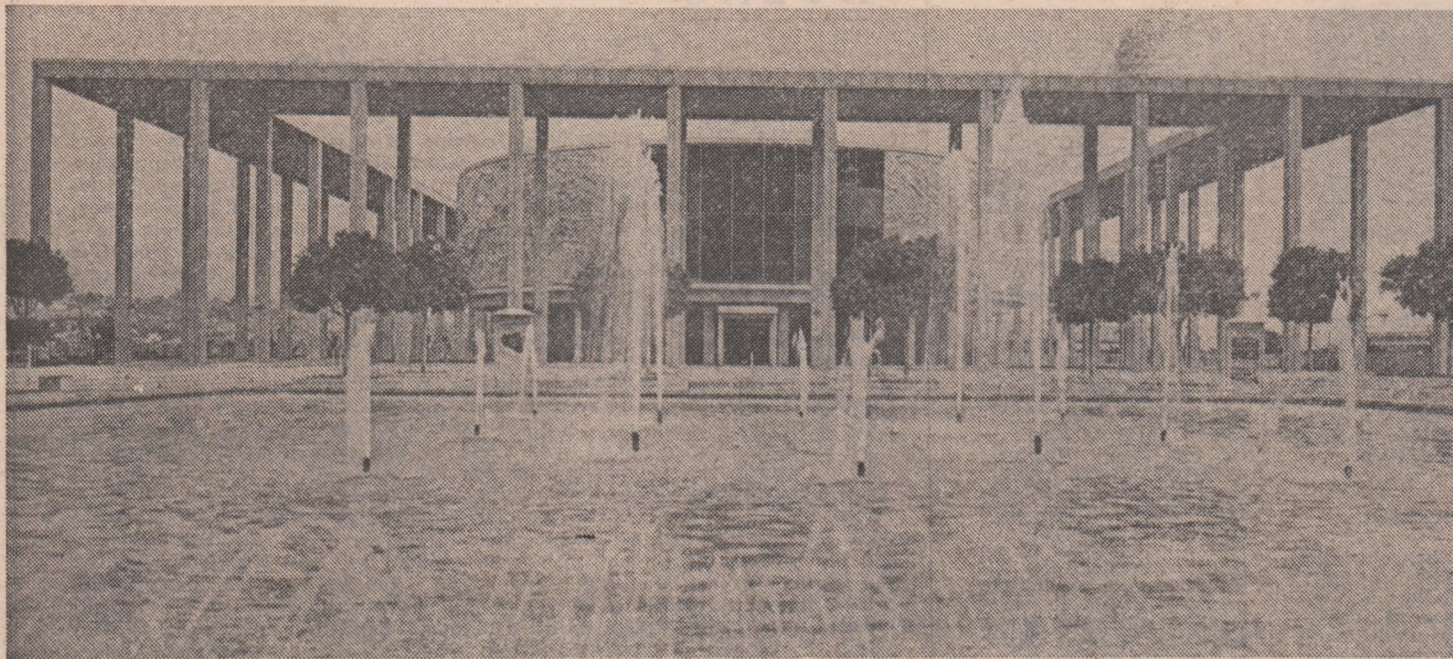
■ Duminică dimineața, ca și în alte dimineți de duminică, am regretat că o suprapunere de program ne-a împiedicat a urmări integral două foarte bune emisiuni și anume (la televiziune) *Bucurările muzicii* în care Ada Brumaru și Ivona Cristescu au prezentat datele esențiale din viața și creația fiilor lui Johann Sebastian Bach iar, la radio, *Invitațiile Euterpei* în

care Iosif Sava s-a ocupat de felul în care literatura și muzica s-au întîlnit în trăsătură unui mare motiv: Faust. Reluarea într-o altă zi a uneia din cele două emisiuni se impune, dat fiind că ele au un rol important în acțiunea de orientare, formare și informare a unui larg public.

■ Rămînînd la muzică, am sugera, de asemenea, ca programarea remarcabilului ciclu *Muzicienii noștri se destăinuie* (realizat de Despina Petecel) să fie decalată măcar cu o jumătate de oră, astfel încît ei să înceapă (vînerii seara) la orele 23.00. Mă număr printre fideliile acestei emisiuni care încearcă „număr de număr“ să contureze pe viu, printr-un dialog liber și incitant, portretele unor mari muzicieni români (ultimul a fost Radu Negreanu) al căror cuvînt ar trebui să aibă o cale de acces mai directă spre un mai mare număr de ascultători în primul rînd spre cei tineri ce ar avea multe de învățat din experiența de o viață a maestrilor. De o programare ce limitează tot obiectiv, grupul telespectatorilor interesați, se „bucură“ și ciclul *Profil compozitistic*, transmis pe canalul al doilea al micului ecran luni seara, exact la ora cînd toată lumea așteaptă (și vede) serialul *Roman foiletton*.

Ioana Mălin

Los Angeles — Mark Taper Forum

Artă românească la Los Angeles

ÎN ANSAMBLUL Statelor Unite ale Americii, California se bucură de un prestigiu aparte. Los Angeles — cu cei peste 7 milioane de locuitori, capitală mondială a cinematografului și televiziunii, dar, totodată, sediu renumit al unor mari și prestigioase universități, colegii și muzee, precum și al unor teatre, săli de concert etc. — continuă să fie centrul necontestat al unor importante, semnificative și abil popularizate manifestări în absolut toate domeniile artei și culturii contemporane, care se succed, se completează reciproc ori se concurează fără întrerupere de-a lungul întregului an. Nu poate, de aceea, decât să ne bucure constatarea că, în cursul ultimilor ani, într-o zonă ca aceasta, au fost concentrate multe eforturi și s-au căutat felurite căi pentru o prezentare adecvată și pentru o mai bună cunoaștere a celor mai de seamă înfăptuiri și a celor mai caracteristice valori ale artei și culturii românești.

Reușita multora dintre acțiuni a fost asigurată, printre altele, și de prezența continuă, din 1974, a câte unui Visiting Professor din România la Universitatea Californiei din Los Angeles (U.C.L.A.), precum și de faptul că aici activează un număr însemnat de cercetători și creatori americani care, ca bursieri Fulbright sau IREX — au făcut, de-a lungul anilor, specializări în țara noastră. Roadele acestor specializări n-au întârziat să se arate, printre altele convenindu-se să amintim aici expoziția *Romanian Folk Textile*, organizată de Joyce Winkel în 1978 la Craft and Folk Museum din Los Angeles cu piese descoperite de ea în colecții din S.U.A. și Canada. Această acțiune a fost corelată cu prezentarea altor aspecte ale culturii populare românești de către Ann Briegleb cu *Romanian Folk Music Instruments* și Susan Marrant cu *Romanian Peasant Embroidery*. La același muzeu, în august 1979, Elena Secoșan, de la Muzeul Satului din București, a ținut două prelegeri despre arta costumelor populare românești și a condus un atelier practic de inițiere în tehnica acestora. În Los Angeles activează un ansamblu dinamic numit „Aman” (dezvoltat dintr-un inițial grup folcloric de la U.C.L.A.), în cadrul căruia muzica și dansurile populare românești ocupă acum un loc deosebit de important, mai ales ca urmare a materialului cercetat în România și valorificat aici de Maimon Miller. După o serie de concerte, în toamnă, pe Coasta de Est, „Aman” a prezentat o *Suită românească* în februarie 1980 la Music Center, într-una din prestigioasele săli de spectacol ale Los Angeles-ului. Maimon Miller a organizat, de altfel, aici și un mic ansamblu propriu având un nume românesc: „Fuge imaginea”. Numărul spectacolelor cu piese românești, prezentate de ambele ansambluri, este mare. În același timp, în cursul anului trecut, studenții de la U.C.L.A. au putut lua cunoștință cu dansurile populare românești în cadrul unui curs intensiv, cu accent pe *Călușari*, predat de Martin Koenig, codirector la Balkan Arts Center din New York.

De un mare succes s-au bucurat în ambianța marelui Los Angeles — care include zeci de localități suburbane — ansamblurile artistice venite din România, spectacole și concerte relativ recente fiind cele ale Ansamblului folcloric „Doina Bucureștiiului” și ale Quartetului „Napoca” al Filarmonicii clujene. În aprilie, la Festivalul Internațional al Filmului „Filmex” de la Century City a putut fi văzut și filmul românesc *Vlad Tepeș*.

ÎN CADRUL celor doi ani în care, ca Visiting Professor la Departamentul de artă de la U.C.L.A., am predat un curs de istoria artei românești, am avut bucuria să constat un interes susținut pentru arta noastră medievală și modernă. Menționez aici cu plăcere numele unor studenți ca Bruce Licht, Kimberley Stein, Fritz von Metz, Wendy Yoon, Steve Mikulan, Steve Elephant, Hélène Eriksen, care, studiind bibliografia și reproducerile puse la dispoziție, au prezentat comunicări documentate despre icoanele pe sticlă, tapiseria și costumul popular românesc, argintăria medievală, bisericile pictate din nordul Moldovei, ca și despre Brâncuși, Pallady, Marcel Iancu etc. La International Student Center de la U.C.L.A. — unde am vorbit despre *România — tradiții culturale și artistice* — am organizat, cu ajutorul studenților mei, expoziții de gravură și de carte de artă românească, în timp ce Joyce Win-

kel și-a prezentat colecția de textile, iar Olga și Ray Fulleman pe aceea de artizanat românesc.

CA o prelungire a cursului meu, sub egida Visiting Fulbright Scholars Program în Southern California, condus de d-na Ann Bodenheimer, și Center for Russian and East European Studies, director profesorul Barisa Krekić, precum și cu sprijinul entuziast și competent al profesorului Nathan Shapira de la Departamentul de artă al universității, am avut șansa să organizez o expoziție Patriciu Mateescu la U.C.L.A. Bine cunoscut în California, artistul bucureștean nu este la prima sa manifestare în America. Prezent în 1973 la Simposiul internațional de ceramică de la Memphis (Tennessee), Patriciu Mateescu a deschis, în 1976, expoziții personale la Los Angeles, Las Vegas (Nevada) și Grand Rapids (Michigan). După însemnata sa personală din 1978, de la Galeria „Galateea” din București, sculptorul a fost invitat din nou la Los Angeles, unde i s-a încredințat înălțarea unui monument *Flori carpatine (Carpathian Flower)* în fața la Cedars-Sinai Medical Center. Inaugurarea impunătoarei sculpturi de porțelan — în cadrul unei festivități, în iulie 1979 —, ca și expoziția cu lucrări mai mici ale artistului, deschisă paralel în Venice (California) au trezit ecouri numeroase și extrem de favorabile în presa locală. Ca urmare, în toamnă, Mateescu a fost invitat din nou în California, la Oxnard, unde Robert I. Bourseau, președintele unei companii specializate în produse artistice din materiale plastice, „Architectural Fiberglass”, i-a oferit posibilitatea de a face experimente în noi materiale, cu scopul realizării unor lucrări monumentale.

Deschisă la James E. West Alumni Center de la U.C.L.A. între 27 aprilie și 24 mai 1980, actuala personală a artistului bucureștean a fost organizată sub titlul *Modular Metamorphosis: from Porcelain to Fiberglass (1977—1980)*, constituindu-se ca o sinteză a complexelor căutări, a îndrăznețelor experimente și a remarcabilelor împliniri, care au caracterizat creația lui Patriciu Mateescu din ultimii ani. În textul catalogului, am încercat să dovedesc că aceste înfăptuiri alcătuiesc un capitol, adăugat aceluia, la fel de valoros, cunoscut din expoziția personală de la „Galateea”. Printre lucrările prezentate la U.C.L.A., alături de numeroase *Flori californiene*, au fost incluse, de altfel, și două *Flori românești* din 1977, care, în afara aleseilor calității plastice și de înscrierea expresivă în spațiu, se constituie ca repere foarte prețioase pentru cel interesat să urmărească și să înțeleagă premisele, etapele și componentele unui proces de proiectare și elaborare, în cadrul căruia inspirația și modelajul sculptural au fost inteligent și eficient dublate de o elaborare riguroasă și de o viziune cu adevărat arhitectonică a volumelor sculpturale. Generată astfel, opera recentă a plasticianului român este destinată, în primul rând, vastelor spații ale civilizației urbane contemporane. Piesele cele mai de seamă, în acest sens, sînt cele mai recente, alcătuind seria *Coloanelor libertății*, compuse din elemente modulare în fiberglass, cărora asamblarea le asigură creșterea energică, pleneră și optimistă pe verticală, într-un elan inspirat din acela al *Coloanei infinite* a lui Brâncuși. Fantezia lui Mateescu conferă, și de data aceasta, individualitate fiecărei piese. Deși riguros geometrice și elaborate cu precizie inginerască, elementele modulare au o finețe a modularii, o vibrație și o căldură a suprafețelor, o bogăție a culorilor și a nuanțelor în măsură să revitalizeze cu forță, să îmbogățească plener și să umanizeze cu fermitate, dar și cu nedismulată gingașie, oricare dintre spațiile existenței noastre zilnice.

Carpathian Flower de la Cedars-Sinai Medical Center, împreună cu expozițiile și lucrările recente ale lui Patriciu Mateescu, se adaugă, în ambianța marelui Los Angeles, unor prezențe plastice care — alături de lucrările publice ale unor sculptori de origine română ca Sorel Etrog și Christopher Georgescu — înregistrează trei piese de referință din opera lui Brâncuși la Norton Simon Museum of Art din Pasadena.

Mircea Țoca

Sport

De-a valma și nițel chiorș

ILIE NĂSTASE umblă cu bufină prin istoria tenisului și flutieră negru (iar înăuntru răsucește a pustiu de lacrimă) peste țările teletele cu stafii ale Angliei. La Bristol, Ilie și Andrei Dirzu (din ce grădină suspendată răsare băieții aștia care ri-pesc în vînt amintirea puterilor coloniale?) au spulberat zăpada pe oglinzile care-ncepuseră să ne-arate coborînd scara în cimpile căzute sub blestem mărunț. Salatierea de argint, în care n-am aruncat pînă acum decît doi stropi de oțet, se găsește din nou la cițiva pași distanță de porțile noastre. Mi-ar place s-o îndesăm cu lăptuci din Pantelimon. Fulgerele verii, iscusița lor paloare, îmi poartă sufletul în povesti romantice, nu-i așa? Și totuși, pe-o uliță întunecată, dincolo de-un gard verde învechit de ploaie, văd crescînd un fir de pădăie ce și-ar scutura sîdelul din rouă pe cuprinsul de argint.

PENTRU că-n viață am dormit de-atîtea ori, bezmetic, prin gări pustii, ce și-a zis Rapidul din Giulești: hai, să-l mincăm de viu pe gămanu-ăsta! Și m-au tăiat bucăți și m-au vîndut cu fișia, în două reprize, Progresului-Vulcan, fapt care l-a-nținerit cu zece ani pe nea Petrescul de la serviciul financiar Radio. Mînuitor de bani publici, nea Petrescul își vinde cămașa, sufletul și arpagicul pentru un gol semnat de Marica și pentru un cîntec rostic cu timpla pe chitară de portarul Balancea, care, dacă lucrurile merg bine, în sezonul viitor va juca duminică după amiază și va ajunge răgușit la nunți. Totuși, eu, inimă de fieră, cred în Chimia Turnu-Măgurele. Dunărea poate să facă dreptate. Dar vrea Chimia să cirpească pantalonii pe care și i-au rupt cheferiștii pe miriștea de-acasă?!

VULGAR și denudat de complexe, ca orice jucător de pocher care nu-și achită datoriile, unul din antrenorii naționalei vrea să pună joarda pe ziaristi. Cîte vorbe scoate, atîtea colcovane de prostie. A mai lucrat cîndva cu echipa reprezentativă și a dus-o pe locul 32 din Europa. Aflînd că mai sînt cîteva locuri goale, Stefan Covaci l-a chemat să officieze la dreapta sa.

TURNEUL final al Cupei Europei (il urmăresc trăgînd cu ochiul prin vecini, fiindcă televiziunea noastră nu vrea să ne transmită nimic din Italia) suie-n glorie echipa R.F. Germania. Tehnică, precizie, grandoare. Spania, frumusețea latinității, piere din nenoroc. Submediocră: echipa Angliei. Decepție grotescă: supporterii ei, pe care poliția italiană nu i-a putut liniști decît atacîndu-i cu gaze lacrimogene. Parafrazîndu-l pe D.R. Popescu, aș zice că prea mult război pentru o echipă atît de puțînă.

Fănuș Neagu

„România literară”

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republică Socialistă România
Director GEORGE IVAȘCU